

સ્ત્રિના નિતિ ધર્મ.

વનાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર.

ઈશ્વરદાસ ભગવાનદાસ.

૧૮૫૦

નડીયાદ.

અમદાવાદી ચંદ્રિયામાં વાયડા પોળમાં

શા. રણછોડલાલ ખુશાલદાસના છાપખાનામાં

૨૧૧૦ રતનચંદ કાળીદાસે છાપી.

સંવત ૧૯૩૮

સને ૧૮૮૨

કિંમત રૂ૦-૮-૦

અર્પણ પત્રીકા.

સ્વર્ગવાસી બાઈ પાર્વતી કુંવરના

પવિત્ર સ્મરણને

આ

સ્ત્રી ઉપયોગી ભદ્રુ ગ્રંથ.

માન પુર્વક

અર્પણ કર્યોછે.

ગ્રંથ કર્તા.

આ નિબંધ માટે સૂચના.

થોડી મુદત ઉપર આ નિબંધના વિષયો મેં એક સાદી નોટ ઉપર લખી રાખેલા, પણ પાછળથી મારે કેટલીક હરકત આવી પડવાથી તેમાં મારા મનમાં ધાર્યા પ્રમાણે ફેરફાર થઈ શક્યા નહીં. એટલામાં મુદત પૂરી થઈ જવા આવીથી મારી મેહેનત ખરબાદ જશે તેથી ઉપર ઉપરથી કેટલોક સુધારો કરીને આ પુસ્તકમાં લખી રવાના કર્યો છે. એમાં વાક્ય રચના વગેરે ભૂલો કેટલીકમાં છે એમ મને લાગે છે તે વિદ્વાનોને લાગશે એમાં કાંઈ શક નથી. પણ એઓ સાહેબો દરજુજર કરી લેશો એવી મને પૂર્ણ ખાતરી છે તેમ છતાં આ રથજો અરજ કરું છું.

આ નિબંધ કમીટીની નિધામાં આવે અને એઓ મને ફરીને સુધારવાને કેટલીક મુદતની સાથે ફરમાવે તો મારી લઘુ જીવિ પ્રમાણે હું કેટલોક ફેરફાર કરીને સુધારીશ.

આ નિબંધની દરેક પાખત એ આપો નિબંધજ છે પણ તેને ટુકામાં સમાવાની તેથી દરેક પાખતપર સારાંશ વર્ણન કરેલું છે.

માહે એપ્રિલ સને ૧૮૭૬ ના માસના જીવિ પ્રકાશમાં જે પાખતો આ નિબંધમાં લાવવા માટે સૂચવેલું તે દરેક પાખતપર મેં છુટક છુટક લખાણ કરેલું છે. કાસુ કે એકંદર લખાણ વાંચનાંથી કંટાળો ઉપજે છે પણ છુટક છુટક હોવાથી દરેક પાખત પર સમજીને વધારે ધ્યાન આપવામાં આવે.

આ સ્ત્રીઓ સંબંધી નિબંધમાં કેટલીક જગોએ પુરૂષોને સૂચના આપવામાં આવી છે. કારણ કે હાલના ઘણાખરો દ્વાર પુરૂષોના હાથમાં છે. અને સ્ત્રીઓ પોતામાં પોતાની મેજે સુધારા કરી શકે એટલા જ્ઞાનને પામી નથી. અને પુરૂષો તે જ્ઞાનને પામેલા છે. પુરૂષ એ સ્ત્રીનું અધાંગ છે અને પાહેરનાં કામોનો અધિષ્ઠાતા છે. માટે પાહેરનાં કામો સંબંધીમાં પુરૂ-

(૨)

સોને સૂચના આપવી જોઈએ. એમ જાણી મેં મારી બધુ છુદ્દિ માફક આ
નિબંધ લખ્યો છે. તા ૦ ૨૭ મી માહે જુન સને ૧૮૭૬.

હુડો.

સજ્જન સમા ખિયારીએ, અપને દુલકી રીત;
ખરાખરીસં કીજીએ, વિવા, ખેર આર પ્રીત.

સ્ત્રીના નિતિ ધર્મ વિશે નિબંધ.

પરમ કૃપાળુ પરમાત્માએ આ જગતમાં માણુસ, પશુ, પક્ષી વીગરે પ્રાણી જાત ઉત્પન્ન કરી છે. તે સૌમાં માણુસ જાત વિચાર શક્તિએ કરી ઉપરી પાણું ભોગવે છે.

તમામ એવન્ય જીવ જાતમાં સ્ત્રી અને પુરૂષ એવી બેજા જાત છે તે-
ઓમાં કેટલાંક પ્રાણી જન્મતી વખત જોડ થઈ (સ્ત્રી પુરૂષ સાથે) જન્મે
છે* અને એ બે વડે એઓનો ગ્રહસ્થાત્મક આસી સંતાન ઉત્પન્ન થાય છે.

માણુસોમાં પ્રથમ એવી રીતે સાદાંબેન વડે સંસાર ચાલ્યો હશે, અને
તે ઉપરથી એ વખતને જુગલોઓનો જુગ કહેવા હશે. ત્યાર બાદ ભત્રી-
જાનું લગ્નજી અથવા મામા કોઈનાં છોકરાંનો અર્પણ ચાલ્યો હશે. અને તે
ચાલ હજુ કેટલાક રાજા હા. ઓમાં ચાલે છે. પછી જેમ જેમ વસ્તીનો અને
જીવિનો વધારો થતો ગયો તેમ તેમ એ ચાલ ના પસંદ પડવાથી એક ખી-
જા દૂરના સગાની કન્યા આપ લે કરતા ગયા. અને છેવટે હિંદુઓમાં બ્રા-
હ્મણ, ક્ષત્રી, વૈશ્ય અને શૂદ્ર એવી ચાર જાત બંધાઈ. એમાં બ્રાહ્મણ *
મૌથી ઉત્તમ જાતના તે બાકીની તણે જાતની કન્યા લેતા હતા. ક્ષત્રી વૈશ્ય
જાતની અને વૈશ્ય શૂદ્ર જાતની કન્યા લેતા હતા અને પોતાથી ઉચી જા-
તની

* સારસ ઇ. પ્રાણીઓમાં એક સ્ત્રી અને એક પુરૂષ એટલે નર અને
માદા સાથેજ જન્મે છે. અને એ બેથી એમનો સંસાર ચાલે છે.

† મસલમાન મરેઠા ઇ. માં હજુ પણ એ ચાલ છે એ ચાલ એકજ અંશ-
નું લોહી રહેવા માટે છે. એ સ્ત્રી પુરૂષને કદી મોઢો મોહી લગાઈ દેતા થતા
નથી તથા આદિથી અંત સુધી એકજ અંશનું લોહી રહે છે એવું એ લો-
હો માને છે.

* ઉદાહરીક રૂપિયે અયોધ્યાના રઘુરાજાની અને પારાશર રૂપિયે મહાગંધા
નામની શૂદ્ર માંછણની સાથે લગ્ન કરેલું છે. એટલે એ કન્યાઓ તે સંગ-
રીને એમનાથી પુત્ર ઉત્પન્ન કરેલા છે. અને એ પુત્રો પણ બ્રાહ્મણજન-
હેલા છે.† વાલ્મીક જાતે ભિલ હતા પણ વિદ્યાએ કરી ઉચી પંક્તિમાં દા-
ખલ થયેલા છે.

તનાને કંન્યાદેતા હતા.

એ વખતે વિદ્યા એજ ઉંચું કૂળ હતું, અને વિદ્યાવાળો ઉંચી પં-
ક્તિમાં દાખલ થઇ શકતો, અને એને ઉંચી જાતના કંન્યા પણ દેતા હતા.
તેમ એ વખતની કંન્યાઓ પોતે વિદ્વાન હતી તેથી તે પોતાની ખુશીથી
રૂષિ ઇ. ની સાથે પોતાના માઆપની આજ્ઞા લેઇ પરણતી હતી.

પાછળથી બીજા તથા ત્રીજા જુગમાં પુરૂષો પોતાને મન પસંદ ક-
ન્યાઓ ખોળવા લાગ્યા ત્યારે સ્ત્રીઓએ પણ વિદ્યાભ્યાસ કરી સ્વયંવર ર-
ચીને બળની તથા વિદ્યાની પરીક્ષા કરીને પુરૂષ સાથે પરણવાની રીત રાખી.
એથી એઓનો જન્મારો સુખમાં જતો હતો પણ છેલ્લા જુગમાં હિંદુ-
ઓમાં કળી એટલે કુસંપે પ્રવેશ કર્યો તેથી તેઓમાં ટુટ પડી અને સાર
વરણુ બાગીને અરાડ વરણુ થઇ તેઓ પોત પોતામાં નીચે પ્રમાણે કંન્યા-
ઓ દેવા લાગ્યા.

૧ કંન્યા આપ્યા બદલ વરને પેહેરામણી ન આપાય તો કંડુને
કંન્યા એટલે મફત કંન્યા દાન આપતા.

૨ ઘણું કરીને ખાર વર્ષ ઉપરની કંન્યાને પરણાવતા.

૩ ખાસાણુ, ક્ષત્રી અને વૈશ્ય એ ત્રણ જાતિને જનોઈનો સંસ્કાર
દેવાની રીત છે તેથી એઓને જનોઈ દીધા પછી ખાર વર્ષે પરણાવતા. તે
કરમીઆન છોકરાઓને 'પ્રહ્લચર્ય' પળાવી વિદ્યા ભણાવતા.

૪ પુત્રીને પરણ્યા પછી રૂઠું પ્રાપ્ત થાય ત્યારેજ એટલે સોળ†
વર્ષની ઉંમર થયા પછી સાસરે વળાવતા.

૫ પુત્રીનો આપ છોકરાના આપ કનેથી કંઈ પણ ખાવા લેતો ન-
હોઈ એટલુંજ નહીં પણ તેના ઘરનું, સગાનું કે વખતે ગામનું પાણી સરખુ
પણ પીતો નથી.

૬ સાસરે ગયા પેહેલાં ધણીને (વરને) કળ થાય તો પુત્રીને
ખીજે વર કરવાની છૂટ હતી.

૭ સ્ત્રીએ પુરૂષ સાથે અને પોતાનાં સગાં સહોદર સાથે કેવી રીતે

---

† ગુજરાતી સિવાય તમામ સ્થળના હિંદુઓમાં હજુ પણ ઘણી જગો-
એ એજ ચાલ છે અને મુસલમાન ઇ. જાતમાં પણ એજ ચાલે છે.

વર્તવું અને પોતાનો ઘર વ્યવહાર કેવી રીતે ચલાવવો તથા પુરૂષે સ્ત્રી સાથે કેવી રીતે વર્તવું અને પોતે કદા કદા કુળને ખબતવરી એ આખત દેવ ઇ.ની રૂપરૂપ પ્રતિજ્ઞાઓ લેવરાવતા અને તે પ્રમાણે તે વખતે સંસ્કૃત ભાષાઓવાથી તથા સ્ત્રી પુરૂષો પોતે ભણેલાં અને મોટી ઉમરનાં હોવાથી સમજતાં હતાં, તેથી તેઓ, એ બંદોખસ્ત પ્રમાણે ચાલતાં હતાં તેથી અહોનીચ સુખાનં-દમાં રહેતાં હતાં. આ કામ કરાવનાર બ્રાહ્મણો હતા.

હાલમાં ઉપર લખેલા ધારાઓમાંનો એકે ધારો ચાલતો નથી અને પરણવું તે શું? સ્ત્રી પુરૂષના ધર્મ કેવા છે? અને તેઓએ પરસ્પર કેવી રીતે ચાલવું? સ્ત્રીઓના નીતિ ધર્મ કયા? અને પુરૂષોના કયા? સ્ત્રીને શા માટે પરમાત્માએ ઉત્પન્ન કરી. અને એને કેવા ઉપયોગમાં લાવવાથી કેવું ફળ આપે અને પુરૂષોના સ્ત્રી ઉપર કેવા હક છે અને એની સાથે કેવી રીતે વર્તવું ઇ. આખતથી હાલની સ્ત્રી અને પુરૂષો તદન આજુ વાકેફ હોવાથી પરસ્પર આખી છંદગી સુધી અતિ દુઃખ પામે છે માટે અલેવી હવે કયા મો-ટા અથે સ્ત્રી જાત પેદા કરી છે. સંસારમાં કયા મોટા સુધારા સ્ત્રી જાત કરી શકે. વખતનો ઉપયોગ કેમ કરવો; આખાઈ રાખવી; સ્ત્રીઓએ વિ-દ્યાભ્યાસ કરવો; ઘર ખરચ અને ઘરેણાં શકિત પ્રમાણે રાખવાં ધરના હિ-આખ રાખવો, માખાપ સાસુ સસરો ઇ. ની સાથે કેમ વર્તવું; છોકરાંની સં-ભાળ કેવી રીતે લેવી; પરમેશ્વર માણસ જાત અને સ્વદેશ સંબંધી પોતાના ધર્મ કેમ પાળવા; શું કરવું અને શું ન કરવું; સ્ત્રીઓને લગતી ગાલતી રૂઢીઓમાં કદા સારી છે (ઘટીતછે) અને કદા અઘટીત છે. સ્ત્રીઓની સાચી નીતિ, પોતપોતાની હાલત માફક ધરનાં કામ આખત; ફટાણું ગીતો, લુ ડી વાતો. કુટવા વગેરે માઠા ચાલથી દુર રહેવા આખત; વિનાશ કરી બાળજન બંધ કરવા આખત; દીકરા દીકરીને નાની ઉમરમાં સંસારમાં નાખવાથી થતી ખરાખી; રૂડી સ્ત્રી કોણ અને જુની સ્ત્રી કોણ દંત્યાદી વિષયો ઉપર મા-રી લધુ હુદ્દિ માફક વર્ણન કરેલું છે કે જેથી ગૂજરાતી હિંદુ સ્ત્રીઓમાં જે ખરાખી ચાલે છે તે થતી અટકે; માટે લક્ષ રાખી નીચેની આખતો વાંચી તે પ્રમાણે હરેક સ્ત્રીએ ચાલવા કોશીય કરવી જોઈએ.

પરમાત્માએ કયા મોટા અર્થે સ્ત્રી જાત પેદા કરી છે.

તમામ માણસ જાતનો કર્તા પરમેશ્વર છે. અને એકજ માઆ-
પથી આખી સૃષ્ટીનાં માણસ ઉત્પન્ન થયેલાં છે માટે એક બીજાને સહાયતા
કરવી એ માણસ જાતની ફરજ છે; પણ માણસ જાતનો બોહોળો વિસ્તાર
વધવાથી ઘણા દુરના સંબંધ દુટ્ટી જઈ છેક નજીકના સંબંધ રહેલા છે.
તેમાં છેક નજીકનો પોતાના દુટ્ટાંગનો, તેથી એાછો નાતનો, તેથી એાછો
પ્રાંતનો, તેથી એાછો દેશનો; એ રીતે વત્તા એાછો અનુક્રમે સંબંધ ર-
હેલો છે. પણ આત્માનું ખરૂં સત્ત્વ અથવા સંબંધવાળું આપણું શરીર
છે. ક્રમકે શરીર સુખી તો આત્મા સુખી છે એ શરીરે દુઃખી તો આ-
ત્મા પણ દુઃખી થાય છે. તે પછી પોતાની અધ્યાત્મના સાચેનું સગપણ
સંભાળવી છે. જેવી આપણા શરીરની બે આંખો, બે પગ અને બે હાથ
એવીજ રીતે સ્ત્રીનું અંગ અને પતિનું અંગ મળીને એકજ અંગ
ગણાય છે. માટે ધણી ધણી આણીના સગપણ જેવું બીલું કોઈનું સગપણ
કે સંબંધ નથી. અને તેથી ઉતરતું પુત્ર અને તેની વહુનું અને તેથી ઉતર-
તું બાકીનું સગપણ છે.

તેવી રીતે રાજાની બે આંખો પ્રધાન છે અને એ પ્રધાન વડે રા-
જા પોતાનું રાજ ચલાવી શકે છે તેવીજ રીતે ઘરના પ્રધાન સ્ત્રી છે અને
એ પુરૂષની બે આંખો છે. પ્રધાન ભણ્યો ગણ્યો, નીતિવાન અને
બુદ્ધિવાન હોય તો તે રાજાનું રાજ સારી રીતે ચલાવી શકે; રૈયત સુખી
રહે અને રાજકાજમાં કંઈ પણ ગરબડ મોટા ચાલે નહીં તેવીજ રીતે ઘર
વ્યવહાર ચલવવામાં રત્ની તોતે ભણી ગણી નીતિવાન અને બુદ્ધિવાન
હોય તો ઘરનો વ્યવહાર રૂઢી રીતે ચાલે, હેયાં છોકરાં સુખાળાં થાય અને
હુનીઆમાં તે ઘર આપરદાર ગણાય.

જેમ આડના બીજને ખાતર પાણી ન મળવાથી તે બીજ આડ થઈ-
ને આરૂં રૂળ આપતું નથી તેમ માણસ જાતમાં પરમાત્મે બુદ્ધિ બીજ મૂ-
કેલું છે તે બીજને કેળવણી રૂપી પાણી ન મળવાથી બુદ્ધિ રૂપી આડ વ-

હિ પામી છેલ્લે બુદ્ધિએ કરીને દુનીયામાં શુભ ફળ થાય છે તે થતાં નથી.

કેળવણી આપવી એ માણસ જાતના હાથમાં છે, પણ કેટલાક વે-
હેમી અને અભણ તથા મૂર્ખ લોકોના અવિચારને લીધે ઘણા ભોળાઓ
ભોળવાદને એમ માને છે કે જેવી રીતે પુરોને ભણાવીએ છીએ તેવીજ
રીતે રત્નીઓને ભણાવ્યાથી તેઓ શાશં ફળ ન આપતાં ઉન્માર્ગે વહે છે.
પણ જેમ ઘણા જણા દુવામાં પડીને મરી જાય છે માટે તમામ કૂવા અ-
થવા તળાવ બંધ કરવાં અને ઘણાં દોરણોના ગળે ફાંસા ધાલીને મરી જા-
ય છે માટે દોરણ વાપરવાં નહીં. એમ કોઈ ભણેલી ઉન્માર્ગે ચાલી હશે તો
તે બદલ તમામ રત્નીઓ એવીજ નિવડશે એવું ધારવું એ મૂર્ખના
કરેલું છે.

જેટલી અભણ સ્ત્રીઓ અનીતિવાન છે તેટલી ભણેલી સ્ત્રીઓ
નહીં હોય; પણ હાલમાં ભણેલી સ્ત્રીઓ ઘોડી છે અને મૂર્ખ સ્ત્રીઓ
ઘણી છે, તેમ મૂર્ખ સ્ત્રીઓથી જે ખીચાડ થાય છે તે અપમાની ગં-
ધની પેઠે સૌ પુરો સહી રહ્યા છે, તથા મૂર્ખ સ્ત્રીઓની અનીતિ
ધ્યાનમાં આવતી નથી; અને કોઈ ભણેલી સ્ત્રી અનીતિવાળી નીકળી
હશે તો તે એકનીજ વાત ઝાલી રહ્યા છે એ પુરોનું પૂર્ણ ભો-
ળા પાથું છે.

આ સંસારમાં માણસ માવને જે જે કરવાનું છે તે તે પાપતમાં પુરુષ
ને સ્ત્રીની અને સ્ત્રીને પુરુષની સહાયતાની જરૂર છે. કામના બે પ્રકારો
૧ પાણેરનાં; ૨ ધરનાં એ બંને કામ મળીને આખું કામ હાય છે. તે
દરેક અર્ધ ભાગે ફાળવતાં પુરુષો પાણેર કામ કરે અને સ્ત્રીઓ ધરનાં
કામ કરે તથા એકજ વખતમાં એ બંને કામ થાય છે. હવે જ્યારે
પુરુષો ધર સંબંધી કામ કરવા વળગે તો પાણેરનાં કામ થવામાં ખતેલ
થાણેયે છે અને જ્યારે પાણેરનાં કામ કરવાને વળગે ત્યારે સ્ત્રી ન હોય
તો ધર સંબંધી કામ કરવાનાં અટકે છે. આ ઉપરથી એમ સમજાય
છે કે આ સંસારમાં પુરુષ અને સ્ત્રી એ બંનેની જરૂર છે અને એ
બે મળીને એકજ આદમી થાય છે. માટે જેવો પુરુષ હોય તેવી સ્ત્રી
હોય તો સારી રીતે આ દુઃસ્તર સંસાર ચાલી શકે, જેમ એક હાથે

તાળી પડતી નથી તેમ સ્ત્રી પુરૂષના જોડા વગર આ સંસાર તરૌ પાર પડવો ઘણો કઠણ છે. માટે આ સંસારમાં સ્ત્રી જન્મની ઘણીજ જરૂર છે.

સ્ત્રી વડે પુરૂષને ઘર સંસાર ચલાવવાની ઘણી હોંશ રહે છે અને તેઓ અનેક તરેહના ઉદ્બમ કરે છે તેથી સંસારમાં ધણીક તરેહના શોષા થાય છે. જ્યારે પુરૂષો એકલા પડે છે ત્યારે શ્રમથી, દુષ્કર્મથી કે એવી હરેક ઉપાધીથી હિજરાય છે એવી વખતે સ્ત્રી તેઓને ધીરજ આપીને તથા તેઓનાં મન રંજન કરીને ખુશી રાખે છે તેથી પુરૂષોની ગયેલી હિંમત થાછી આવે છે અને તેઓ ફરી ફરીને ઉદ્બમ કરવાને મચે છે.

સ્ત્રીથી સંતાન ઉત્પન્ન થાયછે અને તે સંતાનો સારાં કેળવણીથી પુરૂષોની સાત પેઢી તારી નાંખે છે એવાં મહા કામને અર્થે પરમ કૃપાળુ પરમાત્માએ સ્ત્રી જન્મ પેદા કરી છે. પણ તેને કેળવણી અને સદ્ ઉપદેશ આપ્યાથી તે પુરૂષને અતિ સુખ આપનારી થાય છે જેમ એક પોપટ સરખું જનાવર સારી સોખતે કરીને સારૂ નીવડે છે તો પરમાત્માએ માણસ જન્મમાં સ્વ-ભાવિક વિચાર શક્તિ અને અંગજ્ઞાન મૂકેલું છે તો સારાં નીવડી સર્વેનાં સુખદાતા થાય એમાં કાંઈ નવાઈ નથી.

સ્ત્રીઓને કેળવણી આપ્યાથી થતા ફાયદા.

જેવી રીતે પુત્રોને સારી કેળવણી આપ્યાથી સંસારમાં મહાભારત કામ કરીને પોતાના પાપદાદાઓને યોગબાવે છે; પ્રભુની ભક્તિકરીને પોતાની સાત પેઢીના ઉધાર કરે છે તથા નીતિએ ચાલીને તથા નીતિનાં કામ કરીને સુખ જન્મના, દેશના અને કુટુંબના સુખદાતા થાય છે, તેવીજ રીતે પુત્રીઓને કેળવણી આપ્યાથી તે પોતાનાં છોકરાંઓને સારી રીતે ઉછેરીને તથા કેળવણી આપવામાં મદત કરીને ખખડદાર, વિવેકવાળા અને સદ્ગુણી કરે છે. પોતાના ભરથારના, માત પિતાના તથા સગાં વહાલાં તથા નાત જાતિલાના નામને ખરો ન લગાડવા માટે ઘણી કાળજી રાખે છે; પોતાના ગળ માફક પોતાના કાર્ય વેહેવાર ચલાવે છે; તથા પોતાના ભરથારના કામકાજમાં મદત કરે છે એટલુંજ નહીં પણ તેમના દુઃખમાં ભાગ લેઈ તેમને ધીરજ આપે છે. તથા પોતાનાં મૃદુ અને મ-

ધૂર વેણુએ કરી તથા પોતાની ચતુરાઈએ કરી એમનું મનરંજન કરીને તમામ દીગર્ભી કે હુણુ સમાવી દે છે અને એ દુષ્ટમાંથી છુટવાને પોતાની ચતુરાઈ વાપરે છે. તથા એવી રીતે પોતે નીનિએ સાકીને પરીવરની બંદેત કરીને અને શુભ પરમયે કાઢ કરીને પોતાના પતિનાં મોર કર્મેનો નાશ કરી નાંખીને એમને મહા નર્કમાંથી દૂરતા તારે છે અને સ્વર્ગના સુખમાં મેદ ઝળે છે.

મૂર્ખ અને કેળવણી હીણ સ્ત્રીઓ ઉન્માર્ગે ચાલીને સંસારમાં ખરાબી કરે છે અને પોતાના પતિને, સાસુ શસરા, માતા, સગાં વહાલાંમાં ને હુણુ છે કે તથા તર્કિયે ખનાવે છે તે સૌ કેળવણી શાણી સ્ત્રીઓના હાથથી થતાં નથી.

અભણ સ્ત્રીઓ મૂર્ખ અને પાણી પુરોના ઝોરવાતી વોળવ પાને પોતાના શિયળપાણીનો ભંગ કરે છે. તેથી બેચ કિંદર નાનાં કુતરાં છેક નીચી ચાવરથા ભોગવે છે અને નીચ સજાવતાં વાટ મળેલાં છે તેવી-જ રીતે સારા ઘરમાં પ્રખ્વ વશુશકર નીચે છે. એટલે તે કાકણં સેમિ-ને ઘરડપણુ વળતે દુઃખ દેનારાં અને તે ન ગામને નિભાનારાં થાય છે. “એકિ તે પડે” એ કહેવત પ્રમાણે પોતાનાં કોતે પોતે ભોગવે છે અને પોતાની પ્રથમની ભૂટે પાછળની ઘણાં પરવાન છે એટલે —

હાલો.

ઢે મતિ પાછે ઉપડે, શો ચતિ આપે હોય;

કારણ ગિનસે આપને, દૂર્જન હસે ન હોય.

અર્થ-તુકશાન ભોગવ્યા પછી ઢે જુદિ પ્રાપ્ત થાય તે જુદિ પ્રથમથી વાપરી હોય તો કામ ખગડે નહીં અને કામ નહારે માણસ હસે નહીં “આજે સાસુનો તો કાસે વહુનો” એ કહેવત પ્રમાણે એ અજ્ઞાન ભોક-રા અને અજ્ઞાન વહુની પાણુ એજ ચાવરસા થાય છે, અને દિન પરદિન પ્રજનમાં પાણુ ખિગાડ થતા જાય છે; એથી હમણાં કુણ્યા, કંકાર, ઘરમાં ભયોને ભયો રહે છે તથા જાંધીને રાટલો ખાવાનો વારો આવતા નથી. ઘરના ભવાણ લોકો ભુએ છે અને તેમ ની કેડે લોકો થઈ રહે છે. એ સૌ કારણ સ્ત્રીની મૂર્ખતા અને કેળવણી રીવાચ છે. કેળવણી પામેલી રત્રી

પોતાનાં હોકરાંને નીતિએ મહાવવા ઘણી કાળજી રાખે છે અને પોતે પણ નીતિએ ચાલે છે તેની “હોકરાં જેનું” દેખે તેનું” શિર્ષી” અને કુમળ અ-
ડ વાળે તેમ વળે” એ કહેવત પ્રમાણે હોકરાં નાનપણથી નીતિજ દેખ-
વામાં અને નીતિજ વિષે સાંપળવામાં આવે છે તેથી તે હોકરાંને ચોટપણે
તેવીને તેવીજ ટેવ પડેલી રહે છે. માટે તે તેમનાં માંમાપને સુખ આપ-
નારાં અને તેમના નામને જગ્યા આપનારાં થાય છે. કેળવણી પામેલી સ્ત્રી
ઓના ધરમાં હરનીરા આનંદ આનંદ રહે છે અને તમામ માણસોનો
જન્મારો મુખમાં જ્વળે, તથા દુનીઆમાં તે ધરની કિર્તિ વખણાય છે.

“સ્ત્રીના જેટલાં વાત રહેતી નથી માટે મોઝ પાણુ વાત સ્ત્રીને કહેવી
નહી” આ વિશેષણ તમામ જ્ઞાતિને લગાડ્યું છે એ કેવળ અધદિત છે.
અખમ તમામ અભાણુ અને મૂર્ખ સ્ત્રીઓ અને પુરુષો સંસ્કાર વ્યવહારીક
રીતિઓથી તથા નીતિથી અગ્નિ હોય છે તેની તેમને એક કે બેની ખ-
બર હોતી નથી એટલે આમ થવાની આવું કૃષ થશે અને અમ થવા-
થી આવું કૃષ નહીં થાય; અને ખમડે તે શું અને સુધરે તે શું; તેની
તેમને સમજણ હોતી નથી તેથી તેઓ પોતાનીકે પારકી હલ્લાવાન ખીન્ન-
ની આગળ પકી જાય છે. એ વખતે તેઓ પોતાના મનમાં પોતાની
વડાઇ સમજે છે પણ પોતાનું કે પારકાનું તુકડાન સમજતાં નથી. આ-
થી ઘણાઓને ધનમાલને તથા જીવને લાની પહેંચેલી છે એટલુંજ નહીં
પણુ વખતે મહા ઉતપાત થએલો છે એ સૌ પુરુષ અને સ્ત્રીઓ અમ-
હોલને લીધે છે. બહોલી સ્ત્રી અથવા પુરુષથી એ પ્રાણે થયું નથી અને
થવાનું પણ નથી; કારણ કે તેઓ સૌ સમજે છે કે આથી આવું કૃષ
થશે. માટે એકલી સ્ત્રીઓને એ વિશેષણ લગાવું જાજતું નથી.

અભાણુ અને મૂર્ખ સ્ત્રીઓ પોતાનો વખત નકામો સમાવે છે તે-
થી પુરુષમાં કમાવાની શક્તિ ન હોય અને ખાળકો નહાનાં અગર અક-
માઉ હોય તો તેઓ ભૂખે મરે છે, અને કેળવણી પામેલી સ્ત્રી પોતાનો
વખત સદ ઉદ્યમમાં કે સદ રસ્તામાં ખુએ છે, તેથી પુરુષમાં કમાવાની
શક્તિ ન હોય અને ખાળકો અકમાઉ હોય તો તે વખતે પોતે સર્વતું
ભરાણુપોષણ કરે છે અને પોતાનો ધણી દુઃખે કરીને ચરભડી જતા હો-

ય તો તેને ધીરજ આપી ખુશીમાં રાખે છે, અને અમલ સ્ત્રીઓ ઉડતો દુઃખમાં દુઃખનો વધારો કરે છે.

આ સંસારમાં સ્ત્રીઓ અનેક તરેહનાં કામ કરી શકે છે તેઓને કેળવણી મળેતો તે અતિયે રૂંડાં કામ કરે એમાં કાંઈ નવાઈ નથી. માટે સ્ત્રીઓને કેળવણી આપવી એ પુરૂષ જ્ઞાતાનો ધર્મ છે.

સ્ત્રીઓ સંસારમાં કેવાં કેવાં કામ કરી શકે?

જેમ પુરૂષો આ સંસારમાં અનેક તરેહનાં કામ કરી શકે છે એટલે માણસના સુખને સારૂ અનેક તરેહના સંચા ખોળો કાઢે છે, અનેક તરેહનાં ગ્રાહ બીડ ઉછેરી સારાં સારાં ફળ ઉપજાવે છે, ખેતરો ખેડીને આનંદ ઉપજાવે છે, રોગીઓના રોગ મટાડવા માટે અનેક તરેહનાં ઔષધો ખોળી કાઢી ઉપયોગમાં આણે છે, દુનીયામાં તમામના યુગ્મને અર્થે કાયદો આપે છે, માણસનાં મન રંજન રહેવા માટે તથા તેઓ નીતિમાં રહે તેને માટે ગદ્ય પદ્યમાં ઘણા સુંદર ગ્રંથો રચે છે, અનેક લગાઇઓમાં ખલાહુરી મેળવે છે, તથા ઘણા પ્રકારના ઉદ્યમ કરીને પોતાના કુટુંબનું ભરણ પોષણ કરે છે તેવીજ રીતે સ્ત્રી જાતિ પણ કેળવવાથી તમામ કામો કરી શકે છે. એટલે કાવ્યથાસ્ત્રના ગ્રંથો શિખવ્યાથી તેઓ કાવ્ય રચના રચી શકે છે એમાં મીરાંબાઈ, ખૂરીબાઈ અને આપણી હાલની માયાજી રાંણી વિક્ટોરીયાબાઈ ઇ.પ્રખ્યાત છે; લગાઈ વિગરેની કળામાં માહિતગાર કરવાથી એ કામમાં ખલાહુર નિવડે છે એમાં આંશીની રાણી, સાંઘબીબીઈ. પ્રખ્યાત છે રાજ પ્રકરણી વિદ્યામાં માહિતગાર કરવાથી એ કામમાં ઘણી સુદ્ધિ ખતાવે છે અને પુરૂષો કરતાં રેંચંતને જાહેરુખ આપે છે એમાં આપણી વિક્ટોરીયાબાઈ સ્ત્રીઓ ઇ.પ્રખ્યાત છે ચિત્ર વિદ્યામાં માહિતગાર કરવાથી એ કામમાં હોંશિયાર નિવડે છે એમાં કારમીરની અને ઘણી મદમો વખાણાય છે; હાલમાં ઇંગ્રેજ સરકાર સ્ત્રીઓને વૈવક વિદ્યા શિખવે છે તેથી ઘણી સ્ત્રીઓ એ કામમાં કાબેલ થયેલી છે અને કેટલીક સ્ત્રીઓ એ કામના પગાર પણ ખાય છે, પ્રથમ સ્ત્રીઓ મેહેતાજી યદ્ય શકતી નહીં પણ હાલમાં ઘણી સ્ત્રીઓ ભણી ગણીને મેહેતાજીનું કામ કરે છે આ ઉ-

પરથી એમ સિદ્ધ થાય છે કે સ્ત્રી જાતને પુરુષોની પેઠે જોડે કામ સોંપે તે તે કામ તેઓ માવશથી કરી શકે.

પરમેશ્વરે જેમ પુરુષોમાં જુદી ખીજ મુકેલું છે પણ તે વગર કેળવે કુળ આપતું નથી. તેમ સ્ત્રી જાતિમાં પણ પરમાત્માએ જુદી ખીજ મૂકેલું છે પણ તેને કેળવણીરૂપી ખાતર પાણી ન મળવાથી એમનું એમ સુ-કાયલું રહે છે અને ઉડતું અભણ મૂર્ખ પુરુષોની પેઠે અટેવાળીમાં આવી શુભ કામમાં વિઘ્ન પાડે છે. માટે સ્ત્રી જાતિને નાનપણથી કેળવણી આપવી જોઈએ અને હરેક જાતમાંના કોઈ પણ સદ રસતાની ઉપયોગી ખાખત શિખવાડવી જોઈએ એથી હાલમાં જે સ્ત્રીઓ પોતાનો નકામો વખત આળસ અને દમવગરના ઉદ્યમમાં શુભાવે છે તે તેમ નકામો વખત કાઢી ન નાંખે અને દેશમાં લાભ આપનારી થાય. માટે સ્ત્રીઓને સદ ઉદ્યોગ શિખવાડવો જોઈએ.

સ્ત્રીઓએ વખતનો ઉપયોગ કેમ કરવો.

ઘણી શોહેરની સ્ત્રીઓ પોતાના ઘર કામથી દુર્ગત થઈ ઈંધવામાં, લોકોનાં દરણાં દળવામાં, ખાંડવામાં કે રેંટીઓ કાંતવામાં; કાઠીયાવાડ અને કાનમ વિગરેની સ્ત્રીઓ રૂની મોસમમાં કાલાં ફેલવામાં તથા ગામડાની સ્ત્રીઓમાંની કેટલીક સ્ત્રીઓ છાણુ અને છાંણાં ઇ.વીણુવામાં પોતાનો વખત ગાળે છે. આવા ધંધાથી તેઓ દહાડાનો પૈસો ખે પૈસાકે આના સુધી પેદા કરે છે તે પૈસાનો સંગ્રહ કરીને પોતાનાં તથા દીકરીઓનાં લુગડા લતાં લેવામાં ખાર મહિને વાવરી નાંખે છે. અને કેટલીક સ્ત્રીઓ એમાથી કરકસર કરીને ખાર માસે એકાદ ખે રૂપીઆનો ખચાવ કરે છે. પછી એવા એકાદ ખે રૂપીયા વરસ દહાડે ખચાવતાં ખચાવતાં અંત વખત સુધીમાં થોડા ઘણા રૂપીયાની મુડી સંગ્રહી મૂકે છે, અને મરતી વખતે તે રૂપિયા પોતાનાં છોકરાંને કે પોતાનો વારસ હોય તેમને ખતાવે છે.

ઉપર લખેલા ધંધા કરનારી ઘણું કરીને તમામ વરણુ એટલે વાણિયા, બ્રાહ્મણ ઇતી ની સ્ત્રીઓ છે. સખખ રેંટીઓ, દળણુ, ખાંડણુ, કાલાં ફેલવાં એ પોતાના ઘર ખેલા કામ કરવાના ધંધા છે. નીચ વરણુની સ્ત્રી-

એા તમામ તરેહની મજૂરીના ધંધા (ભાર ઉંપાડવાના, તગારાં વહેવાના ૧૦ 'કરવા જાય છે અને તેથી તેઓ દીવસના ખે ચાર પૈસા કે ખે આના પેદા કરે છે. ઉંચ વરણુથી તે ધંધા થઈ શકતા નથી અને તે ધંધાથી પોતાની આખરૂં ઘટે છે એવું સમજે છે માટે તે ધંધા કરતી નથી.

હાલમાં આ દેશની સ્ત્રીઓનો વખત ઉપર લખેલા ધંધા કરવામાં કે ઉંચ વરણુની અને શ્રીમંતની સ્ત્રી હોયતો ઉંધવામાં અને રડવા કૂટવામાં કે નકામી કુથલી કરવામાં કાઢે છે કેટલીક સ્ત્રીઓ રેશમની આંટીઓ ઉકેલતાં શિખેલી હોય છે તેથી તે તેમાંથી ખે ચાર પૈસા પેદા કરે છે.

એવા નજવા ધંધામાં પોતાનો વખત ગાળ્યા કરતાં આ દેશની સ્ત્રી ઓએ પોતાના ખચેલા વખતમાંથી થોડે વખત વિદ્યાભ્યાસ કરવામાં ગાળવા. અને બાકીના વખતમાં હાલમાં દિકરીઓની નિશાળમાં ભરવા, શિવવા વિગરેનું ઉંચુ કામ શિખવવામાં આવે છે, માટે તે પુત્રીઓ પાસેથી શિખી લેવું જોઈએ. જ્ઞાનદાની વિગરે વસ્ત્રો અને કેટલાંક રેશમી તથા સુતરાઉ વસ્ત્રો ઉપર ભરતનું કામ આવે છે તે કામ યૂરોપની સ્ત્રીઓ કરે છે, અને તેમાંથી તે દરરોજ અર્ધા રૂપીઆ ઉપરાંત પેદા કરે છે; તથા તે દેશની સ્ત્રીઓ ચિત્ર વિદ્યાનું કામ શિખે છે તેથી તેઓ સારી સારી છર્ખાઓ ચિત્રી દિવસના ખે, ચાર, પાંચ રૂપિયા પેદા કરે છે; કેટલીક નાનપણમાં વિદ્યાભ્યાસ કરી વૈદ્યકનું કામ શિખે છે તેથી તેઓ યગાર પેદા કરે છે અને નોકરી ન કરે તો ઘેર ખેડાં પણ દિવસના એકથી સો રૂપીઆ સુધી પેદા કરે છે, કેટલીક ગરીબ લોકની સ્ત્રીઓ સંચાના કારખાનામાં મજૂરી કરે છે; તેમાંથી તેઓ સાંજસોરો રૂપીઆ અર્ધા રૂપીઆ પેદા કરે છે. આવા સાગ સાગ ધંધા એ ખંડમાં હોવાથી અને સ્ત્રીઓ તરફ એટલે ખધો લક્ષ રાખ્યાથી એ સ્ત્રીઓ ઘણું પેદા કરે છે. તેવીજ રીતે આ દેશની સ્ત્રીઓને વિદ્યાભ્યાસ કરાવે અને ઉપર કહેલા ધંધા શિખવાડે તો કેટલો ખધો ફાયદો થાય. પણ આ દેશમાં હજુ એવી સારી અપાતી કેળવણીની સુલો નથી તેમ એટલાં ખધાં હુન્નરોનાં કારખાનાં નથી માટે સ્ત્રીઓએ વખતનો ઉપયોગ કેમ કરવો એ બાબે લખાણ લખતાં આ દેશના શ્રીમંતો જે પોતાના દેશનું બહુ દહતા હોય

તેઓને અરજ કરવામાં આવે છે કે તમારી નહીં તો તમારા ભાઈઓની સ્ત્રીઓ નકામે વખત ગાળે છે અને તેથી દેશમાં દ્રવ્ય પ્રાપ્ત ન થતાં દળદર પેદા થાય છે માટે સ્ત્રી ઉદ્ધાર શાળાઓ અને નવિન નવિન સં-ચાઓ આ દેશમાં દાખલ કરવા જોઈએ એથી સ્ત્રીઓ ઉદ્યમે લાગશે અને આ દેશ દિવસે દિવસે નિર્ધન થતો જાય છે તે ધનવાન થશે અને ધંધો નથી ધંધો નથી એવી ધણીઓ જુધો પાડે છે તે પાડતા બંધ થશે માટે આ બાબત તમામ દેશના શ્રીમંતાએ લક્ષ આપવું જોઈએ.

સ્ત્રીઓએ જોખાઈ રાખવી જોઈએ.

ધણી સ્ત્રીઓ પોતાનો વખત નકામે ગાળે છે તેમ છતાં પોતાનાં છોકરાંને નવરાત્રી પોતરાત્રી સ્વચ્છ રાખતી નથી અને તેમનાં તથા પોતાનાં છોકરાં પોતી નથી; આથી છોકરાંનાં શરીરને નુકસાન થાય છે એટલે ઘા-હી બગડે છે તેથી તેમને ખસ થાય છે, સ્વચ્છ થાય છે, અને માથા-માં ઉંઢરી વીગરે ઉત્પન્ન થાય છે એટલું જ નહીં પણ પિત્ત રોગ મહા નાશ રોગ ઉત્પન્ન થાય છે અને તેઓના મગજ બગડે છે. કેટલીક સ્ત્રી-ઓ પોતાનાં આંગણું અને ઘર વાળીઓની સાફ રાખતી નથી તેથી વી-છી વિગરે એટલી જનનરોગો એમાં લગાઈ વળે છે અને સાંતી પડેલાં છે. ધણી સ્ત્રીઓ પોતાનાં છાપાંનાં બાજુ વિગરે પાંખેલી નાંખતી નથી તેથી કેટલાકના ખાંધામાં કરોળીઆની લાળ આવવાથી જળકેર, વિરોધીક વિ-ગરે રોગ થાય છે અને ઉઘાડી વસ્તુમાં એટલી જનનરોગો મૂલ વિગરે પડવાથી તેઓનાં મૃત્યુ થાય છે. ધણી સ્ત્રીઓ પોતાનાં આંગણું આ-ગળાં પાણી દેશીને અથવા પુંને કચરો એકઠો કરીને ગંદવાડો રાખે છે. તેથી નકારી હવા ઉત્પન્ન થઈ ધણીઓના જીવને નુકસાન થાય છે. તથા એવી ઉઘાડી મગજને નુકસાન થાય છે તેથી ધણી-ઓનાં મગજ ક્ષી જાય છે અને તેમની જીવિનો નાશ થ-ઈ જાય છે એટલે સ્મરણ શક્તિ તથા વિચાર શક્તિ ટુંકી થઈ જાય છે, તથા તેમાં જીવ પડીને કે એટલી જનનરોગો લગાઈને માથું સને દુઃખ દે છે; અને આંગણું લિપી રૂપીને સ્વચ્છ ન રાખવાથી તથા ખા-

ઢલા, ગોઢડાં વિગરે તડડે સુકવીને હવા વગરનાં ન રાખવાથી તેઓમાં જીવ ઉત્પન્ન થાય છે, તે માણુસોને કરડી કરડીને ભારે દુઃખ દે છે. માટે હરેક સ્ત્રીએ પોતાનાં ઘર વાળી ઝાડીને સ્વચ્છ રાખવાં, પોતાનાં આંગણાં અને ઘર સિપવાં, મિતો વિગરે ધોળવાં; છાપરા ઉપર ખાવાં વિગરે વળવા દેવાં નહીં. છોકરાંને નવરાવવાં તથા પોતે નાહાવું અને તેમનાં તથા પોતાનાં લુગડાં ધોવાં, આંગણામાં કે પોતાના ઘર નજીક ગંદવાડે થવા દેવો નહીં અને વીણીને એટલે શોધીને ખાવું અને પાણી ગળીને પીવું. ગળ્યા વગરનું પાણી પીવાથી વાળો વિગરે રોગ થાય છે અને શોધ્યા વગરનું અને ખાધાથી પથળી વિગરે રોગ થાય છે. માટે અને શોધીને ખાવું અને પાણી ગળીને પીવું.

સ્વચ્છ રહેવું એ આપણા ધર્મ શાસ્ત્ર પ્રમાણે પ્રથમ ધર્મ કહેવાય છે કારણ કે એથી નિર્મળ જીવિ રહે છે. આપણા ધર્મશાસ્ત્રમાં સ્વચ્છ રહેવું અને આચાર કહે છે અને મુસલમાનમાં પાક રહેવું કહે છે. માટે આચાર પાળવો એટલે પાક રહેવું એ હરેક માણુસ જાતનો ધર્મ છે એમ માનીને પણ તે પ્રમાણે વર્તવું જોઈએ.

સ્ત્રીઓએ વિદ્યાભ્યાસ કરવો.

પોતાના ધંધાથી મૂકત તથા ખાદ તમામ સ્ત્રીઓએ પોતાતા પતિની હાજરીમાં એમની પાસેથી ધીરે ધીરે વાંચતાં લખતાં શિખવું જોઈએ. વિદ્યા એ માણુસ જાતની આંખો છે. એથી માણુસ જાતના શા શા ધર્મ છે એટલે માણુસોએ કંઈ કરવું જાણવવી, પરમેશ્વર અને માણુસ વચ્ચે શો સંબંધ છે, દુનીઆમાં કેવાં કામો કરવાં અને કેવાં ન કરવાં, પોતામાં કંઈ વાતની ખાતરી છે અને સામામાં કંઈ વાતની ખાતરી નથી, બીજાઓ કેવે રસ્તે ગળ્યાથી કેવું ફળ પામ્યા છે અને આપણે તે રસ્તે જઈશું તો કેવું ફળ મળશે, પોતે કેવા નીતિ ધર્મ પાળવા, પોતાના ઘરને વ્યવહાર કેવી રીતે ચાલે છે અને બીજાના ઘર વ્યવહાર કેવી રીતે ચાલે છે, દુનીઆમાં કેવા લોકો વસે છે તેઓ કેવા કેવા હુજરો કરે છે. અને તેથી તેઓ કેવું સુખ તથા દુઃખ ભોગવે છે, પરમાત્માએ આ દુનીઆમાં કેવી

ખૂબી ભરી મૂકી છે અને તેને નિયમ પૂર્વક ગોઠવ્યાથી શું શું ફળ આપે છે, કેવું ખોલવું અને કેવી રીતે ચાલવું, કેવું કામ કરવું ને કેવું ન કરવું, પોતાને પડતી અડચણો શી રીતે દૂર કરવી, જગતકર્તા પરમાત્માનું શીરીતે ઓળખાણ કરવું અને તેની સાથે ઓળખાણ કરવાથી શો ફાયદો થશે, મૂર્ખ કોણ અને શાણું કોણ, પોતે તથા પોતાનાં કુટુંબનાં માણસો કેવી અવસ્થા ભોગવે છે અને એ શાથી ભોગવે છે, દુનીયામાં ઉંચ કોણ અને નીચ કોણ, પોતાની તથા પોતાના કુટુંબનાં માણસોની તનદુરસ્તી કેવી ચાલે છે, પોતાના દેશની અને પોતાની નાત જાતની સ્ત્રીઓમાં ને પુરૂષોમાં કેવી ખામીઓ છે અને તે કયા ઉપાયોથી દૂર થાય, દલાણાનો જશ ગણાય છે અને દલાણાનો અપજશ ગણાય છે તેનું શું કારણ, સુખાળ કોણ અને દુખાળું કોણ અને એ શાથી થયું, કોનો સંગ કરવો અને કોનો ન કરવો, જન્મ મરણ રૂપી કીનારાની વચ્ચે ભવ રૂપી સમુદ્રમાંથી કયું સાર્થક વહેતી વદ જલુ, ધર્મ કરેથી શું થાય અને પાપ કરેથી શું થાય, દયાથી શું થાય અને નિર્દય પાણીથી શું થાય, કાળની ગતિ કેવી છે વિગરે વિદ્યાભ્યાસ કરવાથી સુઝે છે. એ માટે નીતિ શાસ્ત્રમાં કહેલું છે કે-

શ્લોક- અનેક સશયોચ્છૈદિ, પરોક્ષાર્થસ્ય દર્શકં

સર્વસ્ય લોચનં શાસ્ત્રં, યસ્ય નાસ્ત્યં ધણવસઃ

અર્થ — અનેક સંશયને છેદનાર અને અભણ અર્થ દર્શાવનાર શાસ્ત્ર વિદ્યારૂપી આંખ જેને નથી તે આંધળું છે,

ધણા પુરૂષો એમ કહે છે કે સ્ત્રીઓને ભણાવીને કયાં નોકરી કરાવવી છે કે કમાવા મોકલવી છે અને ધણી સ્ત્રીઓ પણ એમજ કહે છે. આનું ખોલવું એ એમનું પોતાનું અભણ પાણાનું છે સખખ ભણીને નોકરી કરવી કે કમાવા જવું એમ નથી. પણ અભણ પાણીથી ધણી સ્ત્રીઓ લુભ્યા અને ઠગ માણસોથી ઠગાય છે તેથી ખોટા વહેમોથી વેડમોઢને ભૂવા જાગરીઆઓને પોતાનાં નાણાં ધણીથી છૂપાં ખગાવે છે અને ઠગ જોશી વિગરેપાસે પોતાનાં તથા પોતાના ખાળકોનાં ભવિષ્ય વર્તાવરાવી અથવા હાથના પંજા દેખાડાવી તેઓને દાણાદૂણી વિગરે આપી દે છે અને પા-

ખંડીઓને મોટેથી ખોટાં ખોટાં ગપોળાં સાંભળી તે વાતોને સાચી માની મહા આશ્ચર્ય પામી જ્યાં પોતાના ઘરનો અડધા પ કદાચ તેમને છૂપાં છૂપાં ધન સમર્પણ કરે છે. આતું ભોળાપણું અભણપણાથી છે. ભણેલી સ્ત્રીઓ એવાઓથી કદી ઠગારો નહીં. ધણા પુરૂષોમાં પણ અભણપણાએ કયો ભોળાપણું છે તે સ્ત્રીનો સ્વભાવ સ્વભાવોક દેખાળે તેવી એમનામાં ભોળાપણું હોય એમાં કાંઈ નવાઈ નથી.

ધણા છોકરો કપૂત અને નીતિ હીણ નીકળે છે એનું કારણ પણ સ્ત્રીનું અભણપણું છે તમામ નિરાળોમાં કેળવણી અપાય છે પણ નીતિની કેળવણીનો આધાર તેઓની માતા ઉપર વધારે રાખે છે. અળખ બેટલું છોકરું તેઓની માનીપાસે રહે છે. તેટલું બીજાઓની પાસે રહેતું નથી. માટે સ્ત્રી પોતે ભણેલી હોય તે તે આળસને નીતિ શિખવાડી શકે. જેમ કુમળું આડ વાળીએ તેમ વળે તેમ આળસને નામપણુ રી જે વળણુ વાળણું હોય એટલે જેવી દેવ પાડી હોય તેવી દેવ મોટપણે પણ તેવીને તેવી ગણે. સ્ત્રી પોતે ભણેલી હોય તે તે બાણે કે આળસને આવી દેવ પાડવી અને આવી સોખત કરાવવી તેવી તેમનું મન અને રી રીવાજ આવી રીતવો રહેશે પણ મૂર્ખ અભણ સ્ત્રી એવી આખતો પોતે સમજતી નથી તે આળસને કયાંથી શિખવે.

પોતાના ભરથારની ગેર હાજરીમાં એટલે ધણી ગુજરી ગયા પછી અભણ સ્ત્રીઓ પોતાના ધણીની માત્રમિત્રકથી અમન ગુ હોવાથી તે મિલકત પામતી નથી, અને વખતે પામે છે તે તેમાંથી ધણા હુસ્સા કેટલીક મિલકત ખાઈ જાય છે અને પાકીની જુજ તે પામે છે અને વખતે તે મિલકત આખીઆણી ગેય થઈ જાય છે.

હુકાનનો વહીવટ ચાલતો હોય છે તે હુસ્સા ગુમારતા વિગરે તેમાંથી છૂપી રીતે ના પાં ખાઈ જાય છે તેથી આળસ નાની ઉમરનાં હોય છે તે તેમને મોટી ઉમર થતાં જુજ નાણુ હાય લાગે છે અને કાંઈ સંતાન ન હોય તે પિત્રાઈ ગોત્રાઈ વિગરે લાગતા વળગતા તે અપખા રંડાયલીના હાથમાં કાંઈ પણ જવા દેતા નથી. તેથી તે સ્ત્રીને ધણી છવતાં નાણાં વિગરેથી હુખ હવું તે સુખ નાથ પામી મહા મહા દુખ મોગવવું પડે છે.

સ્ત્રીના અભાગ પણાએ કરી ધણી પરદેશ ગયો હોય તો ત્યાંથી છૂપા સમાચાર આવેલા હોય તો તે લોકોમાં જાહેર થઇ જાય છે. આવી રીતે સ્ત્રીઓના ન ભણવાથી ધણા અવશ્યજી થાય છે અને ધણાએને અવશ્યજી થતા સાંભળેલા છે માટે તમામ સ્ત્રીઓએ વિવાહયાત્ર કરવો જોઈએ અને પોતાની પુત્રીઓને તથા પુત્રોને નાનપણથી નિયામમાં મોકલી અભ્યાસ કરાવવો જોઈએ.

ઘર ખરચ અને ઘરેણું શક્તિ પ્રમાણે રાખવાં જોઈએ.

પોતાના ઘરનું ખાવાનું, ઝોઢવાનું અને ખીજું હરેક ખરચ પોતાના ઘરની આવદાની તપાસીને રાખવું જોઈએ. ધણા લોકો ખીજનું દેખીને તેમની ખરાબરી કરવા જાય છે. એટલે ખીજાઓ પોતે પૈસાદાર હોય છે તેવી નવિન નવિન પોષાક રાખે છે, નવિન નવિન ઘરેણું ધડાવે છે અને ખાધા પીધા વિગરેતો ખરચ ઉમદા રાખે છે તે દેખીને કેટલીક સ્ત્રીઓનું અને પુરૂષોનું મન તે પ્રમાણે કરવાને ચલાય છે. અને ગામમાં ધીર હોય છે તો કરજે નાણાં કાઢીને પોતે કુટુંબજી ખની જાય છે એટલે તે પ્રમાણે ધામ ધુમ રાખે છે. વિવાહવાજનમાં એક ખીજથી ચડસા ચડસી કરીને ભારે ભારે ખરચો કરી એક ખીજને માથે ફૂદી જવાનું યત્ન કરે છે, જમનાગ અથવા એઓના મળતીઆ પોતાની મતદાન પાર પાડતા સુધી તેમના શુણુ ગાય છે તેમ તેમ તેઓ પૂનતાતા જાય છે, પણ કરજ કાઢેલું લેકોનું નાણું સી રીતે પુરૂ કરીશું તેના વિચાર કરતા નથી. “ઢમ દોલ ને મહિ પેલ” તે કયાં સુધી નમે. આખરે એઓનું પ્રિય લોકોના કન્યામાં આવે છે ત્યારે લોકો ઉધરાણી આવે છે. પોતાની પાસે નાણાં હોતાં નથી અને કોઈ ધીરતુ નથી ત્યારે પરતાય છે. પેલું ઘરેણુંમાંકુ વેચી નાખવું પડે છે અને હતા તેવાને તેવા થઈ ઉડતા લોકોની જમીઓથી સંતાવું પડે છે. એ વેળા લોકો ધણા ધીક્કાર દે છે. આવી ખાલી દંભાઈ કરતાં પોતાના ગળ મારૂક ચાલે તો તે ઉભી આખરૂએ સુખેથી દહાડા કાઢે.

પોતાની જૂવાનીમાં પેદા કરેલો પૈસો ધણાઓ ઘરેણું ગાંડાં અને

ધર ખરસમાં ઉઘાડી નાંખે છે તેઓને જ્યારે તેમનાં હારકાં માલતાં બંધ પડી જાય પીવાના સોંસાં પડે છે ત્યારે ઘરેણાં ઘરેણાં લેવી નાંખી દાણાદાણી સ્થાપણાં પડે છે. આના કરતાં એ ઘરેણાંનાં નાણાં ને વ્યાજે મુકતાં હોય તો તે બધાંનાં ધણ અને ઘરેણાંને સારૂ દ્રવ્ય સંખી રાખ્યા હોય તો તે કામ લાગે. અને જે પાછળથી પડતાં હોય છે તે ન થાય. માટે પ્રથમથી વિચાર કરીને ખરસ કરવો જોઈએ.

ધનુષ્ય પોતાનાં આજીવન વિચરેને ઘરેણાં ઘણાં છે પણ તેમને લુગડાં પહેલવાનાં આપવા નથી. આથી આજીવન વિચરે તપ ટાટથી ધણાં દુખી થાય છે એટલું જ નહીં પણ તેઓમાં અનેક તરેણા હવાનું કરી રોગ ઉપાન થાય છે. વળી ઘરેણાં પી કેટલાકના હજી પણ ગયા છે અને જાય છે એ વિષે હજારો દાખલા બનતા સંભળી જાઓ. આવી ઘરેણાની હાનીકારક શોભા ન કરતાં તે ઘરેણાંના દાખલા વ્યાજગતીજ છોકરાં ધ. ને લુગડાં પહેલાં તો કેટલી બધી ફાંટા ચાપ. “એક વરાળો આઠમી ને વીસવસાનું લુગડું” એ કહેવત પ્રમાણે પોતાના ગળત માફક લુગડાં આણી પહેલાં અને તેને ધોધને સાફ રાખે તો કેટલી બધી શોભા આપે. હિંદુઓમાં આ ચાલ જોઈ છે અને ઘરેણાં પહેલવાનો ચાલ વધારે છે, તેઓ ઘરેણાંથી શોભા માની લે છે પણ લુગડાં વગર છોકરાંને નાગાં ફેરવે છે અને તેઓને પગરણ સરણ પણ પેરેસવતા નથી એ વિષે જરાએ લાજ અજ્ઞતા નથી એ કેવું નવાઈ લેવું છે.

પોતાના ઘરમાં વળતે ઘરેણું * ન હોય અને પોતાને ત્યાં વિવાહ

* સામાન્ય માનને અનુરૂપી ઘરેણું હોય તો તે દુનીઆમાં માન પામે, પણ અહાય એટલું સોના રૂપાનું ઘરેણું હોય પણ અવશ્ય હોય તો તેને કોઈ માન આપે નહીં અને તેની કોઈ આખર ગણે નહીં માટે અનુરૂપી ઘરેણું પેહેવું. એવી તમને રૈા લેહો ચાલારો અને તમારા ઉપર પતિત અને પ્રીતિ રાખશે. ઘરેણાથી શોભા હોય તો મલાસાવ ગાયકવાડને ત્યાં કોઈ વાતની ખાટ નહોતી પણ તેનામાં અનુરૂપી ઘરેણું નહોતું તેથી તે ઘરેણું રૈા વૃથા ગયું. માટે હે દેથી સ્ત્રી અને પુરોત્તમો અનુરૂપી ઘરેણાંનો સંગ્રહ કરો. અને આ ખાલી હાનીકારક ઘરેણાંથી મોટાઈ માનીલેણો તે ન માનો.

આવ્યો તો પારકાનું ધરેણું માગી આણી તે પેઢેરીને ધરેણાથી ખૂબ ગરકાવ થઈ જાય છે અને વાજાં, દોલ, સરસુપાઈ, સુશિંગડાં વિગરેથી ખૂબ ધામધુમ કરી મૂકે છે. હિંદુઓના ખાલી દંભ પરદેશીઓના જોવાનાં આવ્યાથી તેઓ એક સમજ્યા કે હિંદુઓમાં ઘણું ફેરો છે તેપરથી દૂર દેશના લોકો હિંદુઓ ઉપર ગદી આવ્યા અને હિંદુઓમાં કુમંપ હોવાથી છતી લેઈ વસ કરી લીધા તે હજુ સુધી પરદેશીઓના હાથમાંથી નીકળવા પામ્યા નથી. ઘણાઓની રાઈ ખૂટી ગઈ છે તેથી તેઓ રાઈ નથી રાઈ નથી એની ભૂમો પાડે છે. અને ઘણા શ્રીમંત રોક ચાલુકારો દબાઈ ગયા છે અને જે પૈસો હતો તે સપ્ટરપાર વહી ગયો છે તેમ છતાં હજુ સુધી હિંદુઓ એની એ ખાલી દંભાઈ ઝાલી રહ્યા છે. આ દંભાઈ દેખીને કોઈ જાણીતા પ્રીન્સ ઓફ વેલ્થ જેવા શાહાજાદાની નજરમાં હિંદુઓની ગરીબાઈ ન આવે તો ખીજાઓની નજરમાં તો ક્યાંથી આવે. માટે આ દેશી સ્ત્રી અને પુરો આ સમય ઘણું ખારીક છે માટે ધરેણુંમાંથી તથા નાતવરા વિગરેના ભારી ખરચો દૂર કરો. અને માટે પોલ છતાં ખાલેથી દંભ ન દેખાડો કે જેથી કોઈ પરદેશી નવો અમીર ઉમરાવ આ દેશમાં આવે તો તમારે માટે શ્રીમંતાદનો વિચાર ન ખાંધે અને તમારી હાલની અવસ્થા સમજ કંઈ સારો વિચાર ખાંધે. માટે પોતાના ઘરની અવસ્થા માફક ધરેણું કરાવો. પુરૂષ કદી પોતે પ્રજાઈને ધરેણું કરાવે તો તે વખતે સ્ત્રીએ તેને રોકવો જોઈએ. અને સ્ત્રીઓએ પોતાનો ધણી ધરેણું ન કરાવે તો તે વાતની આડછં ન કરવી જોઈએ.

સ્ત્રીઓએ ધરનો હિસાબ રાખવો.

દરેક સ્ત્રીએ પોતાના ઘર ખરચના એટલે ઘર ખરચ સારૂ આણેલા દાણા, લુગડાં લતાં, દીવેલ, તેલ, ઘી, ચાક, દૂધ વિગરેનાં તથા ઘર વ્યવહાર મંજૂરી કંઈ પણ નાણાંની લેવડ દેવડ થઈ હોય તો તેનો હિસાબ રાખવો જોઈએ સખખ ઘણું કરીને ઘર ખરચ સ્ત્રીઓના હાથથી થાય છે માટે ઉપરના ખરચોની સંભાળ સ્ત્રીઓને રાખવાની છે. ઘરની માલિક સ્ત્રી છે તેથી તે ઘરની ગેટલી વત જાણે તેટલી પુરૂષના જાણવામાં ન આવે.

માટે ઘર બ્યવહાર સંબંધી કંઈ પણ આપ લે ધણ હોય અથવા ખીજ હરેક રીતનું ખરચ થયું હોય તો તેના હિસાબ સ્ત્રીએ રાખવો જોઈએ. તથા ઘરની આવદાનીના પ્રમાણમાં ખરચ કરવાને ધણું ચિન તવન રાખવું જોઈએ.

નામું લખી રાખ્યું હોય તો માલમ પડે કે ઘરની આવદાની માફક ખરચ થાય છે કે નહીં અને ગઈ સાલ આટલું ખરચ થયું અને આ સાલ આટલું ખરચ થયું ગઈ સાલ આ કારણથી ખરચ જસતી થયો અને આ સાલ આ કારણથી ઓછો થયો. ફક્તાણને ત્યાં ચાં-લા વિગરેમાં આટલા રૂપીઆ આપેલા તેમાંથી પોતાને ત્યાં ટાણું આપ્યું ત્યારે આટલા રૂપીઆ આવ્યા, વિગરે નામું લખી રાખ્યાથી જણાઈ આવે છે. “લખ્યું વંચાય ને મોનું મોમાં રહે” એ કહેવત ખરી છે; લખી રાખેલી વાત સરવેને માન્ય કરવી પડે છે અને મોંઢાની વાત આશરો પડતી રહે છે માટે જૂઠી પડે છે. હરેક કામમાં મોંઢાની વાતને ટેકા મળતો નથી પણ લખી રાખેલી વાતને ટેકો મળે છે. માટે હરેક સ્ત્રીએ ઘર બ્યવહાર સંબંધી તમામ હકીકત ધણું કરીને લખી રાખવી જોઈએ.

વળી જેમ સ્ત્રીઓએ ઘર સંબંધી નામું લખી રાખી પુરૂષોને તપાસવા આપવું જોઈએ તેમ દુકાન સંબંધી વેહેપાર રાજગાર સંબંધી લેવડ દેવડને સ્ત્રીઓએ તપાસી જોવી જોઈએ. અને પોતે વાકેફ થવું જોઈએ. તેથી ધણીવાર પુરૂષની ગેરહાજરીમાં વાંધાઓ પડે છે તે પોતે દુકાન સંબંધી વહિવટથી વાકેફગારી હોય તો તેના નિ-કાલ કાઢે અને સામા આદમીની હુમ્યાઈ હોય તો તે ઉધાડી કરી આપે. આવી તરેહના અનેક ફાયદાઓ નામું લખી રાખ્યાથી અને નામામાં સ્ત્રીને વાકેફ કરવાથી થાય છે માટે હરેક સ્ત્રીએ પોતાના ઘર સંબંધી હિસાબ રાખવા અને દુકાન સંબંધી વહિવટથી વાકેફ થવું જોઈએ.

સ્ત્રીઓએ પોતાનાં શાસુ સસરા ઇંડ સંબંધીઓ સાથે

ક્રમ વર્તવું જોઈએ.

હરેક સ્ત્રી જાતિએ પોતાનાં માખાપ, બાઈમાંડ, સાસુ સસરા

અને પતિ વિગરે પીચરનાં અને સાસરાનાં સગાં સંબંધી સાથે ન-
અતા પૂર્વક ખોલવું તથા તેઓ કહે તે પોતાથી થઈ શકે તેવું હોય
અથવા પરમાત્માના નિયમને ખસેલ ન પહોંચે કે પોતાનું શીલવૃત
ભંગ ન થાય એવું હોય તો તે કરીને તેઓનાં મન રંજન રાખવાં.
અને તેઓ પોતાને ચલાય અથવા પોતા ઉપર અતિ પ્રેમ ખતાવી આ-
શીરવાદ દે એવી વર્તાણુંક દેખાડવી એ સ્ત્રી જાતિનો ધર્મ છે.

કેટલીક સ્ત્રીઓ પીચરીઆં તરફથી સાક્ષા, લુગડાં વિગરે પો-
તાને ખરોખર વખતસર ન મળવાથી તેઓને ઘણી ગાળો દે છે તથા
પોતે ત્યાં જઈ બારે કંકાસ કરે છે એ ચાણી સ્ત્રીઓનો ધર્મ નથી.
સખખ માખાપનો ધર્મ એટલોજ છે કે પોતાની પુત્રીને લાયક ઉમર-
ની થયે પોતાનું ગળુ ન હોય તો સારા પુરૂષની સાથે કંઈ લીધા દીધા
વગર પરણાવવી. પછી પોતાની પાસે પૈસો હોય તો પોતાનો અંસ
જાણી કંઈ જોરો લુગડાં કરે, અને સંપત ન હોય તો તે પુત્રી પો-
તાના સાસરાના ઘરનાં લુગડાં પેહેરે માટે ચાણી પુલીએ તો એમજ
સમજવું જોઈએ કે માખાપનું ગળુ નથી તેથી લુમડાં ન કર્યાં અ-
થવા પોતાનું ગળુ છે તેમ છતાં ન કર્યાં તો એમ મન વાળવું કે
એમણે જન્મ આપ્યો અને ઉછેરીને મોટી કરી એ બધી તરેહનાં
લુગડાં આપ્યાં જેટલુંજ છે એમ માની લેવું જોઈએ. નાનપણમાં મા
ખાપને છોકરું ઉછેરતાં કેટલું દુઃખ યાય છે તે અનુભવ થયે માલમ
થડશે. હવે એ દુખનો ખદલો દીકરીએ પોતે વાળ્યો છે? માખાપની
એક ઘડીનો ખદલો છોકરાં આખી ઉમર સેવા કર્યા કરે તોપણ વળી
શકવાનો નથી તો પછી ઉછેરીને મોટાં કર્યા તે દરમીઆનનો ખદલો
શી રીતે વળે. એમણે તે વખતમાં કેટલું બધું દુઃખ વેઠ્યું છે અને
ખાળકની કેવી આજ્ઞાઓ પાળી છે તે વિશે પ્રથમ વિચારે તો ખાસ
માસે એક જોટા લુગડાં સારૂ કે કંઈ એવી હરેક ખાખત સારૂ સુપાત્ર
પુત્રી પોતાનાં માખાપને ગાળ કે દુઃખ ન દે.

ગમે તેવાં માખાપ હશે તો તેઓ જ્યાં સુધી જીવશે ત્યાં સુધી
કંઈ આખ્યા વગર પણ સંભાળ લેશે. તેમ પુત્રીને માખાપ, ભાઈ વિ-

ગરે હશે ત્યાં સુધી વિશ્રામ છે અને આથ છે માટે ડાઘ પણ સ્ત્રીએ પોતાનાં માખાપનો તીરસ્કાર કરવો નહીં. માખાપનો તીરસ્કાર કરનાર પરમાત્માનો મોટો ગુનેગાર છે એવું શાસ્ત્રમાં સાફ પોકારીને કહે છે માટે શાસ્ત્રની રૂઢીએ કરીને પણ માખાપને ડાઘ પણ પ્રકારે ધીકારવાં નહીં.

ધણી સ્ત્રીએ મૂર્ખ અળણ સ્ત્રીઓનું દૃષ્ટીને પોતાનાં સાસુ સસરા, દીએર, જેઠ, નણંદ બીગરેની સાથે ભારે અધડો કરે છે અને તેઓને માથે ગાળોનેા વરસાદ વરસાવે છે તથા તેમનાં છૂપાઈ રહેલાં છિદ્રો લોકોમાં જાહેર કરે છે. પણ એથી આગળ જતાં પોતાને કે-ટલો ખર્ચા ગેદફાચેટા છે તે ખીલકૂલ વિચારતી નથી અને સાસુ સસરા ઇ. ની સાથે પોતાનો શો સંબંધ છે એટલે પુરૂષ, એ પોતાનું અર્ધાંગ છે માટે તેનાં માવેતર પોતાનાં માવેતર છે અને તેનાં ભાઈ ભાંડુ પોતાનાં ભાઈ ભાંડુ છે તેથી પોતાનાં ભાઈ ભાંડુને તથા માખાપ ને પાતે જેવી રીતે ચલાય છે તેવી રીતે તેઓને ચલાવાં જોઈએ અને તેમનાપર પ્રીતિભાવ રાખવો જોઈએ.

પુરૂષને બે વિશ્રામ છે એક સાસરાનો અને બીજો પોતાના પી-તાનો તેમ સ્ત્રીઓને પણ એજ બે વિશ્રામ છે. એ બે વિશ્રામમાંથી એકે પણ ખાંડો થાય તો તેને માથે ભારે સંકટ છે ત્યારે જ્યારે આ બંને આશ્રમ ખાંડા થાય ત્યારે ભારે દુઃખ અને હાની થાય તેમાં કંઈ નવાઈ નથી. માટે બંને તટલો યત્ન કરીને એબે આશ્રમમાંના એકે આશ્રમમાં ખગાડ કરવો ન જોઈએ.

સાસુ સસરાએ પોતાની જૂવાનીમાં મહા મહા દુઃખ વેઠીને નાન-નપણમાં પુત્રની ચાકરી કરેલી તેના પણ જ્યારે છોકરામાં જૂવાની દા-ખલ થાય છે ત્યારે માખાપમાં પ્રવેશ કરે છે તે વખતે તે પુત્રે તેમની સેવા બજાવવી અને પુત્રની વહુ એની અર્ધાંગના છે માટે તેણીએ પણ પોતાના પતિના દુખમાં અયવા તેમને જે સેવા કામ કરવાનું છે તેમાં ભાગ લેવો જોઈએ અને જેવી રીતે બાળપણમાં માખાપે પુત્રની આજ્ઞા પાળેલી તેવી રીતે તે વખતમાં સ્ત્રી પુરૂષાએ તેમની આજ્ઞા પા-ળવી જોઈએ એથી પરમેશ્વર તેઓનાપર પ્રસન્ન રહે છે. માખાપની સુ-

બાં વિષે શ્રવણાખ્યાન સક્રમે સાંભળ્યું હશે તેથી દુઃકામાં એટલુંજ કહેવાતું કે તેઓને દુઃખ ન દેવું તેથી અંતે સાર છે.

સગાં સંબંધી સાથે હળી મળીને ચાલવાથી તેઓ ચાહી બોલાવે છે તથા તેમનો વનો વાચુથી તેઓ પોતાના દુઃખમાં અથવા એપટી વખતે સામીક થાય છે. વઢકણી સ્ત્રીને માથે પૂણું આકૃત આવી પડી હોય છે તો પણ તેનાં માલાય સરખાં પણ તેની વારે ધાતાં નથી તો બીજાં સંબંધીઓ તો કયાંયો ધાય? પોતે “વેંત નમે તો સામે હોય નમે” એ કહેવત પ્રમાણે પોતે જો જરાએ બીજાનો છેડો સાંહો હોય તો સામે પણ તેને મદત કરે, અને જ્યારે પોતે આડી હોય તો બીજાઓ આડા થાય એમાં કાંઈ નવાઈ નથી. માટે સગાં સંબંધીઓની સાથે હળીમળીને ચાલવું અને તેઓને મીઠા બોલે કરી બોલાવવાં. મીઠી વાણીથી અને નમ્રતાથી કોઈ રસ્તાનો જતો માણસ પણ મદત કરે છે અને પુછેલા ઉત્તરનો જવાબ તત્કાળ દે છે તો પછી જેઓની સાથે વારંવાર સંબંધ રહેલો છે તેઓની સાથે એ પ્રમાણે બોલાય અને ચલાય તો તેઓ કામ આવે એમાં કાંઈ નવાઈ નથી ભલાઈ મેળવવી અને હુંડાઈ મેળવવી એ પોતાનાજ હાથમાં છે. ઘર પાડી નાંખવું એ સહેલું છે પણ તેને પછી ચાલવું એ કઠણ છે તેમ હુંડાઈ કરવી એ સહેલી છે પણ હુંડાઈ કર્યા પછી ભલાઈ મેળવવી ઘણી કઠણ છે માટે પ્રથમથીજ ભલાઈ રાખી હોય તો વધારે સારું.

ઘણી સ્ત્રીઓ પોતાનાં વડુવારા સાથે આડી રીતે ચાલે છે અને તેને ભારે દુઃખ દે છે તેઓ એમ સમજે છે કે પોતાના છોકરાને પરણાવ્યા એટલે તે પોતાની દાસી ધઈ સૂકી, તેથી પોતે કહે તેમ કરે અને પોતે જેવી વેઠ કરાવે તેવી કરે. આવા અભણ સાચુના દુષ્ટ ચિત્તારથી તે વડુ ખિયારી કુળી વયમાં સાસરે આવી ત્યારથી મહા જીવનના પંઝામાં આવી ફસે છે. તેના ઉપર મહા દુઃખનો વર્ષાક વર્સાવી મૂકે છે. તે એટલે સૂકી કે તે ખિયારી અખળા કદી સામી થાય તો તેના ઉપર બીજી શોક લાવવાને ચુકતી નથી. કદાપિ છોકરો એમ કહેવાને નાશ્વર્ય હોય તો તેના ઉપર કોપે છે અને જેમ બને તેમ તેને

પોતાની સ્ત્રીપરની પ્રીતિ ટૂટી જાય તેને માટે જૂઠાં સાચાં તોમત મૂકીને તેનું મન ડગાવી નાંખે છે.

આ કામમાં વખતે એ સાસુની પુત્રીઓ પણ સામેલ થઈ તેની સાથે ભારે અંદાડે કરે છે પણ તે પુત્રીઓ ભવિષ્યનો જરાયે વિચાર કરતી નથી તેમ તેની મા પણ ભવિષ્યનો વિચાર કરતી નથી જે તે ભવિષ્યનો વિચાર કરે તો તે પુત્રની વડુને કદીએ દુખ ન દે અને તેની સાથે હળી મળીને ચાલે. પણ તેને માથે તેની સાસુનો જીલમ વર્તાવેલો તે પોતે સાંખેલો એટલે તે પોતે એમજ સમજે છે કે મને જેમ મારી સાસુએ દુખ દીધું તેમ મારે મારા પુત્રની વડુને દુખ દેવું અને તેના ઉપર ઉપરી પણ બોગવવું. આવા વધરા સ્ત્રીઓના અભણ પણાથી થાય છે. જે સ્ત્રી બજેલી હોય તો તે સમજે છે કે પોતાના ધણીની મગાઈ સર્વોપરી છે અને તેથી ઉતરતી પોતાના પૂત્રની અને તેની અર્ધાંગનાની છે. તેથી પૂત્રની વડુ પોતાની પૂત્રી ખરોખર છે; એની સાથે સહકાઈ રાખવાથી તે પોતાને ઘરડપણમાં સુખ આપે છે. ધણી સ્ત્રીઓને ઘરડપણમાં ધણા પૂત્ર અને તેમની વડુઓ છતાં અને ઘરમાં ધણું ખાવાનું છતાં અનમળનું નથી અને પેલી વડકારી નણુંદાથી વડુનો અમલ પૂરું જામ્યા પછી આગતા સ્વાગતા થતી નથી. તે વખતને માટે તેઓએ એવી કહેવત ધડી કાઢેલી છે કે “આવે વરની ખેડેન તે જાંય એમની એમ, આવે વરની સાળી તો પેડેરીને જાય સાડી” આ ખોલ લાથ પડવાનું કારણ સાસુનું છે. સંખ્યા સાસુ પોતે નીતિ વાળી અને દયાવાળી હોય તો તેમની પૂત્રીઓ પણ તેથી થાય અને વડુઓ પણ તેવી થાય. તો કોઈ કોઈને માંડો માંડી લડાઈ ઠટો થાય નહીં અને એક ખીજપરથી મન પતિત હોઈ જાય છે તે કોઈ જાય નહીં. અને એમના દિવસો સુખેથી નિર્ગમન થાય. માટે દરેક સ્ત્રી જાતનો ધર્મ એ છે કે પોતાની વડવાર, નણંદ, ભોજાઈ

---

† જેઠની સ્ત્રી અને દાંએરની સ્ત્રી પણ પોતાના ભાઈની સ્ત્રી કરતાં વધારે સંબંધ વાળી છે અને તેથીજ આપણામાં “જી” માનાર્થ અક્ષર વાપરીને ભાઈજી કરી ખોલાવે છે અને તેમનાં છોકરાં પોતે

સાચું, સમરે, દીઝેર, જેઠ અને સૌ સંબંધી તથા આરેલી પાડો-
સ્ત્રીઓ સાથે હળીમળીને ચાલવું અને તે સૌની પ્રીતિ સંપાદન કરવી.

પ્રીતિ સંપાદન કરવી એ પોતાના હાથમાં છે તે માટે કહેવત
છે કે “ આપ ભલા તો સૌ જગભલા ” એટલે પોતામાં ભલમનસાધ
હોય તો લોકો પણ તેને માહીને ખોલાવે અને સૌ ભક્તી સ્ત્રી ભક્તી
સ્ત્રી કહે. માટે દરેક સ્ત્રીએ સદગુણો ગ્રહીને ભલમનસાધ રાખવી. આ
થી તેઓનાં કુટુંબનાં માણસો પણ તેવાં નિવડશે. અને તેમના ધ-
ર્મની આખર તથા જથ્થા લોકોમાં ગવાશે.

સ્ત્રીઓએ પોતાનાં છોકરાંની સંભાળ કેમ લેવી.

સ્ત્રીઓએ જન્મ આપ્યા પછી બાળકને ધાવણ ન હોડાવ્યું
હોય એટલે બાળક બે ત્રણ વર્ષનું થાય ત્યાં સુધી તેલ, ખટાઈ, ઘણી
લીખી અને ગરીબ વસ્તુઓ તથા કુપચ્ચ ખોરાક જે આધારી બાળકને
ઉપદ્રવ પેદા થાય તે ન ખાવા. માતાના ગિચ્ચા સ્વાદથી છોકરાંને ઘણા
અવશ્યુ થઈ તેઓનાં શરીર નિર્બળ થાય છે. અને આખી ઉમર
સુધી તે બાળકો માંદા ને માંદા રહે છે માટે કચરી પાળવી જોઈએ.

ઘણી સ્ત્રીઓ ઉદરમાં સંતાન હોય છે તે વખતે ઇંટો, નળીઆં
વિગરે ખાય છે તથા ખીલકુલ કચરી પાળતી નથી તેથી છોકરાંનો જન્મ
આપતાં કષ્ટાય છે એટલુંજ નહીં પણ વખતે પોતાના પ્રાણ પણ
ખુએ છે. કદી તેમ ન થાય તો તેમનું બાળક તો જરૂર રોગીબટ હો-
ય છે તેને અનેક તરેહની દવાઓ ખતરાવે છે તોપણ તે સાચું થ-

તાનાં છોકરાં જેવાં છે. સખમ પોતાને કંઈ સંતાન ન હોય તો મૂઆ
પછી એ છોકરાં ક્રિયા કરાવે તો તે પોતે પામે પણ ભાઈનાં કે બેનનાં
છોકરાં ક્રિયા કરાવે તો તે પામે નહીં એવું શાસ્ત્ર કહે છે માટે તે
છોકરાંપર પોતાના પુત્ર જેવી પ્રીતિ રાખવી.

જ ઘણી વાર સાસુના જીલમથી ઘણી વહુઓએ પોતાના પ્રાણ
બજાતકારે ખાયાછે અને તેથી તેઓનાં ન સંતાન ગયેલાં છે. માટે
પાછળથી એ બાબત પરતાવે ધાય તેના કરતાં પ્રયત્નથી સમજીને
આવી તે તે વધારે સારું.

તું નથી અને એક જમના જરા સ્વાદ સાર ખાળકને સાર પોતે
ધણું દુખ પામે છે.

કદી તમામ તરેહની કચરી પાજે અને છોકરું સાજું હોય પણ
તે સ્ત્રી રાતની વખતે જુલ્હી હવા સેવે તો તે છોકરું માંદું થાય. રાતની
વખતે જુલ્હી હવા તમામને નુકશાન કારક છે તેમ સ્ત્રિને પણ છે એથી
એના શરીરમાં વાયુ વિગેરેની ઉપાધી થાય છે. તે ધાવનાર ખાળકના
શરીરમાં પ્રવેષ કરે છે એટલે ખાળકને વરાધ વાવળી વિગેરે જેમ ટા-
દા પદાર્થ ખાધાથી થાય છે તેમ થાય છે. વળી કેટલી સ્ત્રીઓ રાતની
વખતે પોતાના ખાળકને સોડમાં લઇને સૂએ છે. તે વખતે પોતે જ-
રાએ સંભાળ રાખતી નથી તેથી કોઇ વાર ખાળકો જંધમાં ડબાઇને
મરણ પામે છે અને વખતે ઘણી પીડા પામે છે માટે તે વખતે ઘણી
સંભાળ રાખવી જોઇએ.

છોકરાંને મલિન ધવા ન દેતાં તેઓને નવરાવી ધોવરાવી સ્વ-
ચ્છ રાખવાં, તથા સ્વચ્છ લુગડાં પહેરાવી નગ્ન ન રાખવાં. મલિન-
પણાથી કેવા અવશ્ય થાય છે તે પાછળ લખ્યા છે તેમ છતાં અત્રે
એટલું જ કહેવાતું કે સ્વચ્છતાથી તેઓની જીવિ આગળ જતાં નિ-
ર્મળ રહે છે અને રોગ ઉપાધિ થએલી હોય તો તે અસ્થી નાશ પામે
છે તો જ્યારે પ્રથમથી જ જાળવીને છોકરું ઉછેરું હોય તો તે નિરોગી
રહે અને તેની દેડ સુધી તખ્તીઅત તેવીને તેવી રહે એમાં કાંઈ ન-
વાદ નથી. માટે છોકરાંને મલિન રાખવાં નહીં.

પ્રથમથી છોકરાંને ખોચાવાળા ધોડીઆમાં ન સુવાડતાં પારણા
માં કે એવા ઘાટની માંચીમાં સુવાડવાં જોઇએ. ધોડીઆમાં સૂવાડવા
થી કરોડતું હાડકું વળી જાય છે અને કેડો તથા સાંધા નરમ થઇ
જાય છે તેથી આગળ જતાં અકડ હિંડાતું કે ખેસાતુ નથી. અને એ છોકરું
જ્યારે જૂવાનીમાં આવે છે ત્યારે તે ખેસતી વખતે પગના ગોડા ખાંધે
છે અને ઘરડપણમાં ઘણા ડોસાઓ ચીપીઆની પેઠે ખેવડ વળી જાય
છે. આટું પુરુષોમાં અને સ્ત્રીઓમાં અખળપણું આણનાર ધોડીઉછે.
શરીરના ખળની એટલે જૂરસાની સાથે મગજનો સંબંધ છે.

અને મગજ જેવું તેવી જુદી છે તેથી શરીરના અખળપણાથી મગજ નરમ પડી જઈ તેવી જુદી થઈ જાય છે, માટે દેશી સ્ત્રી એને ઘટે છે કે જેમ અને તેમ તેઓએ આ ચાલ જલદી દૂર કરવો જોઈએ. દેશની પડતી થવાનું આ પણ એક કારણ છે માટે પુરુષોએ પણ તે ચાલ દૂર કરવામાં ખનતી કૌશિય કરવી જોઈએ.

ખાળક હિંડતાં શિખે ત્યારે તેને હિંડતાં શિખવા માટે જે જે સાધનો જોઈએ તે તે સાધનો આણી આપવાં જોઈએ. અને કંઈ આખડી પડે અથવા ભયવાળી જગોએ જઈ ચઢે તેની ધણી સંભાળ રાખવી જોઈએ. તથા તે ખાળક પ્રથમ કાલાં કાલાં મૃદુ વચનો બોલે છે પણ તે દિવસે દિવસે સુધરાવી શુદ્ધ ઉચ્ચાર કરતાં શિખવવા જોઈએ. શબ્દો ન સુધરાવાથી ખાળકો મોટી ઉમરનાં થયે નહારા નહારા ઉચ્ચાર કરે છે અને કેટલાક તોતણ એટલે દુટક દુટક શબ્દોનું ઉચ્ચારણ કરનારા થાય છે, માટે નાનપણથી શબ્દસુધારવાનીસંભાળ રાખવી જોઈએ. ઘણું કરીને છોકરું માતાના હાથથી ઉછેરવામાં આવે છે માટે માતાઓ, પોતે શુદ્ધ શબ્દ બોલી શકિત હોય તો તે ખાળકને શિખવે પણ માને તે આખતનું જ્ઞાન ન હોય તો ક્યાંથી શિખવે? માટે માતાઓએ શુદ્ધ શબ્દ બોલતાં તથા આખતાં શિખવા જોઈએ.

ખાતાં શિખ્યા પછી પણ ખાળકને પાચનકારી ખોરાક ખવરાવવા જોઈએ. સખખ તે વખતે તેઓને જઠરાગ્નિ ઘણા પ્રબળ હોતા નથી તેથી તેઓને ભારે અને કુપકપ ખોરાક પચી શકતા નથી માટે તે માંદા પડે તેથી ખાતાં શિખ્યા પછી ખાળકને સૂક્ષ્મ ખોરાક ખવરાવવા. હિંડતાં શિખ્યા પછી ખાળકને સારી હવા ખવરાવવી એટલે સારી જુલ્લી હવામાં તેઓને ફેરવવાં તથા થોડું થોડું રટણ કરાવવું અને અંગ કસરત કરાવતા રહેવું જુલ્લી હવાથી તેઓનાં શરીર આરામમાં રહે છે; રટણ કરાવ્યાથી તેઓના શરીરનો ખાંધો મજબૂત થાય છે. એ વખતે પુષ્ટકારો દૂધ વિગરે ખોરાક પોતાનું ગળુ હોય તો ખવરાવવા એથી તે ખાળકો આગળ જતાં પોતાના શરીરના જી-

મધી ચલાય તેવાં કામો કરવાને માથે લે છે. એટલુંજ નહીં પણ લક્ષ્ય પતે પોતાના દેશનેજ અચાવ કરી શકે છે.

દરેક આળકને નીતિની વિવિધ રમતોં રમતાં શિખવવી જોઈએ રમતથી તેઓની વિચાર શક્તિ અને અવગોચન શક્તિ વધે છે તથા તેઓનું મગજ, પ્રવૃદ્ધ રહે છે. પણ જેમ જેમ તે મોટું થતું જાય એટલે તેનાં મન તન વૃદ્ધિ પામતાં જાય તેમ તેમ તેનું લક્ષ્ય રમતમાં થી ઓછું કરાવી વિદ્યા તરફ ફેરવતા જવું જોઈએ.

નાનપણથી તેઓને સારી સોમ્પતમાં ફરતા દેવાં. નીચ અને હુલસકી કોમનાં (જેઓના ઘરમાં અનીતિ ભરેલી છે એવાઓનાં) છોકરાંની સોમ્પત કરવા દેવી નહીં પણ જેના ઘરમાં નીતિ હોય, વિવેક હોય અને તેમનાં માખાપ વિદ્વાન અથવા ખાનદાનવાળાં હોય એવાં છોકરાંઓની સોમ્પત કરાવવી. જેના ઘરમાં જેવી ફઢી તેવી તેમનાં છોકરાં શિખે છે અને તેમની સોમ્પત ફરવાથી છોકરાંમાં તેવા શુણુ આવે છે માટે નઠારાં છોકરાંની સોમ્પત કરવા દેવી નહીં.

આળકને નાનપણથી સાચુ ખોલતાં શિખવવું. તથા તેઓ પ્રાણી માત્ર ઉપર દયા રાખે અને પરમેશ્વરની ભક્તિ કરે અને તેના નિયમ યાજે તેને માટે હમેશાં ઉપદેશ કરતાં રહેવું.

ઘણાં છોકરાં નાનપણથી જુદું ખોલે છે, ખેતરખી ખોલે છે તથા ખીજાં પ્રાણીઓને દુખ દેહે તે વખતે તેમની માતા અજ્ઞાનપણથી ખુશી થાય છે પણ તેઓ આગળ જતાં જુદું ખોલનારાં, દુષ્ટ અને દયાહીણ થઈ દુનીઆને કનડનારાં થાય છે તથા વખતે શુનો કર્યા બદલ ખત્તા ખાય છે ત્યારે તેઓ ભારે પસ્તાવામાં પડે છે માટે પ્રથમથી વિચારીને જેમ અને તેમ છોકરાંની નીતિ શરીરની તંનદુસ્તી અને મનના જ્ઞાનની વૃદ્ધિ તરફ માતાઓએ ઘણું લક્ષ આપવું જોઈએ.

* એક માણસને તેની મા ઉપર કહ્યા પ્રમાણે ઉછેરે તો તે એકલો કાંઈ દેશનો અચાવ કરી શકતાનો નથી પણ બધી સ્ત્રીઓ પોતાનાં બધાં છોકરાંને તે પ્રમાણે ઉછેરે તો તમામ મળીને પારેલું કામ કરી શકે.

પરમેશ્વર, માણસ જાત અને સ્વદેશ સંબંધી પોતાના

ધર્મ કેમ પાળવા અને બજાવવા.

આપણને પરમાત્માએ આ દુનીઆમાં થા વારતે ઉત્પન્ન કર્યા છે અને એ પરમાત્માની કૃપા કૃપા કરજે પાળવાની છે. તથા દુનીઆં પ્રત્યે એટલે માણસ જાતિ પ્રત્યે અને સ્વદેશ સંબંધી પોતાના ધર્મ કેવી રીતે પાળવાના અને બજાવવાના છે એ દરેક પુરુષ અને સ્ત્રીએ સમજવું જોઈએ.

પરમકપાળુ પરમાત્માએ માણસ જાતિને માટે આ દુનીઆમાં તમામ તરેહનું સર્વ મૂકેલું છે. માણસો પોતે સાધનહીણ છતાં બુદ્ધિ બળે કરી જ્યાં જોના જોવો ઘટે ત્યાં તેના તેવો ઉપયોગ કરી શકે છે તથા તેઓ સર્વ પ્રાણી જાતનું ઉપરીપણું બોગવે છે. તે ઉપરથી એમ સમજાય છે કે એ પરમાત્માની માણસ જાતિપર પૂર્ણ મહેરબાની છે. માટે માણસ જાતિએ પરમાત્માના નિયમોને અનુસરીને આ દુનીઆમાં ચાલવું જોઈએ. એટલે સાચું જોલવું, લુચાઈ ન કરવી, ગરીબ પર દયા રાખવી, પર ઉપકાર કરવો, નમ્રતા રાખવી કોઈને નુકસાન કરવાની દાનત ન રાખવી, ચોરી તથા જ્વરી કરવા તરફ લક્ષ ન રાખવું, પરમાત્માએ જે આચર્યની હદ બાંધેલી છે તે દરમીઆન તમામ વખતનો સારો ઉપયોગ કરવો પણ દુર્વ્યસન, આળસ અને કોઈ ની નિંદા કરવામાં નકામો વખત ગાળવો નહીં તથા આપણા અને તમામ જગતનો તથા સકળ બ્રહ્માંડનો કર્તા પરમાત્મા છે તે પોતે અચળ, અમાર્ગક સમ્યદાનંદરૂપ અને તમામનું ભરણ પોષણ કરનાર છે માટે એ દયાળુ પીતાની ભકિત કરવી જોઈએ.

ધણાં પોતાના ધંધાથી મુક્ત થયા પછી પછી વખત ફોગટ ગાજે છે પણ કદીએ પરપેશ્વરનો ઉપકાર માનતાં નથી અને પોતાના કરેલા ગુન્હાની માફી માગતાં નથી તેથી તે પુરુષો અને સ્ત્રીઓ પરમાત્માનાં ગુન્હેગાર થાય છે અને તેઓને મૂઆ પછી પરમાત્માની આગળ પોતાનાં કરેલાં કર્મોનો અને પોતાનો નકામો વખત ગાળ્યાનો પળેપળ

નો જવાબ દેવો પડશે. એ વખતે એઓના જીવને ઘણું દુઃખ વેઠવાનું છે. માટે “પાણી પેહેલી પાળ બાંધવી” એ કહેવત પ્રમાણે પ્રથમથી જ પરમાત્માના નિયમો પાળવા એ વધારે સારું છે. આ દુનિયામાં કોઈ ધનવાન, કોઈ ધન હીણ, કોઈ અકલ હીણ, કોઈ અકલવાન, કોઈ કાળ, કોઈ ગોર, કોઈ સુખી અને કોઈ દુખી છે. તે સૌ માણસ જાત પ્રથમ એકજ માખાપથી ઉત્પન્ન થઈ છે અને સૌનો બનાવનાર અને પાળનાર એકજ પરમાત્મા છે. માટે સૌ માણસો એક કુટુંબોછે તૈથીશ્રાદ્ધને પણ હલકો ન ગણતાં તમામને સમાન ગણવા અને તેઓ નાપર પ્રીતિ તથા દયા રાખવી. એટલે પોતાને પરમેશ્વરે ખાવા પીવાનું અને ધન આપ્યું હોય તો અપંગોને અન્ન આપવું અને ગરીબોને ઉદ્યમે લગાડવા સારું હુમરશાળાઓ સ્થાપવી તથા હરેક રીતે તેઓને રોજી મળે અને પોતાનું કામ થાય તેવાં કારખાનાં કાઢવાં. તેઓનું અજ્ઞાનપણું દૂર કરવા સારું વિદ્યાશાળાઓ સ્થાપી જેમ અને તેમ તેઓને ભણાવવા જેથી તેઓ વિદ્યારૂપી ઝાડથી ઉપજતાં ફળ ચાખે, પાણીની સગવડને માટે જળાશય બનાવવાં અને જીનાં નવાણાં ને મરામત કરાવી નવાં કરાવવાં; નિરાશ્રીતોને માટે આશ્રમ બંધાવવા એટલે ધર્મશાળાઓ બનાવવી; દુખીનાં દુઃખ દૂર થવા માટે ઔષધશાળાઓ બનાવવી; તથા પરકેપકાર્યો જેટલી અને તેટલી જીવિતઓ કામે લગાડવી અને પોતાના દેશની જેમ અને તેમ ચઢતી થાય તેને માટે અને તેટલા યત્ન કરવા. પોતાના દેશમાં દુકાળ પડ્યો હોય તો અન્ન વગર જેવી રીતે પોતાના કુટુંબના પ્રાણને જેવું નુકશાન થાય તેવું બીજાનું સમજીને તેઓને અનની સહાય કરવી. હિતોપદેશ મિત્ર લાભમાં કહ્યું છે કે:-

શ્લોક.—મરુચ્છલ્પાંયથાવૃષ્ટિઃક્ષુધાર્તેભોજનંતથા

દારિદ્રેદીયતેદાનંસફલંપાણ્ડુનન્દન

અર્થ—જે દેશમાં વૃષ્ટી ન થઈ હોય એટલે દુકાળ પડ્યો હોય તે દેશના લોકોને એટલે તે દેશના જે લોકો અન્ન વગર જીવે મરે

છે, એવાએને અંન આપવું. એ એટલે દાન છે. એવું શ્રીકૃષ્ણ અર્જુન પ્રત્યે કહે છે વળી

શ્લોક.—દરિદ્રાન્ભરકૌતેયમાપ્રયચ્છેશ્વરેધનં

વ્યાધિતસ્યૌષધંપથ્યંનીરુજસ્યકિમૌષધૈઃ॥

અર્થ—હે અર્જુન દરિદ્રને એટલે ગરિબને દાન આપ. મતલબ કે ગરીબોને આશ્રય આપી કાપે લગાડ. ધણા એમ સમજે છે કે ગરીબને દાન આપવું એટલે પૈસા આપવો એથી એ પોતાના એક દહાડાનું અંન લાવીને ખાશે અગર એવા પોતાને માથે આવતા ખરચમાં ખરચશે. પણ ખરું જોતાં એમ નથી, એવો એમ છે કે, ગરીબોને આશ્રય આપીને તેઓને ઉદ્યોગ લગાડવા જેથી તેઓ હમેશનું ખાવાનું પેદા કરી શકે. શ્રીમંતને દાન આપવું. સખખ શ્રીમંતનોધર્મ તો હોતો પર ઉપગાર કરવાનો છે તે પોતે પરઉપગાર ન કરે અને હોતો આશ્રય લે એ પરમાત્માનો ગુનહો છે એવું શ્રીકૃષ્ણ પોતે અર્જુનને કહે છે. સખખ જેને રોગ છે તેને ઔષધ કામનું છે પણ જેને રોગ નથી તેને ઔષધ આપવાથી પોતાને તે કામનું ન હોવાથી દોષી નાંખશે કોઈ ખોટો ઉપયોગ કરશે માટે ન આપવું તે સારું. તેમ એ શ્રીમંતોને દાન આપ્યાથી છે. આવો ગીતાને વિષે શ્રીકૃષ્ણ અર્જુનને ઉપદેશ કરેલો છે તેમ છતાં આપણે દેખીતું પણ જાણીએ છીએ કે એ પ્રમાણે નકામા લાડુ ખવરાવી પુન્ય સમજવું અને ખાલી ટોંગીઓને નાણાં આપી પુન્ય સમજવું એ ગેર ઘટારત છે. આથી હોતી અનીનિ થાય છે પણ નીતિનો વધારો થતો નથી. સખખ એવી રીતે દાન કરવાથી દેશમાં દરિદ્રતા પ્રવેશ કરે છે. માટે માણસ જાતનો ધર્મ છે કે દરેક માણસ જાતને શુભ આશ્રય આપવો અને પોતાના દેશનું કલ્યાણ થાય તે તરફ ખુબ લક્ષ આપવું જોઈએ. દ્રુષ્ટી ખંધાયાના વિચારે જોતાં આખી દુનીઆનાં તમામ માણસો એક માખાપથી કલ્પન થયેલાં છે માટે તે સૌ એકજ કુટુંબીએ. પણ

હાલના બોળા વિસ્તાર કરીને તે સગાઈ મળી શકાતી નથી. તેથી દુકામાં એક ધરમાં રહેનારાં અને એક માખાપયા ધરમાં પેદીનાં માણસો તે એક કુટુંબી, અને જે પેદી જેના નામથી ઓળખાય છે તેના વિસ્તાર વધી ધરમાં જગ દુરનાં કુટુંબી છે અને તે સૌ કુટુંબી બાઈ બાંકુ ગણાય છે; ગામમાં વસનારાં ગામઘ બાઈ, પ્રાંતમાં વસનારાં પ્રાંતબાઈ, અને દેશમાં વસનારાં માણસો દેશી બાઈ છે. તે સૌની સાથે શો સંબંધ છે તે જ્યારે પોતાનું સ્થળ મુકી પરસ્થળમાં જઈ ચઢ્યા હોઈએ અને ત્યાં તેમાંનો કોઈ મળી આવે ત્યારે જણાય છે તે એવી રીત કે તેના પર સ્વાભાવીક પ્રીતિ આવે છે તે પરથી તેઓની સાથે શો સંબંધ છે તે જણાઈ આવે છે વળી કોઈ પારકા દેશનો પોતાના દેશને માટે, પારકી નાતનો પોતાની નાતને માટે, પારકા ગામનો પોતાના ગામને માટે કંઈ આડું બોલે, તો તે વખતે મનમાંથી જે કંઈ હિતર ખોલવાના વિચાર ઉપડે છે તે અભિમાન કહેવાય છે. તે અભિમાન તમામના હૃદયમાં પરમાત્માએ સ્વભાવિક ભરી મુકેલું છે તેમ છતાં હાલના વખતના હિંદુઓ પોતાના દેશના અનેક નઠારા આંદોને લીધે ઓછ બેઠા છે. માટે તે ચાલ જેમ અને તેમ દૂર કરવા અને આપણ સૌ દેશી અને જાતિ વચે શો સંબંધ છે તે આખત વિચાર કરવો જોઈએ. અને આ સમયને અનુસરીને વિદ્યા પ્રાપ્ત કરી તથા દૂરાચરણો દૂર કરી સદાચરણો ગ્રાહી એક ખીજપરની દેવી સ્ત્રી માવી દેવો જોઈએ. એ તમામ શ્રીપુરુષોને ઘટારત છે.

શું કરવું ને શું ન કરવું.

દરેક શ્રીએ પોતાનાં હોકરાંને નીતિની કેળવણી આપીને હોં-શ્વાં, ઘર ધંધાથી મુક્ત થઈને પોતાનો વખત આજસ. કે લગાઈ દે-ટામાં કે ફોગટની કુપલી કરવામાં અથવા જેમાં પોતાનું અનહિત છે એટલે કોઈ પણ પાછળથી નિંદા કરે એવી ખામતોમાં નકામો ન ગા-જવો. ગયેલો વખત ફરીને હાથ લાગવાનો નથી અને જે પણ જાણ છે તે આવરદામાગી ઓછી થાય છે માટે પોતાનો વખત વિદ્યાભ્યાસ કરવાનાં કે સુ ઉચમ કરવામાં અથવા પરમાત્માની ભક્તિ કરવામાં

આળવો, પોતે સુદૃઢમ [જેમાંથી ચોડી અથવા ધણી મેડેનતે ધણી
 થેસો પેઠા કરી ચકાય, લોકોથી અપજ્ઞશ ન રહે અને પરમેશ્વર ના-
 મુદય ન રહે એવા ઉદ્યમ] કરવા અને પોતાનાં કુટુંબનાં, સંપ-
 થનાં અને આડોસી પાડોસી વિગરેને સદરરતે ચઢાવવા સારો ખોષ
 કરવો તથા તેમને સદ ઉદ્યમ ખતાવવા, પોતાની જ્ઞાનની તથા નાતની
 સ્ત્રીઓની હાલત સુધરે અને તેઓમાં જે દૂગચણો છે તે દૂર થાય
 તેને માટે હજવે હજવે એક ખીજ સ્ત્રીને પોતાના પક્ષમાં દાખલ ક-
 રીને તે મત લાગી પાડવો, દયા રાખવી, પરમેશ્વરની શુદ્ધ આંતઃકર-
 ભુથી ભકિત કરવી, ઢાંગ ન કરવો એટલે ધણી સ્ત્રીઓ પોતાના ધ-
 ભીને અથવા સાસુ સસરા વિગરેને કુંખગવવા, વશ કરવા અથવા
 ખીજ કારણોથી પોતે ભૂત આભ્યું છે અથવા માતા આવી છે એવા
 જૂઠા જૂઠા ઢોંગ ફરે છે અને પોતાનાં નાણાં તેઓની પાસેથી ભૂત
 જાગરીઆ વીગરેને ખવરાવે; આથી એકતો પોતાનાં નાણાં જાય છે અને
 ખીજું પોતાનાં મરી ગયેલાં માળાપનાં અથવા સાસુ સસરાનાં કે ધર-
 ડીઓનાં નામ વગોવાય છે તથા પોતે જૂઠું ખોય છે તેથી પરમેશ્વર-
 ની શુનેગાર થાય છે માટે એવા ફોગટના ઢોંગ ન કરવા; ધણી
 સ્ત્રીઓ પોતાની ખોડથી પોતાના ધણીની કે કુટુંબીઓની આજુ મા-
 નીતિ થાય છે પછો પાછળથીલુચ્ચી સ્ત્રીઓની સોખતથી કોઈ હરામ
 ખોર ઢોંગીઓને ખોળી કાઢીને પોતાના ભાયડાને વશ કરવા માટે
 જાદુ કરાવે છે, અને વખતે કંઈ ખવરાવે છે. આથી ધણી સ્ત્રીઓના
 ભાયડા ગાંડા થઈ ગયા છે અને ધણા મરણ પામ્યા છે. જ્યારે એવી
 રીતે થાય છે ત્યારે પોતાને માથે એક તો ખુન કર્યાનો શુનો થાય છે
 તેનો પરમેશ્વર આગળ જવાબ દેવો પડશે અને ખીજું તે સ્ત્રીના
 ધણી ગાંડો થઈ જાય છે અથવા મરી જાય છે ત્યારે પોતે સાધનહીણ થઈ
 જવાથી મહા દુઃખમાં આવી પડે છે માટે એવી રીતે ન કરતાં પોતાની
 જીભની મીઠાશ કરીને તથા પોતે સદાચરણ ચાહીને પતિને વશ ક-
 રવો મંત્ર અને મોહની એ જીભ છે જીભે કરાને ખત્તા ખાય છે અ-
 ને જીભે કરીને સુખી થાય છે, માટે જીભમાં રસ જોળવવો એટલે તે-

એનાં ધારેલાં કામ થશે અને ઉપર કહેલાં કામો કરશે તો તેને ભારે હાની થશે માટે તે પ્રમાણે ન કરવું; પરંતુ સાચી નપાક પ્રીતિ ન ખાંધવી અને એવા નપાક પુરુષો અને સ્ત્રીઓ સાથે ઉભાં પણ ન રહેવું, સખ્ય એથી પોતાના શીલવ્રતનો ભંગ થઈ જઈ પોતાનાં ખાધે દાદાનાં નામને કલંગ લાગે છે, અને પરમેશ્વરના કોપ નીચે આવવું પડે છે માટે એવાંને છાંયડે કોઈ દિવસ ઉભું ન રહેવું, સતસંગ કરવે. એટલે જેઓ તરફથી પોતાને ઉપદેશ મળે અને પોતાની નીતિને ભંગ ન થાય અને નિર્માળ છુદ્ધિ થાય એવાઓનો સંગ કરવો. મોટેથી ખિખત્સ વેણ એકે કાઢવું નહીં અને જ્યાં એવું ખાકાતું હોય ત્યાં ઉભાં પણ રહેવું નહીં. શુકલ આંગળાં આવું અને ખવગવવું એટલે કોઈએ નહારી રીતે પેદા કરેલું અથવા એકું આંગળાં નહીં તેમ અદ્યપની હૃદ તોડવી નહીં.

ઘણી સ્ત્રીઓ ઢંગઢાળ વગરનાં અને હસવા લાયક તથા સર-ભાવા જોગ ગીતો ગાય છે તે ન ગાતાં સ્ત્રીજાતનો સ્વભાવિક ફ્રેમણ અને મધુર સ્વર છે તે ખીખત્સને ઘણા પ્રીય લાગે છે માટે સ્ત્રી જાતીએ એવાં બે ડોળ ગીતા ન ગાતાં સારાં ઢાળવાળાં અને ગીતવાળાં પદ, ગીત વીગરે રાગ સગળીનાં પદ ગાતાં ચિખવાં ગાયન ચિખવું એ પણ ઘણું ઉપયોગી છે અને તે, વખતે એટલું બધું કામ લાગેલું છે કે એથી પોતાના જ્ઞાનમાલ વિગરેને ખસાવે છે. આંપરાજ હાડની સ્ત્રી વિગરે સ્ત્રીઓએ ગાયન કળા ચિખ્યાથી ઘણું ભારે સંકટો નિવાર્યાં છે, તથા જેવી રીતે બીજી વિધાઓમાં છુદ્ધિની કેળવણી છે તેવીજ રીતે આની અદર પણ ઘણી સમજૂતીની સાથે છુદ્ધિની કેળવણી છે. અસલની ઘણી ખરી સ્ત્રીઓ, એ વિદ્યા જાણતી હતી પણ હાલમાં એ વિદ્યા તદ્દન ભાગી પડી છે માટે તે વિદ્યા ચિખવાને તમામ સ્ત્રીઓએ એ મનન કરવું જોઈએ. એ વિદ્યા ચિખીને શુભકાઓની પેઠે ક-ભાવા જવું એમ નથી પણ એથી ઉપર લખેલા વિગરે ઘણા ફાયદા છે માટે ચિખવી.

આ સિવાય દુનિઆમાં સ્ત્રીઓ સંબંધી જે જે ઘટતી રીતો છે

અને જેમાં પોતાનું હીત છે તે રીતે દરેક સ્ત્રીએ ગૃહવી અને જે અપહીત એટલે જેમાં પોતાનું આનહીત છે તે રીતે કદીએ ગૃહવી નહીં.

સ્ત્રીઓને લગતી ચાલતી રૂઢીઓમાં કંઈ ઘટીત છે
તે કંઈ અઘટીત છે.

૧ આ દેશની સ્ત્રીઓની આજ્ઞાતી રૂઢીઓમાં રૂઠુ પ્રાપ્તી થયે
ધરમાં અડકવું નહીં એટલે દૂર ખેતવું; મતઝમકે આ વખતે સ્ત્રીઓ-
તિના શરીરમાંથી રૂધિર વિગરે નીકળે છે તેથી તેનું શરીર ખેડોમ ર-
હે છે. આવી વખતે તે સ્ત્રીઓ કામ કરે તો તેમના શરીરને અનેક
તરેહના રોગ ઉત્પન્ન થાય અને આવી વખતનાં સ્ત્રી પુરૂષ સંબોગ કરે
તો તેથી જે પ્રજા થાય તે મહા વિચારવાળી અને નાદાન થાય એવું
વેદક વિગરે ગ્રંથોથી સાફ માલમ પડે છે, માટે હિંદુસ્તાનના શાસ્ત્ર
અને વિદ્વાન રૂધિરોએ આ બાબત ધર્મ શાસ્ત્રનાં દાખલ કરી. સખખ
આ દુનીઆમાં તમામ માણસો એક તરેહનાં અને એક મિજાજનાં
નથી તેથી કમ અકલનાં માણસો આ વખત નસાયે માટે અડકવાથી
અજાણ વિગરે જારે દાખ મૂકેલા છે. એ દાખે કરાને નીચ સ્વભાવ-
ના માણસો પણ સંગ કરતાં અચકાય છે માટે એ વિષે જે બાધ મૂ-
કેલા છે તે વ્યાજબી છે અને તે તમામે પાળવા જોઈએ. જ્યાં સુધી
રક્તપ્રાવ બંધ પડે તો નથી ત્યાં સુધી કંઈ પણ કામ ન કરવું એ
ધણું વ્યાજબી છે. પારસી વિગરેમાં પણ એ ચાલે છે અને અંગ્રેજ
વિગરે લોકોમાં પણ એ વખતે કંઈ પણ કામ કરવાનો ચાલ નથી
તે પરથી પણ સિદ્ધ થઈ શકે છે કે એ વ્યાજબી ચાલ છે પણ તેમાં
થી મતલબ છે તે દેશી સ્ત્રી ખિલકુલ જાણતી નથી તેમ પુરૂષો પણ
જાણતા નથી તેથી તેઓ તે વેળાને માટે સ્ત્રી જાતને તુચ્છ ગણે છે.

પ્રથમ સ્ત્રીને પગલાવતી વખતે પુરૂષ પાસેથી પદ્મ એટલે સ્ત્રી
ના શુભરા માટે કેટલુંક નાણું મૂકવામાં આવે છે એ ચાલ પણ ધણ
સારી છે. એથી ધણી શુભરી ગયા પછી સ્ત્રી પાતે નિગપારહોય તો
તે વખતે એ નાણાંમાંથી કંઈ ઉપજ આવે તેમાંથી તેનો શુભર

મારી અને કોઈનું ઓશીઆણું વેઠવું ન પડે માટે એ પારો સારા છે.

સ્ત્રીઓએ રસોઈ બનાવવી અથવા ઘર પંધા સંબંધી કામ કરવાં એ રૂઢી વધારે સારી છે. એ બાબત તમામ સ્ત્રીઓ પૌતાની પુત્રીઓને માટે નાનપણથી વધારે ચિંતવન રાખે છે અને જેમ બને તેમ એ કામમાં વધારે મહેનત લેઈ એઓને સાસરે જતાં પહેલાં વાકેફ કરે છે. જે પુત્રી એ કામમાં વહેલી માફીતગાર થતી નથી તેને માટે તેની મા કહે છે કે “પુત્રી તને રસોઈ વગરે કામ નથી આવડતું તો સાસરામાં થી રીતે સતાશે. ” આ કહેવત અમલમાં લાવવા માટે જે-હું તેની મા ચિંતવન રાખે છે તેવું તેને નીતિમાં ચલાવવું અને નિશાળમાં અભ્યાસ કરાવી સુ ઉદ્યમમાં માહિતગાર કરવી એ બાબત રાખે તો આશળ જતાં તે પુત્રીનો મનખો સુધરે, અને સાસરીમાં તેના સુખેથી દિવસ જાય.

રસોઈ કરવાનું કામ નિશાળમાં પાક શાસ્ત્રની ચોપડી ઉપરથી શિખવવામાં આવે છે. તે પુત્રી બણેલી હોય છે માટે તેના લાયક ઉમર થયે ખરેખર ઉપયોગ કરે છે અને જે અભણ સ્ત્રીઓ રસોઈ બનાવે છે તેથી ઘણું દરજે ઘણી સ્વાદ બનાવે છે.

પાણી વિગરે ભરવું એ કાંઈ પંધામાં નથી. એ કામ વગર શિખે પણ આવડે છે. માટે પુત્રીઓને નિશાળમાં મૂકી બણાવે અને પછી સાસરે જતાં પહેલાં અને બાર વર્ષ પછી ઘર કામમાં તે પુત્રીને માહિતગાર કરે તો તે જે કામ ખતાવે તે કામમાં ઝટ વાકેફ થઈ જાય. અભણ પુત્રી કરતાં તેની અકબ વધારે હોય છે તેથી તેને જેને કામ કરતાં શિખવે તે વગર પ્રયાસે જલદી જલદી શિખી જાય માટે પુત્રીઓને બણાવવી એ વધારે સાર છે.

ઘણું કરીને રાજ અને રંક તમામના ઘરમાં સ્ત્રીજ રસોઈ કરનાર હોય છે તે જેમ રસોઈ બનાવવામાં હેંચીઆર તેમ તે ખબડ-દાર બણાય છે. અને જેને રસોઈનું કામ ધાતવું નથી તેની નિંદા થાય છે. માટે સ્ત્રીઓએ પાક શાસ્ત્ર બણીને રસોઈ કરતાં શિખવી જોઈએ.

૩ સ્ત્રીઓએ પોતાનાં બાળકો ઉછેરીને મોટાં કરવાં એ પણ સારી રીતી છે. સખખ બાળકને ખાવા પીવા વિગરે સુખ આપવાનું તેઓનો માતાના હાથમાં છે. પણ તેઓ પોતે કેળવણી લેધને ઉછેરે તો વધારે સારૂ કારણ કે એથી છોકરાં મારાં નિવડે છે. જેમ કોઈ માળી પોતે હાંપીઆર હોય તો તે વાડીના વૃક્ષોને સારી રીતે ઉછેરે. પણ પોતે અજ્ઞાની હોય તો તે ખીંગાડી નાંખે તેમ સ્ત્રી કેળવણી થાશે હાંપીઆર થયેલો હોય તો છોકરાંને સારી રીતે ઉછેરી શકે.

પુત્રીઓને નાનપણથી તેમની મા કાંતવા વિગરેનું કામ શિખવે છે આ રીતી પ્રથમના રીવાજ પ્રમાણે સારી છે. સખખ અગાઉ એકે કંન્યાશાળા નહોતી તેમ એવી કોઈ જગ્યા નહોતી કે જ્યાંથી ખીજી તરેલું વધારે પેદા કરી શકે એવું કામ શિખે. પણ હાલમાં ધણી જગ્યાએ કંન્યાશાળાઓ થઈ છે. માટે હવે એ ચાલતી રીતી દૂર કરી હાલમાં આ રીતી શિખવવી જોઈએ. અને રસોઈ વિગરેનું કામ બાર વર્ષ ઉપરાંતસાથે વળાન્યાની અગાઉ શિખવડવું જોઈએ, એ સખખ બારવરસની અંદર પુત્રી સારા ઉધમ કરવાનું શિખી લેશે, બણશે અને રસોઈ સંબંધી વિદ્યા શિખશે. પછી સાસરે જઈ મૂર્ખ સ્ત્રીઓનો વખત જેમ આજ સુધી વિગેરેમાં જાય છે તેમ તેના જશે નહીં. અને તેનો જન્મરો આનંદમાં જશે.

આ નિવાયની ધણી ખરી તમામ રીતીઓ અધરીત છે. જેમકે દરેક સ્ત્રીએ રડતાં કુટતાં શિખવું. આ કામ શિખવાને માટે નાનપણમાં છોકરીઓની નિશાળ કેટલાંક વૃત્તા છે જેવાંકે ગૌરો, મધગૌરો વિગરે. આ વૃત્ત શાને માટે છે તે સ્ત્રીઓ જાણતી નથી. તેઓ વૃત્તાને અનર્થ કરી નાખી હાલમાં આવી રીતે રડવાનું, કુટવાનું અને હાંકે ખોલવાનું શિખે છે.

દરેક નાતની આ દેશની સ્ત્રીઓમાં વિવાહના આનંદી દિવસોમાં ફાણા ગાવાનો ચાલ છે. આ ચાલથી ધણી પુત્રીઓ નાનપણથી કુ-આલ શિખે છે અને મનમાં આવે તેમ ખોલવા ચાલવાનું શિખે છે. આ રીતીથી થતા ગેરફાયદા બાબત આગળ લખેલું છે તેથી સમજશે.

કે આ ચાલ ધણીજ હાનીકારક છે.

ધણું કરીને તમામ જૈનએ પડદામાં રહેવું. કદી બહાર ફરવા નિકળવું તો પુરૂષોની લાજ કાઢવી. મતલબ કે પર પુરૂષને પોતાનું મોઢું ન ખતાવવું. કેમકે સ્ત્રી જાતિમાં પરમાત્માએ સ્વભાવિક મનહર રૂપ મુકેલું છે તે રૂપ પુરૂષોના જોવામાં આજ્યાથી પુરૂષો મોહીત થઈ ટલાક ઉન્માર્ગ કામી પુરૂષો એએની કેડે લાગી તેઓનું શીજવૃત્ત તાડાવવાને પ્રયત્ન કરે છે. એમ માની કેટલાક ધારણે કે એ ચાલ સાચી છે. પણ આ ચાલ પ્રકવાનું શું કારણ તે તેઓ સમજતા નથી.

તે ચાલ નીકળવાનું કારણ મુસલમાન લોકો આ દેશમાં આજ્યા પછી એ લોકો રૂપવાન હિંદુ સ્ત્રીઓ નજરે પડતી તો તે પર ખળાત્કાર કરતા હતા અને તેઓના પોતાનો પરીખળ હોવાથી તેઓની કોઈ યાદ ફરીયાદ સાંભળતું નહીં; તે પરથી આ ચાલ નિકળ્યો કે કોઈને મોઢું ન ખતાવવું. આ ચાલ હજુ સુધી ચાલતો રહેતો છે. સખખ હજુ પરદેશો રાજ છે અને દેશી રાજ નાખના અને અભણ નિકળ્યા એટલે તેઓ પણ પોતાની રૂપત પોતાનાં ખાળ ખમ્યા જેવી છતાં કે જોડેએ જોવા લાગ્યા તેથી એ ચાલ ચાલતો રહ્યો પણ હાલમાં જે પરદેશી રાજા છે તે નેકી છે અને તેના કામદારો તેના દુશ્મનથી તેથી નો ચાલ દૂર થયો જોઈએ. આ ચાલ ચાલતો રહ્યાથી સ્ત્રીઓની અવલોકન શક્તિને નુકશાન થાય છે અને પોતાની પાસે આવી ન મળે એવી વસ્તુઓથી અજાણ રહે છે. માટે એ ચાલ દૂર કરવો એ વધારે સારું છે. આ વખતમાં સ્ત્રીઓ કેળવણી પામવા લાગી છે અને પોતાનું શીજવૃત્ત જાળવવા ખાખત સમજે છે માટે એ ખાખતની હરકત નથી. તેમ જ કોઈ કોઈ સ્ત્રીનું શીજવૃત્ત ખળાત્કારે બાગે તો તેને બારે શિક્ષા થાય એવો સરકારનો કાયદો છે અને એ પ્રમાણે જુનાઓને શિક્ષા થાય છે માટે એ રૂઢી દૂર થવી જોઈએ.

પરમાત્માએ સ્ત્રી જાતિને ધણું નાજુક શરીર ખસેલું છે. તેમ આ દેશની સ્ત્રીઓ રૂપ વધારવા માટે નાતપણમાં પોતાની પુત્રીઓનાં નાક કાન વિધાવે છે. અને છુંદાં છુંદાવે છે. આ ખોટી શોભાથી

ધૂત્રીઓને ભારે દુખ થાય છે એટલુંજ નહીં પણ ધનૂર વિગરે કેટલાક રોગો ઉત્પન્ન થઈ ધણી પુત્રીઓ મરણ પામે છે.

વળી ધરેણું વિગરે ધાત્રીને એટલે હાથમાં પાંચરોરના ચૂડા ધનમાં પાંચરોરનાં કલ્પાં ને સાંકળાં વિગરે ધાત્રી શોભા માને છે. આથી ધણી સ્ત્રીઓના હાથ ચૂડા વગર અથવા હલકી ચૂડીઓથી જેવા પૂજારતાઈમાં રહે છે તેવા રહી શકતા નથી, પણ ખરોખર ઉપડતા નથી, અને ખેડીઓની માફક દુખ પામે છે તેમ છતાં તેઓ હોંસે હોંસે ફરે છે.

ગમે તેટલું રૂપ વધારવાને માણસો પ્રયત્ન કરે, પણ પરમાત્મા એ જો તેમાં સ્વભાવિક રૂપ ન મુક્યું હોય તો તે કશું કામનું નથી. તેપરથી એમ સમજાય છે કે પરમાત્માએ જો રૂપ મુક્યું છે તે ખરું છે માટે તે રૂપમાં કંઈ આધું પાછું કરવું નહીં. જો તે પ્રમાણે પરમાત્માથી વધારે શબ્દા યદ્યપિ તેમાં કંઈ ફારફર કરવાનું ધારે તો તે કુખ પામે એમાં કંઈ સંશય નથી.

ભૂકુ ગાનું, એકું ખાનું અને નગનનહાવું; આ ચાલ આદેશની સ્ત્રીઓમાં એક ચાલતી રૂઢીમાંજ પેટેલી છે. તથા એ ખોલી કહેવત રૂપે સ્ત્રીઓની નિંદા થતી હોય ત્યાં વાપરવામાં આવે છે. ખરું જોતાં આ ચાલ આદેશની સ્ત્રીઓમાં છે એ ધણી એજ સગાડનાર તથા નાનમ આપનાર છે. એ કહેવત દુર કરવી સ્ત્રીઓનાજ હાથમાં છે અને તે ઝટ સુધરે એમ છે. માટે તમામ સ્ત્રીઓએ આ મવાતી કહેવતનો ચાલ દુર કરવાની કોશીશ કરવી જોઈએ.

દેશી સ્ત્રીઓ ભારે ભારે પોષાક પહેરી અને કિંમતી ધરેણું ધાત્રી બહાર નીકળે છે પણ તેઓ મણું કરીને ખાસડાં પહેરતી નથી. જ્યારે ધણીજ જરૂર પડે છે ત્યારેજ પહેરે છે, ખાકી પહેરતી નથી. આ પણ એક રૂઢી પડેલી છે. આ ચાલથી કેટલું ગુસ્સાન થાય છે એ સૌ સમજે છે તેમ છતાં ભારે લાજ લાગતી હોય કે આખરે જતી હોય તેમ સમજી પેહેરતી નથી. વળી ધણી સ્ત્રીઓ યિયાળાની રસ્તામાં ટાંટે કરી કુજે છે અને કામ પડતું મૂકીને તાપવા મંડે છે, યારીર ઉપર ભારે કિંમતનાં ધરેણું ધાસેલાં હોય છે પણ એક અરથ

રૂપીઆની અંગરખી પહેવતી નથી. આવા આવા અવશ્ય અને દુખ વેઠે છે પણ પડી ગએલી નહારો રૂઢીઓ દૂર કરવી નથી એ સ્ત્રી જાતિને લાજમ આપનાર નથી.

આ દેશની ઉંચ વરણમાં કોઈનો પુરૂષ નાનપણમાં સુઝરી ગયો હોય અને તે સ્ત્રી સાસરે ગઈ ન હોય અને તે સ્વપ્નામાં અનહારની પેઠે પરણેલી હોય એટલે પરણવું તે શું તેનો તેને ગમ ન હોય તેમ છતાં તે સ્ત્રી ખીજે પતિ કરી શકતી નથી. આ એક મિશ્ર બધા ચાલતી આવેલી રૂઢી છે. એ રૂઢી ધર્મગ્રાસ્ત્ર પ્રમાણે છે એવું એ લોકો માને છે. પણ પુત્રીનો પૈસો સેવા, લેખડાં એપડાં કરવાં વિગરે દુષ્ક ચાલ જેથી ભારે હાની છે અને દેશની યાત્રી લાવનાર તથા યાત્રી વિગરે છે તે રૂઢીની નિંદા ન થતાં ધમધીકાર ચાલે છે એ અજૂર રૂઢી દૂર કરવાનું મનપર ન લેતાં પુનરલગ્ન કરવાથી પુત્રીએ અધોરકમ્ કરીને પાપ ખાંધે છે તથા તેઓનાં માખાપને તે પાપના પુનઃજમાં હોમે છે એવો ચાલ ચલવતાં ધણા બાંધા પાડે છે.

તેઓ એમ સમજે છે કે આ ચાલ ચાલે તો આપણું ઉંચપણ નાશ પામે અને પોતાના ખાપદાદાના નામને ખરે લાગે. પણ પુત્રીએ ઉન્માર્ગે વહી ખરાબ કમ કરે છે તથા લોકોમાં રૂઢીઓની પેઠીઓ વગોવાય છે અને નર્કમાં પડે છે તે કાંઈ લજમાં લેતા નથી.

તેઓ એટલું તો સમજે છે કે જુવાનીમાં સ્ત્રી પુરૂષને ઇચ્છે છે અને પુરૂષ સ્ત્રીને ઇચ્છે છે. કદાં એ પ્રમાણે ન થાય તો તેઓનો જીવાત્મા કેટલો બધો દુખાય છે તેમ તે પુત્રીને એવા સુખની ઇચ્છા નહીં થતી હોય અને તેનો જીવાત્મા નહીં દુખાતો હોય? જ્યારે પોતાને એ પ્રમાણે પરસ્પર સંયોગ ન અને તો નીતિનો ભંગ કરવાની ઉમેદ થાય છે અને વખત મળે નીતિનો ભંગ કરે છે તો પછી તે પુત્રી કયમ નહીં કરે? મોટા પોટા રૂપિ અને શકિતઓનો ખંધ નથી રહ્યો તો પછી તે શી મણતરોમાં? કદી એમ ધારશો કે તેને પરમાત્માએ એમ કર્યું તો તેવું વિચારવાનાં બૂબ છે. પરમાત્માનો એવો નિયમ છે કે કુલ જમર દુખ ન થાય, તેમ સ્ત્રી જાતિને રૂઢ પ્રાપ્ત પાપ

છે તે કુપ છે, ને તેની મળ્લ વિધવાએ ખીન્ને પતિ ન કરવો. એમ હોત તો રૂઢ પ્રાપ્ત થતું બંધ થાત. માટે એમાં પરમાત્માનો દાષ નથી. એતા ફક્ત ઉંચ સિદ્ધિએની રૂઢીનો દાષ છે. એ રૂઢી દુરધાષ તો ખીન્નઓમાં જેમ ઘર સંસાર ચાલે છે તેમ ચાલે. માટે દરેક સ્ત્રી-એ પોતાની હાલન વિચારીને સામાની પણ તેવી હાલન વિચારવી જો-ઈએ. જેવું પોતાને સુખ વડાડું છે તેવું સામાને વડાડું હોય અને તેમ તેને ન મળે અને તે મળવાને વચે અંતરાય થાય તો તે ખરા અંતઃકરણથી શ્રાપ દે એમાં કાંઈ શક નથી. માટે તે નાતિમાં રહે અને તમામને આશીશ દે તે સારૂ તમામ સ્ત્રીઓએ પુનઃજન કરવાનો ધારો પાડવામાં મદત કરવી જોઈએ. આ રૂઢી પાડતાં પ્રથમ કદા અશુકલુ લાગશે પણ પાછળથી જેમ તેખડાં, પુત્રીઓના રૂપોઆ લેવા ૬૦ એ વા નહારા ધારા ચાલે છે તેમ આ પણ ધારો ચાલશે. જેવા પુત્રીઓ ના રૂપોઆ લેવા ૬૦ દુષ્ટ ધારા છે તેવો આ પુનઃજન કરવાનો દુષ્ટ ધારો નથી. એથી ધણા ફાયદા છે તે જેને વિતે તે જાણે છે અને જેના ઘરમાં વિધવા પુત્રી છે તે જાતે જાણે છે માટે આ વિષયને વન ધારે લંખાણ ન કરતાં ટુંકમાં એટલુંજ વિનવાતું કે તમામ સ્ત્રીઓ એ એક મતે થઈને આ ચાલ ચલાવવામાં મદત કરવી જોઈએ. આ માં તમામને ફાયદો છે અને તે કોઈ સમે ઉપયોગનો છે.

સિદ્ધિ પુરોએ પોતાની બૂધથી તમામ સ્ત્રી જાતને તુચ્છ ગણી છે તેવું કારણ સિદ્ધિઓના તમામ ધારા બાંધનારા ધણું કરીને રૂપોઆ હતા. એ રૂપોઆ ધણું કરીને સંસાર રહીત અને સ્ત્રીઓના શુભોપી અણવાડેક હતા. તેઓ ફક્ત એટલુંજ જાણતા કે ફક્ત સંતાન ઉ-પજવા માટે પરમાત્માએ સ્ત્રી જાત પેદા કરી છે. ખાકી તે કંઈ કામ ની નથી. ખરૂં જોતાં એઓનો મત અદ્વૈત હતા તેથી એઓને એ જાતની જરૂર નહોતી માટે “સ્ત્રી નરકની ખાણ છે;” “દોલ, ગમાર, પશુ એર નારી; ચાર તાડનકે અધીકારો.” વિગરે સ્ત્રીને ધિક્કારનાં વિશેષણો લગાડેલા છે. પણ આ ધારા કરનારા સંસારોહીત તો તે-ઓ કદાએ આવાં વિશેષણો લગાડત નહીં. કારણ કે પરમાત્માએ

શા ઉપયોગને માટે સ્ત્રીજાત ઉપજાવેલી છે અને એથી કેટલાક બંધકાયદાએ તેની એમને માહિતગારી છે માટે એવા વિરોધ પુલગાડત નહીં અને તેને પણ તુરો ગણી છે તે ગણત નહીં.

આ વિરોધીને અનુસરીને કેટલાક મૂર્ખ અભાગુ પુરુષો તે પ્રતિભાવે વર્તે છે અને સ્ત્રીઓને દુખ દે છે અને તેમને તુચ્છકાર કરે છે. પણ પોતામાં શા ગુણ છે તે વિશે વિચારતા નથી. પ્રથમ પોતાની બૂઝ જાણે તો પછી સામાની પરીક્ષા કરી શકે પણ મૂળ પોતાની કિંમત ન કરી શકે તો પછી સામાની શી રીતે કરી શકે?

ખરું જોતાં આ બૂઝ પુરુષોની છે તેમ સ્ત્રીઓની પણ છે. સ્ત્રીઓ જો પોતાની નિંદાચુકન રૂઢીઓ સુધારે તો તેમને પુરુષો પોતાની મેજેજ સારાં વિશેષણો આપે. કારણ કે તેમનાથી જે છોકરાં થશે તે સારી રૂઢીએ કરી સારાં નિવડશે. એટલે પુત્ર પુત્રીઓ સારાં હશે તો તે એક બીજાને તેનાં જાણુશે ત્યારે કોઈ ખરાને ખોટું કહેશે નહીં. માટે સ્ત્રીઓએ જેમ ખર્ચ તેમ પ્રજાગણી લેઈ નહારી રૂઢીઓને દુર કરી સારા રૂઢીઓ સંચક કરી જોઈએ.

સ્ત્રીઓની સાચી નીતિ.

દરેક સ્ત્રીએ પોતાના સ્વામી, સારુ, સસરો ઇ. ની સલાહ લે અને કંઈ પણ કામ કરવું તથા તેઓનાં મન દુઃખાય એવું કામ કરવું નહીં, પોતાના પતિના દુખમાં ભાગ લેઈ તેને હોજ આપવી, પોતાનાં મામાપની તથા સાસુ સસરાની શુભ આજ્ઞાઓ પાળવી પણ તેમનાથી નિરકત રહેવું નહીં, તેઓના નામને ખટો ન લાગે તેને માટે થણું ચિંતવન રાખવું, પોતાના ઘરની સંભાળ રાખવી, પોતાનાં બાઈ બાંકુ તથા દોઝેર, જેઠ ઇ.ની સાથે હળી મળીને ચાલવું, દુનીઆમાં જે સ્ત્રીઓ વગોવાય છે અને જે સ્ત્રીઓ તરફથી ખેટો ઉપદેશ મળે તે સ્ત્રીઓનો સંગ ન કરવો, પરપુરુષ સાથે જઝરના કામ સિવાય વધારે વાતચિત ન કરવી, વધારે ન ખોલવું, પોતાનું કામ પડવું મૂકી નકામી કુથલી કરવા પરાયે ઘેર જઈ ખેત્રી રહેવું નહીં તથા કુંસંગે ફરવા દેવાં નહીં, અદમની હાલ તોડવી નહીં, મોંઢેયાં મિખત્સ અને

જૂઠાં વેણુ વઢવાં નહીં, દયા રાખવી, ધરમાં કંઈએ કંકાસ કરવો કે કરવા દેવો નહીં, પોતાનાં વહુવાર સાથે હળીમળીને ચાલવું અને તે-
મને સદ ઉપદેશ કરતાં રહેવું, જેટલાં વેણુ વઢવાં તે વિચારીને વઢવાં
અને પોતાથી બને તેટલું તથા પોતાની હાલત પ્રમાણે કામ કરવું,
ધરમાં દાસ દાસીઓ હોય તો તેઓના હસ્ત ધીરે ધીરે અને તેઓ
ના મનને ત્રાસ ન ઉપજે તે પ્રમાણે કામ હેવું, પરમાત્માની ભક્તિ
કરી પોતાના જન્મનું આર્યક આધવું, બદ્ધ દાનત અને નકારા સ્વાદ
ન રાખવા, હમેશાં પ્રસન્ન રહેવું, પરપુરૂષ સાથે અને ધરનાં માણસો
સાથે આજીવન હસવું કે મરકરીઓ કરવી નહીં, કોઇપર દ્વેષ ન રાખવો,
અને તમામનું બહુ ધરવું, અતિશે આજ્ઞા, અને ઉંચે કરીને દ-
રિદ્રતા આવે છે માટે તેને વધારે પ્રિય ન કરવી, જ્યાં જવું હોય ત્યાં
જવું, મન તનથી યોખાં રહેવું અને પોતાનાં માણસોને રાખવા માટે
પેરવી રાખવી, પરમાર્થ તથા જ્યાં પુન્યદાન કરવું હોય ત્યાં કરવું તથા
પોતાના પતિને પ્રેમ રહે અને પતિત ઉઠી ન જાય તે પ્રમાણે કરવું
અને ચાલવું એ સ્ત્રી જાતિની સાચી નીતિ છે.

પોત પોતાની હાલત પ્રમાણે ધરનાં કામ બાબત.

હિંદુઓમાં અસાદ વરણુ ગણાતી છે તેમાં કુંભારની સ્ત્રીઓ મા-
હો વિગરેનું કામ કરવામાં પોતાના ધણીને મદત કરે છે, માળી લો-
કોની સ્ત્રીઓ કુલ સંબંધી હાર ચુંથવા વિગરેનું કામ કરે છે; વા-
ળદની સ્ત્રીઓ ઘેર બેઠાં રેંટોઆ કાંતે છે કે પોતાના ધરાકને ત્યાં
સ્ત્રીઓ સંબંધી કંઈ કાંમ કરવાનું હોય કે દહમણનું કામ કરે છે;
કોળીની સ્ત્રીઓ ચારણુને લાવે છે, છાણુ વાસીકું કરે છે અને ખીણ
મજુરી કરવા જાય છે; ઢેડની સ્ત્રી વણુવાના કામમાં કે વાણુ તાણુ
ના કામમાં મદત કરે; ખારવસાની સ્ત્રીઓ ટોપસા ચુંથે છે; મોચીની
સ્ત્રીઓ ચારણુઓ વિગરે કામ કરે છે. આ પ્રમાણે બાકીની વરણુ
ની સ્ત્રીઓ પોતપોતાનો અગાઉથી ચાલતો આવેલો ધંધો કરે છે પણ
તેઓ તે ધંધો છોડીને ખીજ ધંધામાં નફો મળતો હોય તો પણ તે
ધંધો કરતી નથી. જેમ જેમ હંચ વરણુની સ્ત્રીઓ ઠહેવાય છે તેમ તેમ

તેઓમાં વધારે મજુરીનો અને ઝોછી કમાઈનો ધંધો છે જેમકે ઠેં
બવાનું, ખાંડવાનું અને એ સિવાય ગામડામાં છાણું વિચ્છવાનું વિ-
ગરે તેમાંથી તેઓ સાંજસોરો પૈસો એ પૈસા કે આનો કુટી કાઢે છે.
હંચ વરણની સ્ત્રીઓમાં ઘરમાં ખાવા પોવાનું હોતુ નથી ત્રાપણ તે-
ઓ ખહાર જઈ બીજે ધંધો કરતી નથી. આ ચાલ પુરણમાં પણ છે
તેઓ ખાપદાદાના ધંધા છોડીને બીજા ધંધામાં ફાયદો મળતો હોય
તો પણ કરતા નથી. તેમ સ્ત્રીઓ ઘેર બેઠાં ખાંડવા દળવાની સખત
મજુરી કરે પણ ખહાર જઈને સખત મજુરી ન હોય અને તેમાં પૈ-
સાનો લાભ હોય તોપણ કરતી નથી આ ચાલ ધણા નઠારો છે. પોત
પોતાના ધંધાએ વળગી રહ્યાથી નવા ધંધા બોળી કાઢવા કે તેમાં ફેર
ફાર કરવા બનતા નથી. માટે હાલમાં પુરણોએ ધીરે ધીરે ચાલના આ-
વેલા ધંધા છોડી દોષા છે એટલે પાટીદાર, વાણીઆ વિગરે નિયા-
બનાં કામ કરે છે. તેમ બીજા પણ ધંધા કરવા વળગી પડ્યા છે તેમ
સ્ત્રી જાતિએ પણ પોત પોતાની હાલત પ્રમાણે જે ખાપદાદાના વારસ
થી ચાલતા આવેલા ધંધા છે તે છોડી દેવા અને જેમાંથી પૈસો પડા
યછ શકે એવા ધંધા આલવા.

કદી વાણીઆ બ્રાહ્મણની સ્ત્રીઓ કુંભારની સ્ત્રીઓ જે ધંધો
કરે છે તે ધંધામાં પૈસો મળતો હોય તો પણ તે ધંધો ન કરે તો તે
ઓને માટે હાલમાં ધણા હંચા ધંધા છે. જેમકે ભરવા શિવવા,
ચિત્ર કાઢવા. ભણી ગણી ડાકટરી કામ કરવાનો અને મેહેતાજી થઈ
પુત્રીઓને ભણાવવા વગેરેના ધંધા છે તે શિખવા જોઈએ. આ વાલ
ઉપર હલકી વરણની સ્ત્રીઓ લક્ષ આપશે તો તે તરી જશે અને હંચ
વરણની એમની એમ રહેશે, માટે હંચ વરણની સ્ત્રીઓએ આ ખા-
ખત લક્ષ આપવું જોઈએ. અને કાંતવા વગેરેના નણવા ધંધા દુર
કરીને ઉપર કહેલા હંચા ધંધા આલવા જોઈએ. આ ઇંગ્લેજ સરકારના
શાજમાં જે ધંધાં શિખશે તેને તે ધંધો આપશે. જેમ પુરણમાં હ-
લકી કોમના હંચા દરજા ઉપર ચડેલા છે તેમ થશે ત્યારે હંચ વરણની
સ્ત્રીઓને નીચું જોવાનું છે માટે તેઓએ જલદી સમજવું જોઈએ.

ધણી હંથા કુળની હંથ વરણની સ્ત્રીઓ પોતાની હાથત ન-
બળી હોય તોપણ કંઈ કામ કરતી નથી અને વાતો કરવામાં કે એ
વી નજીવી ફાયદા હીણ બાબતોમાં દહાડો કાઢે છે. અને ઘેર ધણી
કંઈ કમાઈ ન લાગ્યો તો અન વગર કાટકા ખેંચવા પડે છે, એટલે
જુખમાં સુકયાં સુકાં જવું પડે છે. આ ચાલ પણ આ દેશમાં એક
નહારો છે, એમ ખેસી રહેવું અને જુખે મરવું તેના કરતાં કંઈ પણ
કામ કરીને પેદા કરવું એમાં કંઈ આખર જવાની નથી, પણ ઉડ-
તો ફાયદો છે કે કદી ધણી કમાઈને ન આગ્યો તો પોતે પેદા કરેલું
તે વડે પણ જરા ચુજરાન ચાલે; તેમ જોએના ધરમાં ભગ્નૂર પૈસો જ
રહ્યો છે તેવાઓની સ્ત્રીઓનો વખત પણ ફોગટ જાય છે તેઓએ
પણ પોતે કંઈ વાંચવા લખવાનું અને ખીજ પોતાને ઉપયોગી પંધા
શિખવા જોઈએ એથી તેઓનો વખત આનંદમાં જશે. અને શિ-
ખેલું કામ કોઈ વખત કામ લાગશે.

તમામ સ્ત્રીઓનાં ધરનાં કામ એક સરખાં છે તે એવાં કે પો-
તાને જોઈતું દળવું, ખાંડવું, ખાલું, ખવરાવવું અને પાણી ભરવું,
બાસીદું વાળવું વગેરે; તેમાં શ્રીમંત હોડાને ઘેર ચાકર નફર હોય છે
તેઓ તે કામ ઉપાડી લે છે અને ગરીબને ઘેર તેમ હોવું નથી તે-
થી તેઓ જાતેજ કરે છે.

શ્રીમંતની સ્ત્રીઓને ઉપરનાં કામો ખીજ કરનારા હોય છે ત્યારે
તે ખેડી ખેડી ફોગટ વખત ગાજે છે અને જ્યારે ખીજાં કામ કરનાર
તે કામ પશ્ચારી રહે છે ત્યારે પોતે અને તે મળીને નકામી હલકી
હલકી વાતો કરીને વખત ગાજે છે. પણ એથી પોતાનાં ઠોકરાં ખ-
રાખ થાય છે તથા પોતામાં પણ એવા અવશ્ય આવી છે. સખખ જે
વી સોખત તેવી અસર તે પ્રમાણે તેઓમાં શુણ પ્રવેશ થાય છે અ-
ને આગળ જતાં વખતે ખગડે છે. આવું ધણી જગોએ માટા લોકો
માં થવું સાંભળેલું છે તે ફક્ત તેઓને કંઈ પણ કામ ન કરતાં શિ-
ખવાથી અને નકામી ખેસી રહેવાથી થાય છે.

ગરીબ હોડાની સ્ત્રીઓ તેમ ખેસી રહેતી નથી તેઓ જે તે

ઉદ્યમ કરે છે પણ તેઓમાં નીતિ નથી તેથી તેમનામાં પણ ખામી લાગે છે માટે પોત પોતાના ગળ માફક કામ કરતાં રહેવું પણ પુરુષોએ તેઓને નીતિ મળે તેને માટે ઘણું ચિંતવન રાખવું જોઈએ,

જેવી પોતાની હાલત તે પ્રમાણે ઘરનાં કામકાજ કરવાં જોઈએ કદી આગળ પોતાની હાલત ઈચ્છી હતી પણ પાછળથી પડતી દયા આવી મળી તો તે વખતે તે હાલતને અનુસરીને ઘરનું કામ લેવું અને જગારે ગરીબ અવસ્થા હતી પણ પરમાત્માએ ઈચ્છી હાલત આપી તો તે વખતે તે હાલતને અનુસરીને ચાલવું અને આગળ પોતે પૈસો મેળવવાને માટે જે સખત શ્રમ લેતી તે દુર કરવો પણ તે ચાલતી હાલતને અનુસરીને કામ કરવું. લોકોમાં નિંદા થાય અને લોકો આપણે માટે હક્કો વિચાર ખાંધે અને લોભી વિગરે વિશેષણ લગાડે તેમ ન કરવું. જેવો સમો તે પ્રમાણે ચાલવું. એ માટે કહ્યું છે કે.

કુહો—સજ્જન સમા બીચારીએ, અપને કૂળકી રીત
પરાપરીસેં કીજીએ, વિવા ખેર ઓર પ્રીત.

અર્થ—હું સજ્જન પોતાના કૂળની ગમે તેવી રીત હોય તોપણ સમો વિચારીને કામ લેવું મતલબ કે પોતાના કૂળની એવી રીત હોય કે કન્યા પરણાવવી તે ભારે પૈસો ખર્ચીને પરણાવવી. હવે પોતાની પાસે પૈસો નથી અને કડતું માથે દેવું છે. ઘરમાં કન્યા મોટી ઉંમરની થઈ જાય છે. ત્યારે શું કરવું? કોઈ ગામમાં પૈસો ધીરતું પણ નથી ત્યારે તે સમાને અનુસરીને તે કન્યાને સારૂ ઘર જોઈને પોતાના પરાપરીઆ સાથે મફત કન્યા આપવી. તેમ આગળ પોતામાં વધારે જીમ હતી ત્યારે મોટા મક્કને હઠાવતો પણ તે વખતે ગયા પછી તેવા બળવાન મક્કની સાથે પાઝવા જાય તો ખત્તા ખાય તે માટે કહ્યું છે કે સમો વિચારીને પરાપરીઆની સાથે વિવાહ, વેર અને પ્રીત ખાંધવી. આપણો વખત સારો હતો ત્યારે મોટા મોટા અમીરો સાથે પ્રીત ખાંધી હતી અને તેમની પરાપરી કરી હતી પણ પાછળથી આપણી પડતી આવી ત્યારે તેવાની સાથે પ્રીત ખાંધવાથી તેઓની મહેરબાની રાખવાને તેમની ખુશામદ કરી કરીને વાજ આવવું પડે

તેમાં એક ઘરનું કામ ચૂકીએ અને વખતે ઘરનાં નાણાં ખોઈ બે-
સીએ એવા બે અવશ્યક થાય. મારે અમાને અનુસરીને જે કાંઈ ક-
રવું હોય તે કરવું. તે પ્રમાણે ન કરે તો ખત્તા ખાય અને પાછળથી
ચરતાવો થાય.

કુટાણાં ગીતો, ભુંડી વાતો, કુટવા વગરેના માઠા

ચાલથી દૂર રહેવા ખાખત.

વિવાહ વાજન વિગરેમાં પોતાના ખાપ, ઢાઢા, ભાઈ, કાકા,
મામા વિગરે સંબંધના જેઓની પૂર્ણ અદ્ય રાખવાની છે એવા પુ-
રોના સાંભળતાં ખંને વેવાઈ તરફનાં બેંગંઓ મોંઢામાંથી ખિમત્સ વે-
ણા એક ઉટંગ રાગમાં ગાય છે. તેને કુટાણાં કહે છે. આવાં નઠારાં
વાકયોથી તેઓ રાજ થાય છે અને તેમનાં માખાપ વિગરે પણ રાજ
ધતાં હોય એમ જણાય છે આ ગાનાર સ્ત્રીઓમાં છેક નાની ખાખ-
કીથી તે સો વરસની ડોત્રી સુધી હોય છે. ડોત્રી રહી રહી તમાસો
જીએ છે અને જીવાન સ્ત્રીઓએ એ કામમાં બત્રી મરદામી ઉઠાવી
એવું નોંધને ધ્રુષો થાય છે. કદી જીવાન સ્ત્રીને તે ગાતાં કાંઈ યુઅ
વણુ પડે તો તેની પોતે ખોટ પૂરાવે છે. તે વખતે ઘરડી સ્ત્રીઓ
મિઠતાજી તરીકે હોય છે. તેમના ઉપદેશે ધણુ કરીને તમામ ગીત ક-
ટાણાં ગવાય છે.

આ માઠા ચાલથી શો અનર્થ થાય છે તે એમનાં માખાપના મૂ-
ર્ખપણાએ કરી સમજતા નથી. જે તેઓને એ વાતની સમજણુ હોય
તો તે કદીએ એવું એકે વાક્ય મોંઢામાંથી ખોયે નહીં “જેવું” રૂએ
તેવું” થિયે” એટલે જન્મ ધરો ત્યાંથીજ પુત્રીઓના કાનમાં એજ
શબ્દો તેઓની માતાના મોંઢામાંથી નીકળતા સાંભળવામાં આવે છે.
અને એમને અહોનીશ માના તાખામાં રહેવાનું છે; તેથી જેવા ખોલ
મા ખોસી તેવા ખોલ પુત્રીઓની ઉમર જેમ જેમ વધતી જાય છે તેમ
તેમ કાનમાં કાખલ થતા જાય છે, તેથી નાની ઉમરથી તે છોકરાંનાં
મન એવી ખાખતો તરફ વળગે છે અને તેઓ છુપી રીતે નાનપણથી
નીતિનો બંગ કરતાં થિયે છે. આગળ જતાં છેક નીતિની હક છોડી

દેખ ધણી સ્ત્રીઓ ઉન્માર્ગે વહી છેક નીચ અવસ્થા ભોગવે છે અને ધણી સ્ત્રીઓએ ખાજ, ખચ્ચાં, તથા ધણી ઈશના જીવ પાણી લીધેલાછે; તે સૌ પેરેલું કારણ આ ખિબત્સ વાક્ય નાનપણથી સાંભળવામાં આ વે છે એ છે.

જ્યારે આવી રીતે વિવાહની અંદર ગીતા અને કુશળા છ-
ઓક ગવાય અને તેઓને કોઇ વારે નહીં ત્યારે તેઓ બૂંડી બૂંડી
વાતો કરે એમાં કાંઇ નવાઇ નથી.

સ્ત્રીઓને શુદ્ધ રહેવા માટે કેટલાં પર્વ કાઢેલાં છે તે પર્વ શા
મટિ છે અને એમાં શું કરવું એનો કોઇ અર્થ સમજતી નથી તેથી
એ અર્થનો અનર્થ કરી નાંખ્યો છે એટલે એ દિવસોમાં તેઓ રડવા,
કુટવા વિગરેનું કામ શિખે છે તથા ગોરો વિગરેમાં સામા સામી પુ-
ત્રીઓને વરના અને કન્યાના પોષાક પેહેરાવી સામા સામી વેવીશાળ
વાળાં ખની બૂંડાં ફટાણાં ગાવાનું શિખે છે. આવા તમાસા જોઇને
મરદો ખુશી પાય છે. પાણુ કોઇ તેમને ધમકાવતું નથી. પુરૂષો ન ધ-
મકાવે તો આવા કામમાં મથણુક થઇ રહેલી સ્ત્રીઓ તે કયમ ધમ-
કાવે? તેઓ તો સામી તે કામમાં સામીજ પાય છે.

ઉપર પ્રમાણેના હિંદુઓના તમાસા કોઇ સુધરેલા અને પરદેશી
માણસના સાંભળવામાં અને જોવામાં આવે છે ત્યારે તેઓ મહા આ-
શ્ચર્ય પામી તેની સાથે આ દેશ સુધરેલો કહેવાતો છતાં છેક જંગલી
છે એવું અનુમાન ખાંધે છે. જંગલી દેશનાં પૈરાંઓમાં જેમ અદખ
નથી તેમ આ દેશનાં પૈરાંમાં પણ આ રૂઢી જોતાં જણાતી નથી.

અસલના ધણા જુનાવારાની રીતો જોતાં અને હાલની આવી
નકારી રૂઢીઓ જોતાં ધણા ફેરફાર માલમ પડે છે. અસલ હિંદુઓમાં
સંપ અને જીદિનો વિસ્તાર હતો તે નાશ પામી સામાસામી ભાઇ
ભાઇને ઉભા રહેવા જેટલું પાણુ ખનવું નથી અને એક ખીજનાં મૂળી
આં કાપવાને તત્પર થાય છે એ ખડું ખડું જોતાં આજ કારણ છે.
કેમકે યોથી વ્યભિચાર વધ્યો અને તેથી પ્રજા વરણ્યકર થતી ગઇ
એટલે દેશી કુતરાંની પેઠે આ દેશનાં હલકાં માણસો થઇ ગયાં. આ

દેશને ભારે નુકસાન કરનાર કેટલાક ધારાઓમાં આ પણ એક ધારા છે. માટે દેશી સ્ત્રીઓએ પાત પાતાનાં માખાપનાં ફૂળ અને જાતવિચારોને આ ચાલથી ઝટ દુર રહેવું જોઈએ; અને પુરુષોએ પણ એ ચાલ બંધ કરવામાં મદત કરવી જોઈએ. એથી તમારાં ખાળકો સુખરશે અને તમને જરૂર અપાવશે, અને એ ધારા દુર નહીં થાય તો પુલીઓને એવી કેળવણી મળવાથી ધણાઓના નામને જે બટાઓ લાગ્યા છે તે લાગશે. અને “આજ સાસુના તો કાલે વહુનો” એ કહેવત પ્રમાણે ખીજને ત્યાં તેવું થયું તો કોઈ વખત પોતાને ત્યાં પણ થશે એમાં કાંઈ નવાઈ નથી.

સ્ત્રીઓપરથી જે આફ્રોન ઉડી ગયાં છે તેવું કારણ પણ આ ચાલ છે. કારણ કે તેઓ ઉન્માર્ગે વહે છે અને ધણાઓને નુકસાન કરે છે. માટે સ્ત્રી જાતિએ આ બૂંડો ચાલ જેમ જનને તેમ જલદી દુર કરી પોતાને લાગેલું કલંક નિવારવું જોઈએ.

બૂંડી વાતો કરવા બાબત-જેવાં ફટાણાં ગીતો ગાવાથી ગેર કાયદા છે તેવા આથી પણ ગેરકાયદા છે. એટલે બૂંડી વાતો છોકરાં ના સાંજળવામાં આવ્યાથી તેઓનાં ફામળ મન તે તરફ વળગી તેઓ તેવી વાતો ખોલવા લાગે છે. અને તે પ્રમાણે વર્તવાને કોશિય કરે છે તેથી છોકરાઓની ને છોડીઓની નીતિના ભંગ થાય છે.

ધણાઓ સેજસાજ ખિસ્સા વેણા કાઢે છે તે દેખીને ટ્રમનાં ખાળક શિખે છે. આ ચાલ આ દેશમાં ભારે છે તેથી એટલે સ્ત્રી ખિસ્સા ખોલવાની ટેવથી તેઓની નીતિના ભંગ થાય છે એટલું જ નહીં, પણ તેઓને વખતે એક ખીજ સાથે સેજસાજ ખોલવા ચાલવાનું થતાં એ ચબ્દો વાપરી દેવાથી ભારે લડાઈ ટંટા થાય છે તે એટલે સુધી કે તેથી તેઓ વખતે કપાઈ મરે છે. અને આખી ઉંમર સુધી એક ખીજનું વેર લેવા સુકતા નથી. આથી દેશમાં કુસંપ નો વધારો થાય છે, તેથી એક ખીજના કામમાં ખલેસ પડે છે, અને સુખ કામ થતાં અટકે છે. આવો ઉપર લખેલો ચાલ સુધરેલા દેશોમાં નથી તેથી તેઓનાં ખાળકો નીતિવાન નિષળે છે. જ્યાં નીતિ ત્યાં

તમામ તરેહનું સુખ બરેહું છે. અને આપાદી પણ ત્યાંજ વાસો કરીને રહેલી છે. અને જ્યાં નીતિ નથી ત્યાં કોઈ તરેહનું સુખ નથી માટે મોઢેથી ખિબત અને નકારાં વચન કાઢવાં નહીં; એ તમામ માણસ જાતનો પદ છે.

મરી ગએલા માણસ કેડે રડવું કુટવું નહીં—વિશેષ યજ્ઞરાત પ્રાંતની સ્ત્રીઓમાં મરી ગએલા આદમી કેડે રડવા કુટવાનો ચાલ છે એ મહા જુલમી ચાલ છે. કેમકે રડવાથી આંખોનાં આંસુ વહી જઈ આંખનાં પડળની માંહે જે કાચ જેવો પાર દર્શક રસ છે અને જે રસવડે માણસોને સુએ છે તે રસને નુકસાન લાગવાથી આંખોના તે જને નુકસાન પડે એ છે તથા માયા વિગરેનાં દરદો પેદા થાય છે. કુટવાથી ઘણી સ્ત્રીઓની છાતી ફાટી માંહેથી રૂધિર નીકળે છે અને તેથી સણુકા વિગરેની વેદના થાય છે એટલુંજ નહીં પણ મરનાર કેડે છાશ પાણી વિગરે આધામાં આવવાથી ધનુર થાય છે તેથી કેટલીક સ્ત્રીઓ મહા દરદની મારી મરણ પામે છે. અને વખતે કોઈ સ્ત્રીઓ કાળજીના દરદ કરી ગાંડી થઈ જાય છે. મૂળમાં શોક એજ પોતે શરીરને તથા શરીરના મગજને નુકસાન કરનાર છે તેમાં બીજી આ ખખટારનો પોતાના હાથનો હુકમ સ્થળ અને દમ લેવાના મારગ ઉપર માર પડવાથી ભારે દુખ થાય એમાં કાંઈ નવાઈ નથી.

હૃદય સ્થાનપર ઠોક લાગવાથી તે જગોને નુકસાન થાય છે તેની શરીરમાં અનેક તરેહનો રોગ થાય છે. માણસના જીવનો આધાર હૃદય છે કેમકે તે જગોએ આપેલા ખોરાકનું ભોહી અને છે. તે ભોહી વિકાર પામવાથી શરીરના તમામ અવયવોને નુકસાન થઈ ભોહી વિકારનો હૃદય, અહમ જઠરાગ્નિમંદ વિગરે રોગ, ઉપરોગ ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારે તે સ્ત્રીઓને રડવાં કુટવાનું પડવું મુકી પોતાની વેદના કેડે ચુંથાવું પડે છે અને કડવાં કડવાં ઓસડોઆં ખાવાં પડે છે. તથા તે સ્ત્રીનો રોગ તેમનાથી ઉત્પન્ન થનાર અને ધયેલાં ધવતાં ખાળકને વળગે છે ત્યારે એક પોતાની ને બીજી પોતાના ખાળકની એવી બે-બડી ખીડા પોતાને ભોગવવા પડે છે. આવી રીતે રડવા કુટવાથી દુઃ

ખી થવું પડે છે તેના કરતાં તેમ ન કરે તો ચાલે. યજ્ઞરી ગમેલું આદમી કહી પાછું આવવાનું નથી અને રડનારાં આદમીને પણ એક દિવસે વેહેલું મોકું મરવાનું છે. પરમાત્માએ એવો રૈંટ ખાંધી મુકયો છે કે જેટલું જન્મે એટલું મરે. આ રૈંટને તોડીને કોઈ ખચેલો નથી. ત્યારે ગિર્યા દહ જે હાડ, ચામડી, રૂધિર અને માંસની બનેલો છે તેને શા માટે રડવું જોઈએ રડયા કુટયાથી જો મરી ગમેલું આદમી પાછું આવવાનું હોય અને પોતાને મરવાનું ન હોય તો ખેજા-શક રડવું. પણ તેમ છે નહીં તો શા માટે રડવું જોઈએ.

જાતે ધરકું અને સૈાને બળપામ્રાણું એવું આદમી મરી જાય છે તોપણ તેઓની કંડે ખાલી લાંબા લાંબા રાગડા કાઢીને રડે છે. અને ઉપર ચોટીકં કુટે છે. ધણી સ્ત્રીઓને રડવા કુટવાનો ભાવ થાય છે ત્યારે ખીજને ત્યાં વગરમેજે અને વગર બોળપાણુ જઈ ચડે છે, અને પોતાનાં મરી ગમેલાંને રડે છે અને કુટે છે અને ત્યાં જઈ તે સ્ત્રી પોતાના ધરમાં પોતાની સાચુ વિગરેનાં નડાવનો બળપો કાઢે છે.

ધણી સ્ત્રીઓ ચકલા અથવા સરીઆમ રસ્તા ઉપર એકઠી થઈ આ પ્રમાણુ પોતાના ધરના અને પારકા પુરૂષો દેખતાં પોતાના ચરીરની એબ (ચરીરના કેટલાક અવયવો) દેખાડે છે. તે તમામ મરદો રહ્યા રહ્યા જુએ છે. તો પણ તેમના હીલમાં કશું લાગવું નથી. જે જગોએ આ દુબટ ચાલ નથી તે લોકો આ ચાળા અને રસ્તામાં વેહેતાં વેહેતાં રાગડા કરીને રડવાનો તમાસો જોઈને તાજુખીની સાથે હસે છે; અને સુજરાતી ઘેલા તે ઘેલા એ પ્રમાણુ ધિક્કાર દે છે. તે ખાસે હોલો મરદો સાંબળે છે ત્યારે નીચુ જુએ છે પણ કોઈ આ ચાલ દુર કરવાની હામ ધાલતો નથી એટલું બધું અજ્ઞાનપણું આ પ્રાંતમાં પડેલું છે.

ધણાખરા મુસલમાન લોકો ધણું કરીને આ દેશના મૂળના રહેવાથી છે અને તેઓને હિંદુઓ સાથે સંબંધ રહેલો છે તેથી તેઓમાં પણ આ દુબટ ચાલ રહેલો છે. પણ એમનામાં એટલો તકાવત રહેલો છે કે તેઓની સ્ત્રીઓ હિંદુ સ્ત્રીઓની પેઠે પોતાનો કરબો

હોડીને ખહાર નીકળતી નથી.

ઉપર પ્રમાણેનો દુષ્ટ રડવા કુટવાનો ચાલ ધણું કરીને આખી પૃથ્વીમાં ફક્ત યજ્ઞરાતમાં જ જોવામાં આવે છે, ખીલ કોઈ જગોએ હશે પણ ત્યાં આવો છયોક નહીં હોય. કોઈ સ્ત્રી અથવા પુરૂષ ધરતું અથવા જીવાન મરી જાય છે ત્યારે જો ખંને વેવીકાળવાળાં ખંને હોય તો તેઓ કુટતા કુટતાં વખતે ભડે છે. આ વધરા પાછળથી પુરૂષો પાસે આવે છે ત્યારે પુરૂષો પાછી તે ખાખતની તપાસ કરવા વળગે છે. આ પ્રમાણે પુરૂષો અને સ્ત્રીઓ રડવા કુટવાથી કેટલું ખધું નુકસાન છે અને તેમાં નીતિનો અને શાસ્ત્રનો સંગ થાય છે તે સમજતાં નથી માટે તેઓએ સમજવું જોઈએ કે શાસ્ત્રમાં એવું કહેલું છે કે મરી જાયેલા આદમીનો ખાર દિવસ સુધી ખીજે પીંડ ખંધાતો નથી. અને તે દરમિયાન રડવા કુટવાથી જે થુંક, લાળ અને જિંદ વિગરે નીકળે છે તે તેને ખાવું પડે છે. અને કુટવાથી જે પીડા સ્ત્રીને થાય છે તે બધી તેને નજરે નજર જોવી પડે છે પછી તે દુખ તેને ખમવું પડે છે અને તેની અમુકિત થાય છે માટે ખંને સગાંએ મરી ગયા કેડે રડવું કુટવું નહીં પણ પરમાર્થ કરવો અને પરમેશ્વરની ભક્તિ કરવી તેથી તેની મોક્ષ ગતિ થશે. મુસલમાન શાસ્ત્રમાં પણ એજ રીતે દરમાવેલું છે માટે ખંને અંતઃકરણનાં સગાં હોય તેમણે તો કોઈ દિવસ રડવું કુટવું નહીં. રડનાર કુટનાર મરનારનું ખરું સચું નથી એવો એવું દુશ્મન છે. તેને માટે પરમાર્થ અને પરમેશ્વરની ભક્તિ કરનાર એજ ખરું સચું છે. માટે આ દેશનું જે ભવું હજીનારા હોય તેમણે એ ચાલ જલદી ખંધ પાડવો જોઈએ અને સ્ત્રીઓએ પણ સમજવું જોઈએ કે તે મરનારને દુખ દેનાર અને વગર દુખે દુખ કરનાર તથા આ દેશની પડતી લાવનાર આ દુષ્ટ રીવાજોમાંનો મહા દુષ્ટ રીવાજ છે અને પોતાને દુખી થવાનો છે માટે જલદી દુર કરવો જોઈએ.

વિનાશકારી ખાળસગન ખંધ કરવા ખાખત.

મરમ દેશોમાં ધણું કરીને સ્ત્રીઓ સોળ વર્ષની ઉંમરે મર જી

વાનીમાં આવે છે અને પુરૂષો ઘણું કરીને વીમ વર્ષની ઉમર પછી ભર જીવાનીમાં આવે છે એટલી ઉમર થયે ત્યોમાં સંસાર સંબંધી કેટલુંક જ્ઞાન આવે છે. તે વખતની આંદર ત્યોમાં જોઈએ તેવું જ્ઞાન હોતું નથી. મૂળમાં માણસ જન્મમાં જુદી મુદતની છે તેથી સ્વભાવિક નાની ઉમરે જુદી હોય છે ખરી, પણ તેઓમાં વધતું વધતું ઘણું કરીને વધારે જ્ઞાનતો ઉપરની કહેલીજ ઉમરે આવે છે.

અસત્યથી આ દશમાં ચાર વરણમાં 'ધ્રાત્યુ, સતી અને વેશ્ય એ ત્રણ જન્મને જનોઈનો સંસ્કાર દેવાનો ચાલ છે તે સાત વર્ષ ઉપરની ઉમરે દેવામાં આવે છે તે પછી પાંચ વર્ષ બ્રહ્મચર્ય પળાવી એ ટલે લંગોઠ ખંધ રખાવી વિદ્યાભ્યાસ કરાવીને ત્રહસ્થાશ્રમમાં તે બાળક ને નાંખયો એવી રાસ્ટ્રની આજ્ઞા છે. જ્યારે એ ત્રહસ્થાશ્રમમાં પુલ પડે ત્યારે તેની ઉમર ઘણું કરીને વીચ, એકત્રીશ વર્ષની હોવી જોઈએ. આ ચાલ અસલ હતો પણ હાલમાં તેમ નથી. પ્રથમ જનોઈ દીધું કે તરત વિદ્યાભ્યાસ કરવા ધર છોડી પગામ જવું પડતું પણ હાલમાં તે પુલને તેનો મામો તરત તેડી લાવે છે. આથી અસલ જે વિદ્યાની વૃદ્ધિ થતી હતી તે હાલમાં ખંધ પડી છે, અસલ પાંચ વર્ષની ઉમર પછી પુત્રીને ભણાવી ગણાવીને વિદ્વાન થએલા જીવાન પુત્રની સાથે પરણાવતા. તેમાં વળી પુત્રીએ કેટલીક રીતની તપાસ કરીને પુરૂષ સાથે પરણતી તેમ પુરૂષ પુત્રીઓની પરીક્ષા કરીને પરણતા. આ થો તેઓનાં બાળકો તેવાં અકલવાન, પુષ્ટ, બળવાન, આયુષમાન અને ચપલ નિવડતાં; અને તેઓ ધણી ધણીઆણીને જન્મારો સુખમાં જતા એવું હિંદુઓનાં રાસ્ટ્રાપરથી જણાઈ આવે છે. પણ હાલમાં તે સૌ નાશ પામ્યું કે અને હિંદુઓ મહા દુષ્ટ વિનાશકારી રહે જઈ ચઢ્યા છે. તેઓ પિતાની બાળકીઓને કેટલાક ગર્ભમાં ને ગર્ભમાંજ પરણાવે છે, કેટલાક વર્ષ બે વર્ષની ઉમરે, કેટલાક પાંચ દશ વર્ષની ઉમરે અને બહુ કરે તો કોઈ બાર વર્ષની ઉમરે પુત્રીઓને દોરને જેમ મરજીમાં આવે તેમ આપે છે, તેવી રીતે પરણાવે છે. છોકરાઓને પરણાવાનો નિયમ નથી તેઓ ગર્ભમાંના, વર્ષ બે વર્ષના, પાંચ દશ

વર્ષના, પચીસ વર્ષના અને સો વર્ષના પણ પરણી શકે છે. આવી રીતે પુત્ર પુત્રીઓને પરણાવવાથી ક્ષાયદા ધાય છે કે ગેરક્ષાયદા તે સમજવા જોઈએ.

હંચ હિંદુઓમાં એક એ ચાલ છે કે પુત્રી ખાળપણમાં, જુવાની માં કે તેથી મોટો ઉમરમાં રાંડે તો તેને ખીજો વર કરવાની છૂટ નથી પુરુષોને તમામ તરેહની છૂટ છે. તેઓ રાંડીને ફરી પરણે છે. અને તેના મનમાં આવે એટલી કન્યા પરણે છે.

પુત્ર પુત્રીઓને નાની ઉમરમાં પરણાવવાથી નીચે લખેલાં દુષો તેમને આપી છંદગી સુધી ભોગવવાં પડે છે.

૧ પુત્રને નાની ઉમરમાં આરી, અછમડા અને ખળીઓ નીકળે છે તેથી તેઓમાં ધણીવાર ખોડ ખાંપણ આવે છે તે પુત્રીઓને ખોડીયો પુરુષ આપી ઉમર સુધી પાલવવો પડે છે. અને પુત્રીને તે પ્રમાણે ધાય છે તો પુરુષને તે સ્ત્રી આપી ઉમર સુધી પાલવવી પડે છે. પણ પુરુષોને ખીજ સ્ત્રી કરવાની છૂટ હોવાથી તે વખતે ખીજ સ્ત્રી કરી લે છે. પણ પુત્રીથી તેમ થતું નથી તેથી પુરુષ ખોડીયો નીકળે તો તેને તેવો પણ પાળવો પડે છે. આથી તે પુરુષથી કમાવાતું નથી તેથી સ્ત્રી ખિયારીને આખા જન્મારા સુધીનું તથા પાતાને ખાળકો ધાય તો તેમનું બરણ પોષણ રેંટીઓ વિગરે કાંતીને તથા ખીન્નરમાંથી થોડું ઘણું આણીને કરવું પડે છે.

૨ નાની ઉમરમાં અનેક તરેહના રોગ હોવાથી ઘણાં ખાળકો મરણ પામે છે. ઋષ્ટી કર્તા પરમાત્માનો નિયમ છે કે ગળ ઉપરાંત યશીરને દુખ કે ઉપદ્રવ ધાય તો ખોળીઆ માંહેનો જીવ ચાલે જાય. તેમ ખાળકનું ભારે રોગ ખમવાનું ગળુ નથી તેથી તેને ભારે રોગ ધાય તો તે મરણ પામે છે. તેથી કેટલીક પુત્રીઓને ખાળપણમાં રાંડવું પડે છે. આથી તે ખિયારીને આખો જન્મારો વધા ખોવો પડે છે. અને તે હરમીઆન તેને માથે ધણી આક્રતા આવી પડે છે. તે એવી કે સસરા તે રાંડને ન સંગરે તો તેને પીએરમાં રહેવું પડે છે. ત્યાં તેને માથે ભોજન વિગરે તરફથી ઘણી હરકત નડે છે. ઘણી

સ્રીઓએ આવાં સંકટોથી પોતાને હાથે આપઘાત કરેલા છે, એવું આપણે સૌએ ઘણી જગોએ થતું સાંભળ્યું છે.

૩ કેટલાક છોકરા મોટી ઉમરે ગાંડા, ઘેલા, બોખડા, બેહરા વિગરે નીકળે છે. એવાઓની સાથે પુત્રીને જન્મારો કાઢવો પડે છે. ત્યારે તે અતિ દુખ પામે છે અને વખતે ગાંડાઓના મારથી તે ખી-ચારી અખળાઓને ઘણું દુખ પડે છે. અને બોખડા બેહરાઓની સાથે કામ લેતાં તે બોખડા બેહરા પતિ કાંઈ કમાતા નથી ત્યારે તેને સાચું સસરા તરફની અથવા પીઅરનાં ન હોય તો તેને તેનું તથા પોતાનું બરણ પોષણ કરવું ઘણું કઠણ પડે છે. આ કારણોથી તે અખળાઓ માંની કેટલીક અખળાઓ ગાંડાના હાથમાંથી છૂટવાને પીઅરમાં જઈ બસે છે. અને પીઅરમાં ન સતાય તો ખીજ પુરૂષોને લેઈને નાસી જાય છે. જ્યારે તે નાસી જાય ત્યારે તેમનો લાભતાં વળગતાં કંઈ એવું લાગતી હશે? તે સૌ પાત પોતે વિચારવું જોઈએ.

આવીજ રીતે પુરૂષ પોતે નાની ઉમરનો હોય અને સ્ત્રી પોતે ડાઘળી છંટ હોય ત્યારે વખતે તે પુત્રને તેની સાથે રહેતાં ભારે બય રહેલું છે. અને વખતે તેવી સ્ત્રીથી એવા પુરૂષોએ પોતાનો પ્રાણ પણ ખોરો છે. તેમ ધણી પુરૂષોને એવી સ્ત્રીઓની સાથે પોતાને ખીજ કન્યા ન મળ્યાથી જન્મારો કાઢવો પડે છે ત્યારે કેવી અવસ્થા ભો-ગવવી પડતી હશે. કદી બોખડી બેહરી હોય તો પુરૂષને ઝાઝી હરકત પડતી નથી પણ ઉપર કહ્યા પ્રમાણે હોય તો તે બિચારાને જન્મારો મહા દુખમાં ગુમાવવો પડે છે.

૪ ઘણી સ્ત્રીઓ પોતે સૂઝી કર્તાના નિયમ મુજબ મોટી થઈ જાય છે. અને ખાળક તેમનું તેમ રહે છે. આને કળેકુ કહે છે. ક-જોડાના ભવાડા વિષે સૌએ સાંભળ્યું હશે. અને એ ખાખત ધણી સ્ત્રીઓએ “કરમે કળેકુ મારે જીગમાં વગોણું” જોકુ નવ જોયું મારૂ ડીઘ અકારજ ખોયું.” વિગરે કવિતાઓ ખનાવેલી છે; અને ભવાયા એ-નો વેષ કાઢે છે, તેમ છતાં આ દેશની રત્ની અને પુરૂષોના કાન આગળ મોટા ભડાકા થતા સંભળાય છે તો પણ તેમના કાન અને

આંખો ઉઘાડતી નથી, આ દુખ કન્યાને માથે કાંઈ ઓછું નથી. કન્યા પોતે ગ્રહસ્થાશ્રમની ઇચ્છા રાખે અને પુરૂષ પોતે ધાવણ છોડીને આન ખાતાં શિયે એ બેના કેવો ગ્રહસ્થાશ્રમ ચાલે તે સૌ સ્ત્રી પુરૂષોએ વિચારવું જોઈએ. કદી આવી વખતમાં તે સ્ત્રીને તે પુરૂષથી છોકરૂં થયું તો તે કેવું બળવાન, નાજુક અને અકલવાન નીકળશે? અને એવાં છોકરાં પોતાના દેશનું શું દળદર મારશે? પુરૂષાર્થનું પકવ પાણું સોળ વર્ષ ઉપરાંતની ઉમરે ધાય છે. તે આ બાળપણનું પુરૂષાર્થ કેવું હશે. તે પોતે બાળક કૌવતડીણ તથા પુરૂષાર્થ હીણ છે તે તેનું બાળકપણ તેવું થશે એમાં કાંઈ નવાઈ નથી. કદી બાળકમાં તેવું એ કૌવત નહીં હોય અને સ્ત્રીને પુરૂષની જરૂર છે ત્યારે તે શું કરશે? તે ઉન્માર્ગે વહેશે કે નહીં? કદી એ ઉન્માર્ગે વહ્યા છતાં નીચ વરણની સાથે ખારો ત્યારે તેથી ઉત્પન્ન પચેદ્ધં સંતાન કંઈ થશે કે નીચ? તે વિષે તમે ડાહ્યાં ડાહ્યાં થઈને ફરનારાં હિંદુસ્ત્રી અને પુરૂષો પોતાના મનમાં વિચારી જુઓ. વળી એ છોકરૂં સંસારનું કામ કરશે કે વિધાવ્યાસ કરશે? નાની ઉમરમાં કમાવાનું માથે પડશે ત્યારે તે વિદ્યા વગર કેવું પેદા કરી શકશે? આથી તે બિચારી અખળાઓનો મન-ઓ રદ જેવો છે અને તે પુરૂષનો પણ મન-ઓ રદ જેવો છે અને તે બંને મોટી ઉમરનાં સમજણાં થશે ત્યારે એઓ તેમનાં માખાપને કેવો આપ દેશે? સખખ તેઓને કદી એ માંહોમાંહી બનાવ હશે નહીં અને એક બીજાનાં મન પણ મળતાં નહીં હોય. આવી રીતે તેમને એકઠાં રહી આખી જીંદગી કાઢવાની છે-ત્યારે તેમનાં ફીક્ષમાં જેમ થયું હશે તે વિષે તમે સૌ સ્ત્રી પુરૂષોને વિચાર કરવાનો છે.

૫ વખતે પુરૂષ ઉર્ધ્વશાગી એટલે પેટીઓગત નીકળતો શાગીષ નીકળે છે. આથી તેનાં છોકરાં પણ તેવાં શાગી નીકળે છે અને તે સ્ત્રીને નજરે નજર દુખ પામતાં જોવાં પડે છે. છોકરાંનાં દુખ દુખી પોતાને દુખ રહે એમાં કાંઈ બહુ આશ્ચર્ય નથી. તમામ પ્રાણી માતની માતાઓને પોતાનું છોકરૂં વહાણું હોય છે તે છોકરૂં જ્યારે દુખી હોય છે ત્યારે પોતે દુખી હોય છે એવું આપણે નજરે જોઈએ છીએ. તે

વિષે એક વાંદરીને તેના બચ્ચાંનો પ્યાર તપાસી જોશે તો માલમ પડશે. તેમ માણસ જાત પોતે દુખ પામે એમાં કાંઈ નવાઈ નથી. કદી પુરૂષને એવી સ્ત્રી મળે છે તો તેને પણ તેવુંજ દુખ છે. અને પોતાની પેઠીમાં તે રોગ નહીં તે દાખલ થવાથી તેનો જીવ અહોનીચ મુઝાવો કરે છે. આ રોગમાં પત વિગરે રોગ છે.

૧ ધણી વખતે નપુષક નીકળે છે ત્યારે સ્ત્રીને પોતાની બરજીવાની ગાળવી મહા મુશ્કેલ પડે છે. કેમકે એ બરજીવાનીનો વખત ખરોખર સાચવીને અખોધણી બ્રહ્મચર્યપણામાં નીકળી જવો આખી દુનીઆમાં જવલો પુરૂષ અને જવલો સ્ત્રી હશે. નપુષક પુરૂષ અખોધણી નીકળે તો તે કંઈ બ્રહ્મચર્ય પાળીને નીકળ્યો ન કહેવાય. આથી જ નીતિનો ભંગ કરશે એમાં કાંઈ શક નથી. અને પુરૂષને રહુડીણ વાંઝયા સ્ત્રી નીકળી તો તેને પણ એવુંજ દુખ છે. કારણ કે તેઓના પાર્શ્વ પ્રમાણે હોકરાંને માટે પરણવું તે જ્યારે ન થાય ત્યારે તેમની છાંદગી ફાકટ જાય છે એથી તે આખી ઉમર સોચી સોચીને મરે છે.

૭ કાંઈ સ્ત્રીનો પુરૂષ હકેલો અને દુરાચરણી નીકળે છે. પોતાની સ્ત્રીની બિલકુલ સંભાળ ન લેતાં પરાયાં ઘરાંએ બટકતો ફરે છે અને વારંવાર તેને દુખ દે છે એટલુંજ નહીં પણ વખતે તેનાં પીએ-રનાં તરફનું કંઈ નાણું અથવા ઘરેણું હોય છે તો તે બદફેલીમાં વે-ચી મારી નાણાં ઉઘાવી દે છે. કદી સ્ત્રી સામી થાય તો તેને મારે છે અને વખતે એટલો માર મારે છે કે તે બિચારીને પરલોકમાં જવાની જરૂર પડે છે. એ સ્ત્રી પરમાત્મા પાસે જઈને શો જવાબ દેતી હશે? તેમ કાંઈ પુરૂષની સ્ત્રી ઉન્માર્ગ આમી થઈ જાય છે તેથી તે પુરૂષની માઠી વણે થાય છે અને વખતે ખીચારાનો જીવ લઈ નાંચે છે. તેઓ નો મરતી વખતે અને મરતા પહેલાં દુખ પડતી વખતે માખાપ પ્રત્યે કેવો નિસાસો લાગતો હશે? અને પરમાત્મા આગળ તેઓ માખાપનું કેવું બાંચતાં હશે? તે સૌ સ્ત્રી પુરૂષો પોતાના મનમાં સમજી જોશે એ-ટલે સર્વ તમને નફો નુકસાન માલમ પડશે.

૮ કેટલાક પુરૂષો રાંડવા નીકળે છે અને તે રાંડોની માફક રાં-

રો આગળ ચાખા કરે છે. અને કાંઈ તો તેમનાં હુમડાં પહેરીને તે સ્ત્રીના સામુંજ ખેંચે પધને ખેસે છે. આ પ્રશ્ન સાથે તે સ્ત્રીને કમ ખનવું હશે? તે તમે સર્વ હિંદુસ્ત્રી પ્રશ્નો વિચારી જુઓ. આ પ્રમાણે પ્રશ્નોને કેટલીક સ્ત્રીઓ મરક સરખી મળી આવે છે. તે તેમને ગંભીરી નથી ત્યારે તેમની છાંદગી થી રીતે સુખમાં જતી હશે?

આવી અરસ પરસ ખરાખીઓ હોકરાનાં નાનપણમાં ભગ્ન થવાની પામ છે. અને તેઓ પરણવું તે શું અને પરણવાથી શા ફાયદા છે તે વિષે ખિલકુલ જાણતાં નથી તેથી તે આ દુઃસ્તર સંસારમાં ભારે હાની ભોગવે છે. અને તેમના જન્મારો મહા દુઃખમાં અને ફેકટ જન્મે છે. તથા તેમનાં માખાપોને માથે પશુ ધણાં સંકટો આવી પડે છે તેમાં તેમનાં નામ વગોવાઈ તેમની ધજત ધુળધાણી યદ જાય છે. અને વખતે તેમને માથે પેઠીઓ ગત કલકો ચોટે છે.

આ ચાલથી તેમનાં માખાપ વગોવાય છે એટલું જ નહીં પણ આખા દેશના નામને પણ ખટો ભાગેલો છે અને અસલ જે હિંદુઓ સુધરેલા મણાતા અને જે હિંદુઓ ખીજ દેશોના લોકોની મજાક કરતા તે હિંદુઓ આ દુષ્ટ વિનાશકારી ચાલે કરોને નાનમ પામ્યા છે અને તે મની તેલોડો મજાક કરે છે. અને અસલ જે હિંદુઓ પરાક્રમી મણાતા અને જેમનામાં હુન્નર કળા તથા વિદ્યા વૃદ્ધિ અને ભારે સમૃદ્ધિ હતી તેથી તેઓ ખીજઓને ડખાવતા તે હિંદુઓ આવા માઠા ચાલે કરોને નિર્બળ, કળા અને સમૃદ્ધિ હીણ થઈ તેઓના હાથમાં ડખાઈ રહેલા છે. તે ખખડું મૂળ આજ માઠો ચાલ છે. એથી દેશમાં વ્યભિચાર વધે, ખજ ધટયું, વૃદ્ધિકમ થઈ અને તેની સાથે પૈસો ગયો. અને તેના બદલામાં આજસ સુસ્તાઈ, કુસંપ, દેવ વિગરે દુરાચરણ પેઠાં,

આ સૌ દુર કરવાને અને ગયેલી કીર્તિ પાછી મેળવવાને આવા મહારા ચાલ, આ દેશમાંથી ઝટ હાંકી કાઢવા જોઈએ. અને વિદ્યાભ્યાસ કરીને તથા દયાદય કરોને અનેક સુધારા કરી દેશની પૂર્ણ ચઢતી થવાને ઉદ્યમ કરવો જોઈએ. આ પારા દુર કરવાથી સ્ત્રી અને પ્રશ્નો ખનેને સુખ છે તેમાં વિશેષ કરીને સ્ત્રીઓને વધારે સુખ છે. કારણકે

તેઓ પુરુષોનું દાસત્વપણું ભોગવેછે તે વિદ્યાભ્યાસ કરી કેળવણી લેશે, અને દુરાચરણો દુર કરશે તો જલદી જેટલા પુરુષોના હક છે તેટલા સ્ત્રીઓના છે અને સ્ત્રી અને પુરુષ બંનેને પરમાત્માએ સરખું કામ આપેલું છે માટે તેઓ પુરુષોના જેટલા હક ધરાવે છે એવું સાચીત કરી આપશે. અને તે તથા તેમનાં સંતાનોને કેટલાં બધાં હુબ પડે છે તે દૂર કરવાના તેમને વિચાર સુઝતાં નથી તે સુઝશે અને તથી તેમનાં બળકો તથા તે પોતે અને તેમના બરધાર આ સંસારસાગરમાં સુખ ભોગવીને સરળથી તરી પાર પડશે. માટે હે દેશી સ્ત્રીઓ જાગૃત થાઓ અને આ સમયભય છે તેવો ફરીને હાથ ભાગવો મુશ્કેલ છે. આ અમય ગયા પછી તમે તેવાં ને તેવાં રહેશો તો તમારું દાસત્વપણું કદી એ નીકળવાનું નથી અને તમને કદીએ સુખ મળવાનું નથી માટે તમે સદ કેળવણીઓ લો અને તમારા બાળકોને આપો. તમે સુલભ કદી અને તમારાં ધરનાં માણસો પાસે કરાવો, તમે સદસ્તે ચાલો અને સદમારણ ઝાલો અને તમારાં બાળકોને સદસ્તે ચલાવો અને તેવા માનવ આ દેશમાં ઝલાવો. જેથી તમને તથા તમારા નામીયા હિંદુઓના દેશને ગયેલી કીર્તિ પાછી મળે.

દિકરા દિકરીને નાની ઉંમરમાં સંસારમાં નાંખવાથી

થતી ખરાબી.

ઉપર કહ્યું છે કે ગરમ દેશમાં સ્ત્રી સોળ વર્ષની ઉંમરે ભર જુવાનીમાં આવે છે. અને પુરુષ વિશ વર્ષની ઉંમરે ભર જુવાનીમાં આવે છે. તે દેશમાં બાળલગ્ન કરવાનો ચાલ હોવાથી સ્ત્રી ભરજુવાનીમાં આવે છે ત્યારે પુરુષ ભર જુવાનીમાં આવતો નથી. પણ બાલ્યાવસ્થા રહે છે. એ વખત એને ભણવાનો છે. પણ સ્ત્રી ભર જુવાનીમાં હોવાથી તેને તે કામ પડતું મૂકી ધર સંસારના કામમાં યુથાવું પડે છે. તેથી તેનો અભ્યાસ પડતો રહે છે. અને કમાવાની સોચનામાં પડતું પડે છે. એ વખતે તેની કાચી ઉંમર, અને કાચો છદ્ધિ હોવાથી વર્ષ ફહાડે ખે ચાર રૂપીઆની ગૂમાસ્તી કરવી પડે છે. આગળ જતાં જતાં

કથ બાર રૂપીઆ મળે છે, ત્યાર સુધીમાં તેની સ્ત્રીને સંતાન થાય છે; તેથી તે ખીયારા પુરૂષને તેમનું યુજ્જ્વાન કરવાના બારે સોસના પૈસે છે. પોતાને પગાર ટુંકા હોવાથી તે વારંવાર હિજરાય છે. વખતે હાલના રીવાજ પ્રમાણે તેના માખાપના ઘરમાં લડાઈ ટોચે સળગે છે ત્યારે તેને જૂદા કાઢે છે. જૂદા કાઢ્યા પછી તેની માઠી વસે થાય; વખતે ટુંકા પગારને લીધે આંન મળતું નથી અને વખતે લુગડું મળતું નથી. તે વખતે તે સ્ત્રીનાં લુગડાં સત્તાં વિગરે તેનાં પીએરીઆને કરવાં પડે છે. ત્યાંથી કદી લુગડાં મળતાં ખંધ થાય ત્યારે તે સ્ત્રીને ફાટસે હવાલે દોક પીછોડો કરીને ઘરમાં રહ્યાં રહ્યાં શુંગળાવું પડે છે. આવી રીતે તે ખીયારાનો કુતરાની માફક ચિંધરે હાસે જન્મારો જાય છે કદી ખરચ આવી ચડે છે ત્યારે પાસે પૈસો હોતો નથી તેથી કોઈનું દેવું કરવું પડે છે. આ પ્રમાણે તે ખિયારાં જુજ કમાઈને લીધે આખી ઉમર સુધી ગરીબ અવસ્થા ભોગવે છે. આમાં વળી ઘણીકવાર સ્ત્રી પુરૂષોનાં મન મળેલાં હોતાં નથી તેથી વારંવાર સેજસાજ કળ્યે કંકાસ રહે છે, તેથી તેમની બાંજળ વગરની ભવાઈ થાય છે. વખતે પુરૂષ સ્ત્રીને મારે છે અને વખતે પુરૂષ કબાઈ ગયેલો હોય છે તો સ્ત્રીનો માર ખાય છે. આ તમાસો પાસે ઉમેલાં નિર્માલ્ય છોકરાંના જોવામાં આવે છે, તેઓ તે જોઈને તેવું શિખે છે. તેથી છોકરાં આગળ જતાં કુપાત્ર નિવડે છે, કદી છોકરાં સુધરે પણ તેમને ભણવા જેટલો પૈસો મળતો નથી તેથી તેવાં ને તેવાં રહે છે, અને આગળ જતાં એમની માખાપનાથી પણ નહારી અવસ્થા થાય છે.

ઘણી જગોએ જાણી પુછેને કેંયા કૂળની લાલચે મોઢી કન્યાને તેનાં માખાપ મોટા કૂળના નાના બાળક સાથે પરણાવે છે. આથી ઉપર કહેલા ખરોખર વચના બાળ લગ્ન કરતાં પણ માઠી વસે થાય છે. તે પુત્રીને ઘરનો કબજો ન હોય તો કન્યાનાં વહી જાય છે અને નીતિના કાંત કરે છે. પછી તેનું દીક્ર ખીજ સાથે મળેલું હોય છે તેથી તેને પેલો બાળક નાના છોકરા જેવો લાગે છે તેથી તેના ઉપરથી તેનું મન ખાજળથી કતરી જાય છે, અને કોઈ દીવસ તેમનું મન મળતું આ-

નહું નથી તેથી તેમની જાંઘગી કચેપમાં, નિર્ધનપણામાં અને પશુવત
જાય છે તેથી પરણવું તે શું અને અહસ્થાત્રમ ચલવેલા તે શું તે
તેઓ જાણતા નથી તેમ છતાં ખળાત્કારે તેમને અહસ્થાત્રમમાં નાંખે
ત્યારે તેથી જેવું કળ થાય? એવા પુરૂષમાં પુરૂષાર્થનો જુસ્સો નથી તે
થી તેનાથી ઉપજેલું બાળક પુરૂષાર્થહીણ, બદશીકલ અને રાગીજી થાય
એમાં કાંઈ તર્ક કરવા જેવું નથી. એ બાળક મોટી ઉમરનું થાય તો
શું કામ કરી શકે? શું તેનાથી કાંઈ મરદામીનું કામ થઈ શકે? શું
તે અકલવાન નીકળી દુનીઆને લાભ કરતા યજ્ઞ શકે? ના, તે તેવું
કદી ધનાર નથી. એ પોતે બાપલા જેવું એટલે અબળ અને અકલ
હીણ હશે. એટલે એનાથી શું થાય?

તેમ આ દેશમાં એવા પણ ચાલ છે કે પુરૂષ પોતે જુવાની અ
વસ્થામાંથી નીકળી જરાવસ્થામાં દાખલ થયેલા હોય છે. તેની આગે
નાની પુત્રીનું લગ્ન કરે છે. આ ધારાથી તે પુત્રીને તે પુરૂષ સાથે
અણગમો થાય છે. અને તે સફેત પળીઆંવાળો આદમી તેની જુ-
વાનોની ખજારમાં તેને ગમતા નથી તેથી તે અનીતિ કરતાં થીપે છે.
આવી વખતે પુરૂષ કદી તેને વારવા માટે કંઈ ઉપાય લેતા તે કુપુરૂષ
ના ઉપદેશથી સ્ત્રીના હાથે માર્યો જાય છે. અને પોતે રાંડયા પછી મો
કળી મહાલે છે અને ભારે અનીતિ કરી મોટાં મોટાં અધોર કર્યો કરે
છે; નાની વયમાં તે પુત્રીને સાસરે વળાવામાં આવે છે ત્યાં તેને જઈ
સંસારમાં પડવું પડે છે, અને કાચી વયમાં તેને સંતાન થાય છે. આ
સંતાન પણ ઉપર પ્રમાણે અબળજ નીપજે છે. કારણ કે તમામ પુત્ર
અને પુત્રી સ્ત્રીના લોહી અને પુરૂષના વિર્યથી ઉત્પન્ન થયેલાં છે. આ
વખતમાં પુરૂષનું વિર્ય જુસ્સાહીણ અને સ્ત્રીનું લોહી પણ તેવું જર
જુવાની જેવું હોતું નથી પણ કોમળ હોય છે તેથી તે સંતાન અબળ
અને બદશીકલ થાય છે.

આવી રીતે નાની ઉમરમાં દિકરા દિકરીઓને નાંખવાથી અનીતિ
જો વધારો થાય છે. પ્રજા અબળ, અકલહીણ, બદ શીકલ અને રા-
ગીજી નિપજે છે. તથા પુરૂષોને નાની ઉમરમાં સંસારમાં ચંપાયાથી દુઃ

નીઆમાં કહી ચકાવું નથી કે પુરુષ શું ન કરી ચકે? તે સૌ કરવું વિધાયક છે. તે તેનામાં હોતી નથી તેથી તેની જગ જુદી રહે છે, પૈસા એણે ધતો જાય છે, દેશનાં માણસો અખજ એટલે ખાયનાં ધાય છે તથા કુંસંપ, કૃષ્ણા અને કંકાસ દેશમાં ભર્યાને ભર્યા રહે છે.

જે દેશમાં મોટી ઉમર પોતાના મન ગમતી સ્વભાવને, વિદ્યાને અને શુણ મળતી સ્ત્રી અને સ્ત્રીને મળતો પુરુષ હઠ્ઠાવર વરવાનો ચાલ છે તે દેશમાં ખજ, જુદી, પૈસા અને સર્વ પ્રકારની આખાદી હોય છે. આ દેશમાં અસલ ચાલ હતો પણ હાલમાં તે નથી તેથી તેઓની ધ્યાનમાં એ વાત આવશે નહીં. તેઓના મનમાં એમ આવશે કે કહી એ પ્રમાણે મોટી ઉમરનાં સ્ત્રી પુરુષોમાં એ પ્રમાણે અરસપરસ પ્રથમ પ્રીત કરતાં ખીગાડ થતો હશે; તો તેમ સમજવું એ ભૂલ છે. કારણ કે જ્યાં વિધા છે ત્યાં નીતિ છે અને જ્યાં નીતિ છે ત્યાં પાક મહોખત હોય એમાં કાંઈ સંશય નથી. માટે જે દેશી સ્ત્રી અને પુરુષો તમે તમારાં ખાળકોને કેળવણી આપો અને તેઓના મનખો નાની ઉમર માં સંસારમાં નાંખી ખગાડો છે તથા એથી દેશની પરતી હાલત આ વી ગઈ છે અને હજુ આવશે માટે મનમાં ખુબ સમજીને તથા એથી કેટલી ખધી ખરાખી ધાય છે તેના સારાંચ હેવાલ સમજીને એ ચાલ દુર કરો. એથી તમારા વંશની તમામ રીત આખાદી ધરો. અને તમારા દેશની સદતી કળા ધરો માટે આ નકારો ચાલ દુર કરો.

કુડી સ્ત્રી કાણુ અને ભુડી સ્ત્રી કાણુ,

કુડી સ્ત્રી કાણુ?

જે સ્ત્રી પોતાનાં સાસુ, સસરા, દીએર, જેઠ, માખાપ, માઈનાંકુ અને વહુવાર તથા આડોસી પાડોસી વિગરે સંબંધવાળાં અને સંબંધ વગરનાં તમામ માણસો સાથે નજરતા પૂર્વક હજી મળીને ચાલે અને તેઓની સાથે કૃષ્ણા કરે નહીં, પોતાને જેઓની સેવા કરવી હોય છે તેઓની સેવા કરે અને જેઓની સલાહ લેવી હોય છે તેઓની સલાહ લેઈ શુભ કામ કરે; પોતાનો પતિ કાઈ પ્રકારથી કુખી થતો હોય તો તે કુખમાં પોતાથી ખને હો ભાગ લે અને તેને ધીરજ

આપે તથા પોતાનાં મધુર વચનોએ કંઠી રંજન રાખે અને પોતાથી
 બને ભેટસી મદત કરે, પોતાનાં બાળ બચ્ચાંને નીતિની કેળવણી આપે
 અને આગળ જતાં એઓ પોતાનાં કામ સરળથી પાર પાડે તે વિષે
 ચિંતવન રાખે અને તેમને વિદ્યાભ્યાસ કરાવે; પોતે ચાલતી નહારી રૂ-
 ઢીઓથી દુર રહી પોતાનાં માણસોને તે પ્રમાણે ન ચાલવા દેવા માટે
 સુબોધ આપે; હમેશાં મોંઢેથી સદવાકય કાઢે અને પોતાનાં માણસોને
 તે પ્રમાણે ન બોલવા માટે અને તેથી ખરાબી ધામ છે તે વિષે ઉપ-
 દેશ કરે; પોતાનો ધર કામથી બચેલો વખત આગ્રહ અને પરનિંદા
 કરવામાં કે એવી હરેફ હાનીકારક બાબતમાં ન પોતાં સુહૃદમ કરવામાં
 પરમેશ્વરની ભક્તિ કરવામાં કે કોઈ શુભ નવિન વિચાર કરવામાં કાઢે;
 ગરીબ અને અપંગ પ્રાણી જાતપર દયા રાખે; પોતાનું ગજુ હોય તો
 પરમાર્થ કરવામાં નાણું વાવરે; પોતાના ગજા માફક ઘર ખરચ રાખે;
 ફોગટ અને સ્વાર્થહીન કીર્તિમાં એક પાછ ન વાવરે; ખોટી વસ્તુ
 નો અને ખોટી સોખતનો ત્યાગ કરે; અદ્યની હદ ન હોડે અને
 સોનું સારું ધરે; પોતાના ઘરને, નાતને અને દેશને માન મળે એ
 વાં કામો કરે અને એવા કામોમાં બનતી મદત કરે; પોતાનાં બાળ
 બચ્ચાંને નાની ઉંમરમાં સંસારમાં નાંખીને ન બગાડે અને કોઈ પો-
 તાનાં હરેક સંબંધવાળાં અજ્ઞાનપણાએ કરી સેજસાજ મતલબ સાર
 એવી રીતે પોતાનાં બચ્ચાંનો સ્વાર્થ બગાડતાં હોય તો ઉપદેશથી અ-
 ધવા દરેક પૈરવીધી રોકે; પોતાનું કે પારકાનું હિંદ્ર ખુદશુ ન કરે; ન-
 હારી વાતનો લોભ ન રાખે અને કદીએ કોઈ ચઢાવે નહીં; હમેશાં સં-
 તોષ રાખી પોતે પ્રસન્ન રહે અને ખીજાઓને પ્રસન્ન રાખે; નીતિ જા-
 ળવે; પોતે સુધડ રહે અને પોતાનાં માણસોને સુધડ રાખે; એ સિ-
 વાય પરમાત્માના નિયમોને અનુસરીને પોતાને આ સંસારમાં જન્મ્યા
 પછી જે જે ફરજે બજાવવાની છે તે ફરજે બજાવી પોતે પોતાના ભ-
 રથારને સાથે લેઈ સુખ શાંતિથી આ વિષ્ટ સંસાર સાગરમાંથી તરી
 શર ઉતરે એ રૂડી સ્ત્રીનાં લક્ષણ છે.

જુડી સ્ત્રી કહેણ—પોતે મહીન રહે અને પોતાનાં બચ્ચાં વિગરે

ને મસિન રાખે, હમેશાં બઠબડતી કંઠે અને પોતાનાં આજકને અને ધ-
ખી, સસરા, સાસુ ઇ. ને ધમકાવે તથા પોતાના ધરમાં અને બહાર
આટોસી પાટોસી વિગરેની સાથે લડાઇ ટંટા કરે; સાસુ, સસરા, દી
એર જેઠ અને પોતાનાં માખાપ ઇ. ની શુભ આજ્ઞાઓ ઉલ્લંઘન કરીને
અવળી ચાલે; મનમાં બેપરવાઇ રાખે; મોટેથી કઠોર અને મિઠાસ વે-
ણા કાઢે; રડવે કુટવે શુભ અને સ્વાદે પૂરી હોય; પોતાનાં અને પારકાં
હિંદ્રાને ખુલાં કરે; ધરમાં બધું બાધરું હોય પણ પોતે જાંપીને ખાય
કે ખાવા ન દે; અનીતિ કરતાં ખીએ નહીં અને હીંડતાં ચાલતાં ની
તિનો ભંગ કરે; પારકાં નિંદા કરે અને ડગલે ખાસે જુઠાં વેણુ જોલે
અનેક તરેહના ઢોંગ કરે અને ધરનાં માણસોને સતાવે; વાવરવાનું
ત્યાં ન વાવરે અને ને વાવરવાનું ત્યાં વાવરે; પોતાનું ગચ્છું ન હોય
તેમ છતાં ધરેણાં ગાંઠાં કરવાની તથા પોતાનો ખોલ પગાવવાની આ-
ડછ સે; પોતાનો વખત આજસ, ઉંઘ કે કુથકી કરવામાં કાઢે; પરમા-
ત્માના નિયમોનું ઉલ્લંઘન કરે અને પોતે પાપમાં પડી પોતાનાં કુળમાં
ખાળ ખચ્યાંને તેમાં હોમે; પોતાના આપદાદાનાં અને ધણીની સાત પેઢીનાં
નામને જોળે; પરમેશ્વરની કહીએ શકિત ન કરે અને ગરીબને દુઃખ દે;
પરમાર્થ થતું અટકાવે અને કુચાલની વૃદ્ધિ થવામાં રાજી થાય; કાદનું
બહુ ન ઢાંચે, જ્યાં જવું ઘટે ત્યાં ન જાય અને જ્યાં જવું ન ઘટે
ત્યાં જાય; કરાવવું ન ઘટે તેની સાથે કામ પાડે અને જેની સાથે કામ
કરાવવું ઘટે છે ત્યાં વેરચાણે તથા હુચાઇ. કળાઇ કરવામાં અને લોભ
હોપને વિષે પૂરી હોય તેને છેક ભુંડી સ્ત્રી બનશુવી.

કેટલીક સ્ત્રીઓ બહારથી ડાહી અને ખેલવા ચાલવામાં જનું
વિવેકબાળી હોય તેવી દેખાય છે પણ તે પોતાના ધરમાં કંઈએ
કંકાસ રાખે છે તથા ધણીક વાતોમાં આગાઇ રાખે છે તથા પોતાના
ધણીના કામમાં મદત કરવાને બદલે ઉડતી તેને દબવે છે એ પણ રૂઢી
સ્ત્રી ન ઠહેવાય. તેમ કેટલીક સ્ત્રીઓ તમામ તરેહથી સ્વચ્છ અને સુ
ધડ દેખાય છે, ધરમાં તથા ધર બંધમાં સારી હોય છે પણ તે છુપી રીતે

(૬૪)

પાપ કરવાનો સાગ આવે ચુકની નથી એવાં ખલા ધણા નજરે જોવામાં આવ્યા છે. સ્ત્રીઓ અપખા કહેજરાવી કુકર્મ કરવાનેજરા આવડો ખાતી નથી પણ આખરે પરિણામ તો નખજોજ થાય છે અને દુનિઆમાં આવા કુકર્મને ખરાખ દાખલા ઉપાડી રીતે ખતારો પોતે ફેળેત થાય છે સગાં વહાલાંને ફેળેત કરે છે અને કુટુંબનો માજો ટોડી નાંખે છે. આવી નફટ સ્ત્રીઓ પોતાની પછવાડે ખરાખ નામ કહાડે છે અને તેના ખરાખ દાખલા ખીજમે ખતાવે છે માટે સર્વ સંસારી માણસોનો ધર્મ એ છે કે સ્ત્રીઓને જોઈએ તો કરતાં વધારે છુટ ન આવવી અને જને ત્યાં સુધી પોતાના કબજામાં રાખવી અને સુખની ચીખવવી એ હિંદુ જમાનાને વધારે અનુકુળ હોય એમ મારું વિચારમાં છે. તથાસ્તુ.

ફુહોઃ પ્રભુ સ્તવનઃ

ઓ હાથર આ દેશપર; મે'ર કરાને આજ
દુષ્ટ રૂઢીઓ દુર થઈ, સુધરે નાર સમાજ.
આર્થ ધણા મોટા હતા, ધન હુદ્ધિથી સાર
દુષ્ટ રીવાજે ડાખીને; પો'આડથાં પાતાળ.
(પણ) કૃપા કદી ને તાહરી, હાથર પૂરી થાય;
આમે જાહને આટકોએ, રેંઠ ગતિવત ન્યાય;
વધુ વાત તે ચી કહું, હું અંતરનો બાણ;
કળા કરે ચઢતી પ્રજા હિંદુની નિમાણ.

સંમાપ્ત

